

Національний технічний університет
"Дніпровська політехніка"

Навчально-науковий Інститут економіки
Фінансово-економічний факультет

Кафедра економічного аналізу і фінансів

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до кваліфікаційної роботи
ступеню бакалавра

студентки Марченко Аніти Іванівни
(ПІБ)

академічної 072-17зск - 2 (заочна форма навчання)
(шифр)

спеціальності 072 «Фінанси банківська справа та страхування»
(код і назва спеціальності)

освітньо-професійної програми: «Фінанси, банківська справа та страхування»

на тему: «Оцінка кредитоспроможності позичальника як ключовий чинник
зниження кредитного ризику банку (на прикладі АТ КБ «ПриватБанк»)

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
Кваліфікаційної роботи	проф. Соляник Л.Г.			
Рецензент				
Нормоконтролер	доц. Доценко О.Ю.			

Дніпро
2020

**Національний технічний університет
"Дніпровська політехніка"**

ЗАТВЕРДЖЕНО:

завідувач кафедри
економічного аналізу і фінансів
(повна назва)

_____ **О.В.Єрмошкіна**
(підпис) (прізвище, ініціали)
« _____ » _____ 2020 року

ЗАВДАННЯ

**на кваліфікаційну роботу
ступеню бакалавра**

студентки **Марченко Аніти Іванівни** _____ академічної групи **072-17зск - 2**
(прізвище, ініціали)

спеціальності **072 «Фінанси банківська справа та страхування»**
(код і назва спеціальності)

**На тему: «Оцінка кредитоспроможності позичальника як ключовий чинник
зниження кредитного ризику банку (на прикладі АТ КБ «ПриватБанк»)»**

затверджену наказом ректора НТУ "Дніпровська політехніка" від 19.05. 2020 р. № 267-с

Розділ	Зміст	Термін виконання
ВСТУП	Актуальність теми, мета і завдання, об'єкт і предмет роботи, методи, наукова та практична цінність, апробація результатів, публікації, структура роботи	02.05.2020- 07.05.2020
Розділ 1	Теоретичні основи оцінки кредитного ризику й кредитоспроможності позичальників банку	08.05.2020- 17.05.2020
Розділ 2	Аналіз ефективності оцінювання вітчизняними банками кредитоспроможності позичальників	18.05.2020- 26.05.2020
Розділ 3	Вдосконалення механізму оцінки кредитоспроможності позичальників банку	27.05.2020- 03.06.2020
ВИСНОВКИ		04.06.2020- 06.06.2020
Демонстраційний матеріал	Підготовка демонстраційного матеріалу до захисту	07.06.2020- 09.06.2020

Завдання видано _____

Соляник Л.Г.

(підпис керівника)

(прізвище, ініціали)

Дата видачі завдання 06.04.2020 р.

Дата подання до екзаменаційної комісії 11.06.2020 р.

Завдання прийнято до виконання _____

Марченко А. І.

(підпис студента)

(прізвище, ініціали)

РЕФЕРАТ

Марченко А.І. Оцінка кредитоспроможності позичальника як ключовий чинник зниження кредитного ризику банку (на прикладі АТ КБ «ПриватБанк») – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра за спеціальністю 072 «Фінанси банківська справа та страхування» – НТУ «Дніпровська політехніка», Дніпро, 2020.

Мета дипломної роботи - мінімізації кредитного ризику комерційного банку на основі впровадження ефективної методики оцінки кредитоспроможності позичальників банку.

У першому розділі на основі досліджень різних підходів у визначенні поняття кредитоспроможності позичальника банку та оцінки його кредитних ризиків, зроблено узагальнюючі висновки і пропозиції щодо вдосконалення методики оцінки кредитоспроможності позичальників банку та якості кредитного портфелю з погляду кредитного ризику.

Другий розділ присвячений аналізу якості кредитного портфелю АТ КБ «ПриватБанк» та оцінці впливу якості оцінювання кредитоспроможності позичальників банків на ефективність кредитної діяльності банківської системи України.

У третьому розділі проаналізовано сучасну практику оцінки кредитоспроможності позичальників - юридичних осіб в АТ КБ «ПриватБанк» та обґрунтовано вибір методичного підходу до оцінки кредитоспроможності позичальників АТ КБ «ПриватБанк» з метою підвищення якості кредитного портфелю банку.

КРЕДИТОСПРОМОЖНІСТЬ ПОЗИЧАЛЬНИКА, КРЕДИТНИЙ РИЗИК,
ДИСКРИМІНАНТНА МОДЕЛЬ, ЛОГІСТИЧНА МОДЕЛЬ

ABSTRACT

Marchenko A.E. Assessing the borrower's creditworthiness as a key factor in reducing the bank's credit risks (in terms CB "PrivatBank" JSC)

Qualification work for obtaining the educational qualification level of bachelor's degree in specialty 072 "Finance, Banking and Insurance"– Dnipro University of Technology, Dnipro, 2020.

The purpose of the thesis is to minimize the credit risk of a commercial bank based on the introduction of an effective method of assessing the creditworthiness of bank borrowers.

In the first section, based on studies of different approaches in defining the concept of creditworthiness of the bank borrower and assessing its credit risks, generalized conclusions and proposals for improving the methodology for assessing the creditworthiness of bank borrowers and the quality of the loan portfolio in terms of credit risk.

The second section is devoted to the analysis of the quality of the loan portfolio of JSC CB "PrivatBank" and the assessment of the impact of quality assessment of the creditworthiness of bank borrowers on the efficiency of lending activities of the banking system of Ukraine.

The third section analyzes the current practice of assessing the creditworthiness of borrowers - legal entities in JSC CB "PrivatBank" and substantiates the choice of methodological approach to assessing the creditworthiness of borrowers of JSC CB "PrivatBank" to improve the quality of the bank's loan portfolio.

BORROWABILITY OF THE BORROWER, CREDIT RISK,
DISCRIMINATIVE MODEL, LOGISTICS MODEL

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ Й КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКІВ БАНКУ	11
1.1. Науково-методичні підходи до визначення поняття кредитоспроможності позичальника банку	11
1.2. Оцінка кредитоспроможності позичальника банку як складова кредитного процесу, що мінімізує кредитний ризик	16
1.3. Методичні підходи до оцінки банками кредитоспроможності позичальника: вітчизняна та зарубіжна практика	24
Висновки до розділу 1	31
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ОЦІНЮВАННЯ ВІТЧИЗНЯНИМИ БАНКАМИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКІВ	33
2.1. Оцінка впливу якості оцінювання кредитоспроможності позичальників банків на ефективність кредитної діяльності банківської системи України	33
2.2. Аналіз ключових показників діяльності АТ КБ «ПриватБанк»	42
2.3. Аналіз якості кредитного портфеля ПАТ КБ «ПриватБанк»	48
Висновки до розділу 2	56
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКІВ БАНКУ	59
3.1. Сучасна практика оцінки кредитоспроможності позичальників – юридичних осіб в АТ КБ «ПриватБанк»: ефективні методи і моделі	59
3.2. Напрями вдосконалення механізму оцінки кредитоспроможності позичальників – юридичних осіб АТ КБ «ПриватБанк»	89
Висновки до розділу 3	94

ВИСНОВКИ	97
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	103
ДОДАТОК А. ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ АТ КБ «ПРИВАТБАНК».....	
ДОДАТОК Б. ЗВІТ ПРО ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ ВП «БУДЕНЕРГОРЕСУРС» ЗА 2019 РІК.....	112

ВСТУП

Актуальність теми. Протягом наступних трьох років темп зростання економіки України може прискоритись до 3-4% у реальному вимірі. Зростання буде залежати та визначатиметься в основному ситуацією на зовнішніх сировинних ринках, рівнем співпраці з Міжнародним валютним фондом, що безумовно, пов'язано з подальшим пришвидшенням проведення структурних реформ в Україні. Основними ризиками, що будуть впливати на реалізацію довгострокового зростання вітчизняних банків визначено наступні: ескалація конфлікту на Сході країни; погіршення ситуації з судноплавством в Азовському і Чорному морях, що значиться на можливостях експорту чорних металів та зерна, гальмування структурних реформ, що може призвести до ускладнення доступу держави до зовнішніх ринків капіталу. Тому кредитна політика банків повинна бути спрямована на врахування факторів, що суттєво впливають на макроекономічні сценарії розвитку економіки.

Досягнення успіху у банківській справі вимагає високої якості та ефективності при ідентифікації, оцінці та моніторингу ризиків, пов'язаних з кредитуванням. У 2018 році відбулось посилення вимог Національного Банку України, щодо системи управління ризиками та корпоративного управління в банківських установах. Прийняття відповідних нормативних актів сприятиме

З огляду на це, актуальним за сучасних тенденцій розвитку банківського сектору є використання такої методики оцінювання кредитоспроможності позичальника, яка б мінімізувала втрати банків і давала гарантії, що кредитні зобов'язання будуть вчасно повернені. Адже на сьогодні існує велика ймовірність їх неповернення внаслідок економічної кризи, нестабільної політичної ситуації в державі, масового безробіття та інших факторів.

Проблеми оцінювання кредитоспроможності позичальника досліджували такі науковці як: Ю. Бугель, А. Мороз, В. Вітлінський, О. Дзюблюк, Н. Клебанова, Я. Чайковський, І.Є. Ададуrow, О.М. Бандурка, Н. Бунге, А.М.

Лабецька, О Терещенко та ін. У працях зарубіжних і вітчизняних економістів досліджено широке коло питань, пов'язаних з аналізом фінансово-економічного стану юридичних осіб – позичальників банку, їх оцінюванням та управлінням.

Однак проблему оцінки кредитоспроможності підприємства не можна вважати достатньо вивченою, оскільки й досі в теорії та практиці немає єдиного підходу до визначення системи показників, що комплексно характеризували б кредитоспроможність позичальників підприємств різних галузей народного господарства. Існуючі методики оцінки кредитоспроможності, на наш погляд, не враховують деякі фактори, що мають значний вплив на фінансовий стан та платоспроможність підприємства-позичальника. Це і обумовило вибір теми кваліфікаційної роботи.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є мінімізації кредитного ризику комерційного банку на основі впровадження ефективної методики оцінки кредитоспроможності позичальників банку.

На основі сучасних методів дослідження відповідно до поставленої мети в роботі вирішено такі науково-практичні завдання:

- систематизовано науково-теоретичні підходи до визначення та нормативно-правового регулювання діагностики кредитоспроможності юридичних осіб – позичальників банку;
- оцінено роль кредитоспроможності позичальника банку як складової кредитного процесу, що мінімізує кредитний ризик;
- систематизовано та узагальнено вітчизняну та зарубіжну практику щодо оцінювання банками кредитоспроможності позичальників;
- проаналізовано ефективність кредитної діяльності банківської системи України та вплив на неї якості оцінювання кредитоспроможності позичальників банків;
- проаналізовано ключові показники діяльності АТ КБ ПриватБанк» та якість його кредитного портфеля;

- проаналізовано сучасну практику оцінки кредитоспроможності позичальників - юридичних осіб в АТ КБ «ПриватБанк» та обґрунтовано вибір методичного підходу до оцінки кредитоспроможності позичальників АТ КБ «ПриватБанк» з метою підвищення якості кредитного портфелю банку.

Об'єкт дослідження - процеси оцінки кредитоспроможності позичальників банку в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

Предмет дослідження - сукупність теоретико - методичних підходів та практичного інструментарію щодо зниження кредитного ризику АТ КБ «ПриватБанк» на основі впровадження ефективних методів оцінки кредитоспроможності позичальників банку.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань у роботі використано загальнонаукові методи дослідження: абстрактно-логічний (теоретичні узагальнення, формулювання висновків), системного аналізу (для обґрунтування пропозицій та розроблення методик), статистичного аналізу (для визначення сучасного стану, тенденцій розвитку та структури кредитного портфелю на АТ КБ «ПриватБанк»); порівняльного аналізу (при співставленні показників розвитку банку за період часу, що аналізувався), економіко-математичні (для здійснення прогнозу банку потреби в кредитному портфелі), графічний (при побудові діаграм і графіків, визначення залежностей) тощо.

Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі та нормативні матеріали Верховної ради України, Кабінету Міністрів України, офіційні статистичні матеріали Національного банку України та фінансова звітність АТ КБ «ПриватБанк», дані Державної служби статистики; наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, а також результати власних досліджень та спостережень.

Прикладна цінність. Основні наукові положення роботи доведено до рівня теоретичних узагальнень і практичних рекомендацій, які забезпечують підвищення ефективності процесів оцінювання кредитоспроможності позичальників банків та зниження кредитного ризику банку у сучасних умовах.

Прикладне значення одержаних результатів підтверджується використанням їх у діяльності АТ КБ «ПриватБанк».

Апробація результатів Основні положення кваліфікаційної роботи, її теоретичні та практичні висновки і рекомендації доповідались і обговорювались на науково-практичній Інтернет-конференції студентів, аспірантів і молодих учених «Розвиток фінансової системи країни в умовах глобалізації» («Оцінка кредитоспроможності позичальника як ключовий чинник зниження кредитного ризику комерційного банку», ДВНЗ НТУ «Дніпровська політехніка», Дніпро, квітень 2020р.).

Особистий внесок. Кваліфікаційна робота є результатом самостійного наукового дослідження. Викладені в роботі наукові положення, розробки, висновки та рекомендації отримані автором особисто. Апробація результатів кваліфікаційної роботи відбулася у АТ КБ «ПриватБанк».

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та двох додатків, викладена на 112 сторінках друкованого тексту. Матеріали роботи містять 30 таблиць, 23 рисунки, 2 додатки, список використаних літературних джерел налічує 62 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ Й КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКІВ БАНКУ

1.1. Науково-методичні підходи до визначення поняття кредитоспроможності позичальника банку

Для вітчизняної фінансової думки головною є проблема формування інструментів реалізації концепції управління банківськими ризиками, які мають бути ефективними як в умовах відносно стабільного зовнішнього середовища, так і в період кризи. Підвищення дієвості таких інструментів потребує вдосконалення теоретико-методологічних засад управління банківськими ризиками в цілому, в тому числі детальному аналізі фінансово-економічного стану позичальників. Відповідно, актуальним завданням для розвитку прогнозованої діяльності банківського сектору є оновлення концептуального підходу до науково – практичного осмислення управління банківськими ризиками з огляду на причини і наслідки глобальної фінансової кризи, а також поглиблення методологічного апарату дослідження проблеми оцінки кредитоспроможності позичальників банку.

Значний внесок у розробку питань оцінки кредитоспроможності позичальників банків зробили сучасні іноземні економісти Е. Альтман, Е. Брігхем, Л. Гапенські, П.С. Роуз, Дж.Ф. Сінкі, О.І. Лаврушин, В.М. Усоскін та інші. Дослідженню питань щодо оцінки кредитоспроможності позичальників банківських установ присвячено також багато вітчизняних наукових праць таких авторів: О.Д. Вовчак, В.В. Вітлінський, А.М. Герасимович, О.В. Дзюблюк, А.О. Єпіфанов, О.В. Мельниченко, А.М. Мороз, В.І. Міщенко, О.М. Петрук, Л.О. Примостка, М.І. Савлук, Т.С. Смовженко, О.О. Терещенко, І.О. Школьнік та інші. Однак проблему не можна вважати остаточно розкритою. Банківські установи не мають якісних національних систем внутрішнього

кредитного ризик-менеджменту, а непристосованість зовнішніх методик посилює внутрішню незбалансованість. Отже, постає завдання удосконалення нормативної методики оцінки кредитоспроможності клієнтів банків.

З метою деталізації та необхідності застосування ефективних методик оцінки кредитоспроможності позичальників комерційного банку першочергово розглянемо сутність поняття «кредитоспроможність». Дослідження сучасної вітчизняної теоретичної бази щодо визначення поняття «кредитоспроможність» свідчать, то систематизація діючих дослідницьких результатів не дає єдиного підходу до розуміння сутності цієї економічної категорії. Проведемо групування чинних вітчизняних напрацювань щодо змістовного наповнення категорії «кредитоспроможність» позичальника за певною спрямованістю (табл.1.1).

Кредитоспроможність – це спроможність позичальника залучити позиковий капітал та за конкретних умов кредитування в повному обсязі й у визначений кредитною угодою термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями виключно грошовими коштами, що генеруються позичальником у ході звичайної діяльності [6].

Згідно з Положенням Правління Національного банку України «Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями» № 23 від 25.01.2012, поняття кредитоспроможності трактується як наявність у боржника (контрагента банку) передумов для проведення кредитної операції і його спроможність повернути борг у повному обсязі та в обумовлені строки [40].

Більшість вітчизняних науковців розглядають «кредитоспроможність» як «спроможність» (В.Д. Лагутін, С.М. Ільясов [21] та інші) або ж «можливість» (У. Владичин) позичальника банку своєчасно та в повному вимірі розрахуватися за своїми зобов'язаннями. Дане визначення можна вважати дещо

неповним, оскільки воно не до кінця розкриває конкретні риси зазначеного процесу.

Таблиця 1.1

Систематизація наукових підходів до визначення поняття
«кредитоспроможність»

№ з/п	Автори-науковці	Зміст наукового підходу
1	Берегова Г. І. [3], Галасюк В. [12] Лабецька Л. М. [21] Примостка Л.О. [37], Фролов С. [51]	Кредитоспроможність – це здатність (спроможність чи можливість) позичальника в повній мірі та у визначений строк розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями (застосовуючи лише власні грошові кошти)
2	Національний банк України [40]	Кредитоспроможність - наявність у позичальника (контрагента банку) передумов для проведення кредитної операції та його спроможність повернути борг у повному обсязі та в обумовлені договором строки
3	Г. Вознюк, А.Загородній, С.М. Ільясов[21], В.Д. Лагутін,	Кредитоспроможність- спроможність позичальника за конкретних умов кредитування в повному обсязі й у визначений кредитною угодою термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями виключно грошовими коштами, що генеруються позичальником у ході звичайної діяльності
4	О. Зінченко, С. Святенко, В. Марчукова [20]	Кредитоспроможність - спроможність підприємства-позичальника виконувати в повному обсязі і у визначені кредитною угодою строки розрахунки за своїми власними зобов'язаннями за рахунок наявного фінансово-економічного потенціалу
5	О. Вовчак, Н. Меда [17]	Кредитоспроможність - здатність позичальника акумулювати грошові потоки, достатні для своєчасного погашення боргових зобов'язань відповідно до заздалегідь узгодженого графіка повернення кредитних коштів і сплати відсотків
6	С. Панова, О.Я.Стойко, В.Янишевська А. Гідулян [13]	Кредитоспроможність - можливість щодо здійснення угод з надання фінансовою установою кредиту на умовах повернення, строковості та платності або, іншими словами, спроможність до здійснення кредитної угоди

В. Галасюк [12] вважає, що це визначення варто розширити в плані уточнення окремих позицій. На його думку «кредитоспроможність» являє собою спроможність позичальника за конкретних умов кредитування в повному обсязі й у визначений кредитною угодою термін розрахуватися за

своїми борговими зобов'язаннями виключно грошовими коштами, що генеруються позичальником у ході звичайної діяльності[12, с.56]. На нашу думку, таке визначення є найбільш обґрунтованим та змістовно повнозначним в контексті даного підходу.

Водночас можна помітити, що здебільшого практично не приділяється уваги виділенню суб'єктів даного процесу, оскільки науковці або ігнорують цей компонент або зводять все до того, що існування такого терміну можна розглядати лише в плані функціонування юридичної особи (підприємства чи банку). Тобто практично вся наявна термінологія демонструє нам, що «кредитоспроможність» слід розглядати лише через призму кредитування підприємства і ми упускаємо той факт, що визначення кредитоспроможності фізичних осіб також варто розглядати в сукупності. Необхідно відокремлювати поняття «кредитоспроможності» позичальника юридичної та фізичної особи в силу існуючих критеріальних відмінностей. З урахуванням представлених досліджень, кредитоспроможність позичальника (фізичної особи) являє собою здатність сформувати визначену величину грошових коштів, яка буде достатньою для своєчасного задоволення кредитних вимог у відповідності до прийнятого графіку погашення кредиту та відсоткових нарахувань, розрахунок якої базується на врахуванні певного числа якісних та кількісних критеріїв оцінювання майбутнього клієнта.

Таким чином, узагальнюючи дослідження вітчизняних вчених, пропонується звести розуміння кредитоспроможності до такого визначення. Кредитоспроможність – це комплексна правова та фінансова характеристика позичальника (як для фізичних, так і для юридичних осіб, зокрема, банків, підприємств), що процесуально має вигляд критеріальної оцінки банком якісних та кількісних параметрів діяльності позичальника та базується на дотриманні принципів платності, строковості та забезпеченості кредиту.

В основі оцінювання кредитоспроможності повинно бути застосування передових досягнень вітчизняної та міжнародної наукової спільноти,

інформаційні та комунікаційні технології та прогресивне економічне моделювання.

Для дотримання правильності проведення процедури визначення кредитоспроможності мають виконуватися певні умови:

1. достовірність оцінки забезпечує аналіз та використання всієї наявної та необхідної інформації;
2. використання масштабної системи показників, які дозволяють всебічно та якісно оцінити діяльність позичаль
3. ника;застосування диференційованого підходу до оцінки нетотожних груп потенційних клієнтів під час видачі їм позик різнострокового типу;
4. розробка поточних та прогнозних планів щодо характеристики кредитоспроможності позичальник

Дотримання даних умов дозволить правильно організувати процес оцінювання, побудувати його у сталому та чіткому порядку, що дуже важливо при реалізації банками великих кредитних програм, а також масовому споживчому кредитуванні, коли має значення навіть найдрібніша деталь

Аналіз наявних теоретичних та методологічних практик дозволяє підсумувати, що до складу системи оцінювання кредитоспроможності позичальника в цілому варто віднести:

- 1) наявність чіткого алгоритму виконання завдання, тобто від початкового етапу, який передбачає безпосередню комунікацію із можливим претендентом на отримання кредиту та систематизацію й опрацювання вхідних інформаційних потоків, і до кінцевого, на якому приймається рішення про видачу або відмову у видачі кредиту;
- 2) суб'єктно-об'єктну сторону процесу, скільки доволі важко уявити собі процес кредитування без наявності ключових дійових осіб та власне виокремлення самого змісту категорії кредитоспроможність;

- 3) сукупність методологічних прийомів щодо оцінки кредитоспроможності позичальника;
- 4) визначення базових критеріїв (показників) оцінки кредитоспроможності позичальника;
- 5) ресурсну базу, тобто на основі яких інформаційних та нормативних джерел буде формуватися процес оцінки;
- 6) існування взаємодоповнюючих та взаємокорегуючих індикаторів, що представляють собою реакцію системи на форс-мажорні та непередбачувані чинники, що можуть відобразитися на ефективності та достовірності процесу оцінювання здатності клієнта повернути кредитні кошти;
- 7) наявність системи захисту даних та програмно-технологічного забезпечення функціонування системи оцінювання кредитоспроможності тощо.

1.2. Оцінка кредитоспроможності позичальника банку як складова кредитного процесу, що мінімізує кредитний ризик

Банки постійно балансують в просторі між залученими ресурсами і можливістю розмістити їх в надійні кредити (портфель наявних і потенційних кредитних заявок від надійних клієнтів). Балансування між бажанням отримання якомога більш високих доходів за рахунок кредитування і можливістю непогашення виданої кредитної заборгованості (кредитним ризиком) складає практичну основу кредитної політики кожного окремого банку, а, в цілому, становить теоретичну основу того, що кредитний ризик визнаний Базельськими угодами основним ризиком банків. Неповорнення кредитної заборгованості породжує фінансові втрати для банків і можливість їх банкрутства. Спроби визначення умов поворнення або неповорнення кредитної заборгованості в майбутньому на підставі даних минулого в момент прийняття рішення про видачу або невидачу кредиту потенційному позичальникові відомі

під загальною назвою «оцінка кредитоспроможності позичальника», яку тісно пов'язують з поняттям «кредитний ризик позичальника».

Кредитний ризик – це невизначеність щодо повного та своєчасного виконання постачальником своїх зобов'язань згідно з умовами кредитної угоди. Кредитний ризик характеризує економіко-правові відносини між кредитором та позичальником.

Світовий досвід доводить, що стабільність функціонування банків у сучасних умовах залежить від рівня кредитних ризиків. Неврахування цих ризиків призведе до значних втрат від здійснення кредитних операцій та може призвести до банкрутства банку.

Відсутність науково-обґрунтованих методів оцінки кредитоспроможності позичальника і ризику неповернення кредиту можуть стати причиною погіршення якості кредитного портфеля. Це може призвести до погіршення фінансового стану чи банкрутства банківської установи. За даними американських аналітиків, 30-40% прострочених кредитів виникають внаслідок недостатньо глибокого аналізу фінансового стану позичальника на попередній стадії переговорів [1].

Надаючи кредити, банк оцінює кредитоспроможність позичальників. Від результатів цього аналізу залежить, чи отримає позичальник кредит у повному обсязі. У сучасних умовах банківські установи розробляють різні підходи до оцінки та аналізу кредитоспроможності клієнтів, причому кожен банк окремо розробляє власну систему оцінки кредитоспроможності потенційного позичальника, виходячи з конкретних пріоритетних напрямків роботи банку, його спеціалізації, конкурентоспроможності, рівня економічної та політичної стабільності держави. Оптимізація кредитного портфеля має передбачати підвищення ефективності групи заходів, метою яких є уникнення ситуацій банку щодо неповернення основної суми боргу за виданими позичками та нарахованих відсотків. Отже, кредитоспроможність є тим фактором, оптимізація якого дозволить максимально мінімізувати кредитний ризик [7].

Достатнє і якісне оцінювання кредитоспроможності являється одним із ключових компонентів здійснення кредитного процесу та, як результат, забезпечує мінімізацію кредитних ризиків банківської установи.

Одним із важливих стимулюючих факторів для вітчизняної банківської системи до здійснення переходу на міжнародні стандарти щодо оцінювання рівня кредитних ризиків згідно з вимогами Базеля II і в подальшому Базеля III та нормативними положеннями Європейського Союзу, а це значить, і на міжнародну систему комплексного оцінювання кредитоспроможності позичальників можна вважати прийняття «Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями», затвердженого Постановою НБУ від 30.06.2016 року № 351. В цьому документі містяться положення щодо запровадження системи рейтингової класифікації та обрання певного набору коригуючих коефіцієнтів (індикаторів) для оцінки рівня сукупних кредитних ризиків та в подальшому й міри кредитоспроможності позичальників — юридичних та фізичних осіб, що являється однією з ключових рекомендацій Базеля III. Процес формування рейтингового класу того чи іншого позичальника банку має містити зокрема й ілюстрацію рівня ризику дефолту, що насправді є типовою вимогою для позичальників даної категорії, та основні критерії, які варто використовувати для оцінки цього рівня кредитного ризику банку. Якщо виходити із нормативних документів Базеля II, то отримані результати оцінки кредитоспроможності позичальника є необхідною умовою розрахунку показника міри достатності капіталу банківської установи, що в подальшому характеризує її потребу у до капіталізації та виконанні вимог національного регулятора. Слід зазначити, що кінцевою метою оцінювання кредитоспроможності позичальників різних груп, з врахуванням міжнародних стандартів та вимог часу й трансформації зарубіжних кредитних систем, має стати не просто обрахунок кредитного рейтингу як самостійного компонента, а

вираховання ймовірності настання дефолту тих чи інших потенційних позичальників банку як складової частини формування рейтингу.

Таким чином, банківська установа визнає кредитний ризик за активами банку за певними критеріями, представленими на рис. 1.1.

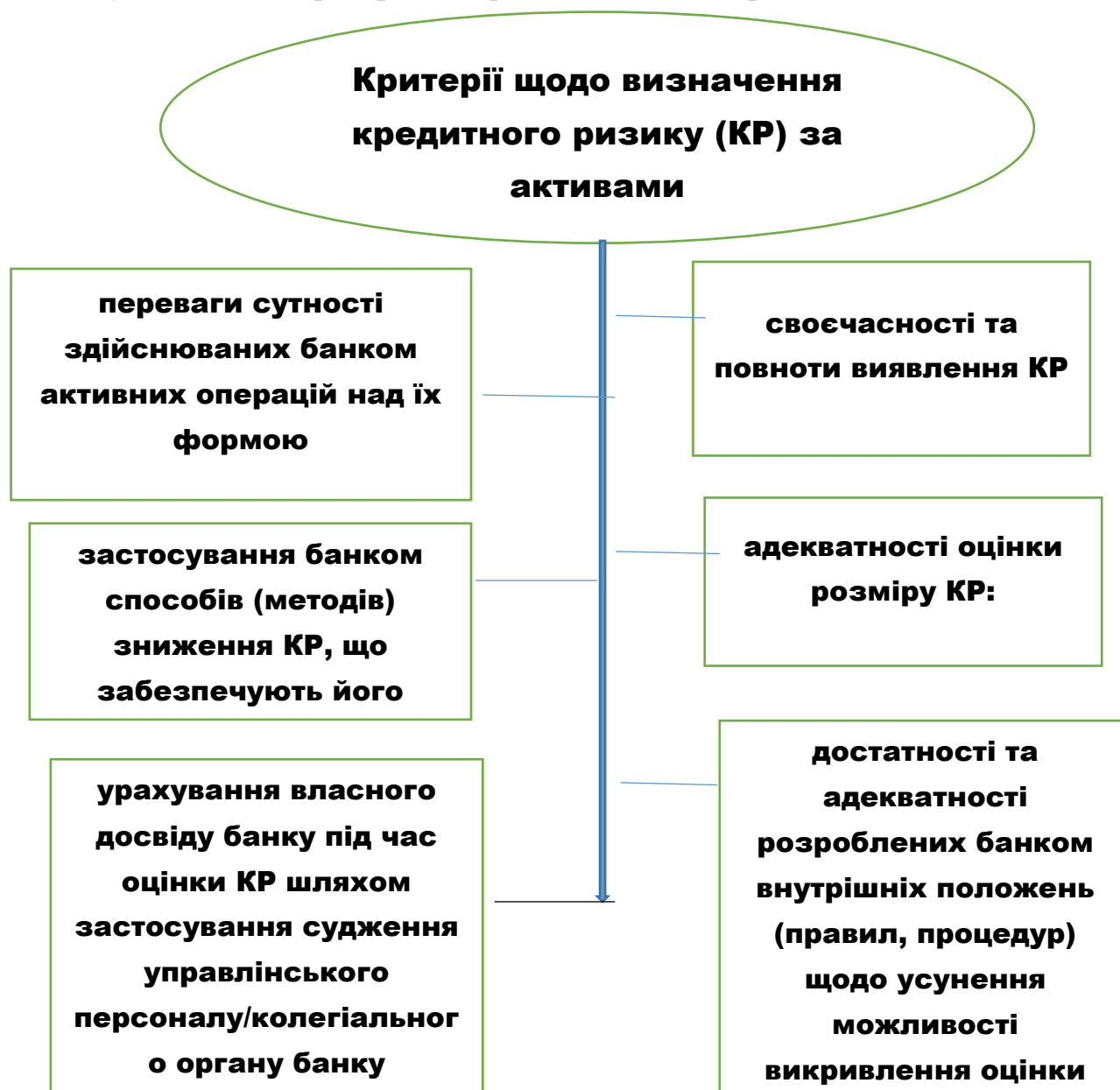

Рис. 1 1. Критерії оцінки кредитних ризиків відповідно до законодавства України

Національна законодавча база в плані розробки та впровадження міжнародних досягнень в сфері кредитного ризик-менеджменту залишається

доволі слабкою, хоча за останні 2 роки і вона зазнала багатьох перетворень і досить ґрунтовних як для вітчизняних реалій. По-перше на зміну Положенню «Про порядок формування та використання банками резервів для відшкодування можливих втрат за активними операціями» (Постанова Національного банку України № 23 від 25.01.2012 року) і втратило чинність 30 січня 2017 року був прийнятий інший нормативний документ — Положення «Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» (Постанова Національного банку України № 351 від 30.06.2016 року). Саме останнім документом було закріплено остаточний перехід національної системи оцінювання кредитоспроможності позичальника до методики визначення ймовірності дефолту позичальника банку. При розробці вказаних принципів регуляторні органи керувалися рекомендаціями Базельського Комітету щодо пристосування даного положення до національної системи побудови кредитних операцій та керування кредитними ризиками.

Відповідно до змісту Положення «Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» банківські установи визначають кількісне вираження кредитного ризику за всіма можливими активними операціями банку у формі сукупного розміру кредитного ризику за операціями такого типу за станом на перше число кожного місяця, що наступний за звітним, в гривневому вираженні (або ж із застосуванням гривневого еквіваленту за офіційним курсом гривні на визначену дату до іноземних валют, що встановлюється НБУ) [39].

Особливо розгалуженими є характеристики щодо принципів своєчасності та повноти виявлення кредитних ризиків та забезпечення адекватності оцінки кредитних ризиків. При цьому перший принцип передбачає врахування не лише якісних, але й кількісних параметрів діяльності позичальника, макро - і мікроекономічних процесів, галузевих особливостей, ділової культури, тобто ступеня гармонійності відносин позичальника із іншими банками, партнерами, контрагентами, прозорості роботи клієнта, навіть до включення до цього

переліку прогнозів ринкової ситуації, зміни відсоткових ставок, інфляційних очікувань, рівня безробіття, відсутності/наявності попиту на продукцію потенційного позичальника тощо. Інший більш конкретизує значення фінансових критеріїв: комплексно оцінюється річна, квартальна, консолідована статистична звітність позичальника за декілька років, оцінюється рівень стабільності та надійності бізнесу, успішність укладених позичальником угод, наявність гарантій з боку акціонерів чи поручителів (гарантів) [14].

Важливе значення має і врахування власної практики банківської установи, яка стосується можливості корегувати кількість, перелік факторів, що впливають на пониження (погіршення) класу позичальника, розширення кількості критеріїв (подій) чи ознак настання дефолту позичальника, наявність можливості корегувати кількість критеріїв, що можуть бути застосовані для визначення кількісного вираження компонентів кредитного ризику (PD та LGD) за активом в межах зміни визначених діапазонів, а також складової частини компонента LGD - величини інших надходжень від позичальника, окрім вартості забезпечення (RC), що надається заставодавцем; оцінки вагомості впливу ризиків спільної участі тощо.

Національне законодавством також передбачається той факт, що визначення кредитного ризику за активом відбувається починаючи з дня його визнання в бухгалтерських балансах і продовжується до тої пори, поки його наявність буде підтверджуватися балансовими звітами.

Згідно з нормами національного законодавства визначено суб'єкти кредитного процесу, до яких застосовується оцінка кредитного ризику:

- підприємства та організації, які відповідно до вимог законодавства України віднесені до категорії великих, середніх та малих підприємств;
- фізичні особи, в т. ч. фізичні особи - суб'єкти господарювання;
- органи державної влади та місцевого самоврядування (бюджетні установи);
- банківські установи;

➤ об'єднання співвласників багатоквартирних будинків та житлово-будівельні кооперативи (ОСББ та ЖБК)

Таким чином, розподіл позичальників реалізовувався відповідно до особливостей формування національної економіки та її секторальних особливостей, оскільки існування деяких категорій позичальників згідно європейських норм взагалі не передбачено або ж більш узагальнено подано у характеристиках процесу оцінки.

В Положенні «Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» встановлено, що банківська установа здійснює визначення значень кредитного ризику за такими активними операціями [39]:

- 1) кредити, що надаються позичальникам юридичним та фізичним особам;
- 2) кредити, а також вимоги до банківських установ (до них входять зокрема операції із зворотного репо, утримання коштів на кореспондентських рахунках в НБУ, грошові кошти, що перебувають в розрахунковому вигляді);
- 3) діюча фінансова заборгованість дебіторів;
- 4) дебіторська заборгованість за господарськими операціями;
- 5) боргові цінні папери;
- 6) акції суб'єктів господарювання й фінансових корпорацій, а також інші фінансові інвестиції;
- 7) вторинні фінансові активи, що перебувають в обігу

Вітчизняні банки проводять розрахунок розміру кредитного ризику за активними операціями двома методами: індивідуально та використовуючи метод групування. Задля обчислення величини кредитного ризику на груповій основі, фінансові активи об'єднуються в групи з однорідними рисами кредитного ризику та у відповідності до порядку, що установлений в Положенні «Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями».

Банківською установою формуються значення коефіцієнтів PD та LGD, які мають відповідати вищим (гіршим) максимально допустимим значенням визначеного діапазону коливань, які передбачаються законодавчими нормами для відповідного класу позичальника та різновиду забезпечення за кредитними операціями, лише в таких випадках:

1) коли в банку немає свого особистого досвіду стосовно управління такими операціями — для банківської установи, що проводить банківську діяльність вже більше трьох років;

2) у випадку не реалізації /недбайливого структурування та накопичення власного досвіду вітчизняного банку — зокрема для банку, що вважається новоствореним та проводить банківську діяльність на території країни менше трьох років підряд.

При цьому на особливу увагу заслуговують потенційні розрахунки числових значень кредитного ризику В Положенні подано ось такий розрахунок розміру кредитного ризику за активами на індивідуальній основі :

$$CR_{\text{інд}} = \max \{0; PD \times [EAD - (\sum_{ij} (CV \times k)_i + RC)]\}, \quad (1.1)$$

де CV_i – це вартість i -го виду забезпечення, що береться до розрахунку кредитного ризику (у разі присутності кількох видів забезпечення за одним єдиним активом). Якщо ж забезпечення відсутнє або ж взагалі не відповідає переліку, критеріальних значенням та принципам загальної прийнятності, визначеним у розділі X Постанови № 351, то до розрахунку береться значення CV , що дорівнює «0»;

k_i - коефіцієнт ліквідності i -го виду забезпечення, що визначається банком згідно з додатками до Положення НБУ від 30.06. 2016 року. Банк на підставі сформованого судження щодо обсягу витрат на реалізацію забезпечення застосовує нижче (менше) значення коефіцієнта ліквідності забезпечення;

RC – надходження іншого характеру, такі як страхове відшкодування, фінансова порука, продаж/передача майна та майнових прав позичальника

/майнового поручителя, крім майна, що включається до розрахунку значення CV [39].

Таким чином, використання банками ефективної системи кредитного моніторингу, основою якої повинна стати оцінка кредитоспроможності позичальників банку з використанням сучасних методів й інструментів, сприятиме зниженню кредитного ризику банків та підвищення якості кредитних портфелів.

1.3. Методичні підходи оцінки банками кредитоспроможності позичальника: вітчизняна та зарубіжна практика

Існування різних підходів щодо трактування сутності кредитоспроможності позичальника пояснює наявність відмінних методик та моделей її оцінки. Як складові забезпечувальних оцінки підсистем кредитоспроможності виділено методологічне, методичне, інформаційне, кадрове та організаційне забезпечення. Методологічне забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника складається з сукупності наукових підходів, способів, прийомів, моделей, які застосовуються у банківській практиці. Методи оцінки кредитоспроможності поділяють на дві групи:

- 1) статистичні методи (формалізовані і неформалізовані);
- 2) комплексні методи.

В свою чергу, вони реалізуються у вигляді моделей.

Моделі, побудовані на основі статистичних методів, мають формалізований характер і не надають можливості врахування якісних характеристик кредитоспроможності. Більш ефективним вважаємо застосування комплексних моделей, які поєднують кількісні та якісні характеристики кредитоспроможності та надають здійсненій оцінці всебічності і комплексності. Методологічне забезпечення деталізується у певних

методиках, які є основою методичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника.

Оцінювання кредитоспроможності юридичних осіб на сьогодні є одним із важливих елементів реалізації кредитної політики будь-якої банківської установи. Слід зауважити, що для вітчизняної банківської системи не є характерною часта зміна чи модернізація методик, прийомів, інструментарію чи коефіцієнтної бази розрахунку показників. Тривалий час методика розрахунку кредитоспроможності базувалася на застосуванні застарілих методик, що не враховували багатьох індикаторів розвитку підприємств, їх галузевої приналежності, часто ігнорувалася необхідність проводити кластерний аналіз та досліджувати якісні (не фінансові) показники. Переломним моментом у модернізації вітчизняної системи оцінювання кредитоспроможності позичальників стало затвердження якісно нових нормативних документів, які сприяли покращенню методики галузевої специфікації, групуванню коефіцієнтів та зменшенню завантаженості, рівня складності обчислення числових показників. З цією метою в 2012 році було ухвалено Постанову № 23 «Про затвердження Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями» [40], а в 2016 році - Постанову НБУ: № 351 «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» [39], яка і в подальшому замінила попередній документ.

В новому Положенні розрахунок кредитоспроможності позичальника-юридичної особи здійснюється із присвоєнням даному позичальнику певного рейтингового класу в залежності від отриманого значення інтегрального комплексного показника, розрахованого з використанням методів математичної статистики - за допомогою моделей багатофакторного дискримінантного аналізу, на вибір яких впливає величина ринкового масштабу діяльності підприємства (велике, середнє чи мале). За результатами оцінювання

позичальника відносять до того чи іншого класу оцінки кредитоспроможності (в Положенні виділяється 10 класів) [39].

Вітчизняний та зарубіжний банківський досвід свідчить про відмінні методи оцінки кредитоспроможності позичальника, що обумовлюється різними рівнями економічного розвитку країн та характерними особливостями здійснення господарської діяльності на окремих територіях держав. На сьогодні вітчизняними банківськими установами застосовуються різний комплекс методик щодо оцінювання кредитоспроможності позичальників - юридичних осіб, де разом із багатофакторними статистичними моделями застосовуються й скорингові моделі, а також окремі банківські установи реалізують на практиці деякі позиції зарубіжних банківських практик. Узагальнено класифікація методів, які найбільш широко застосовуються у вітчизняній та зарубіжній практиці, подано на рис. 1.2. [11, с.14; 9, с.156].

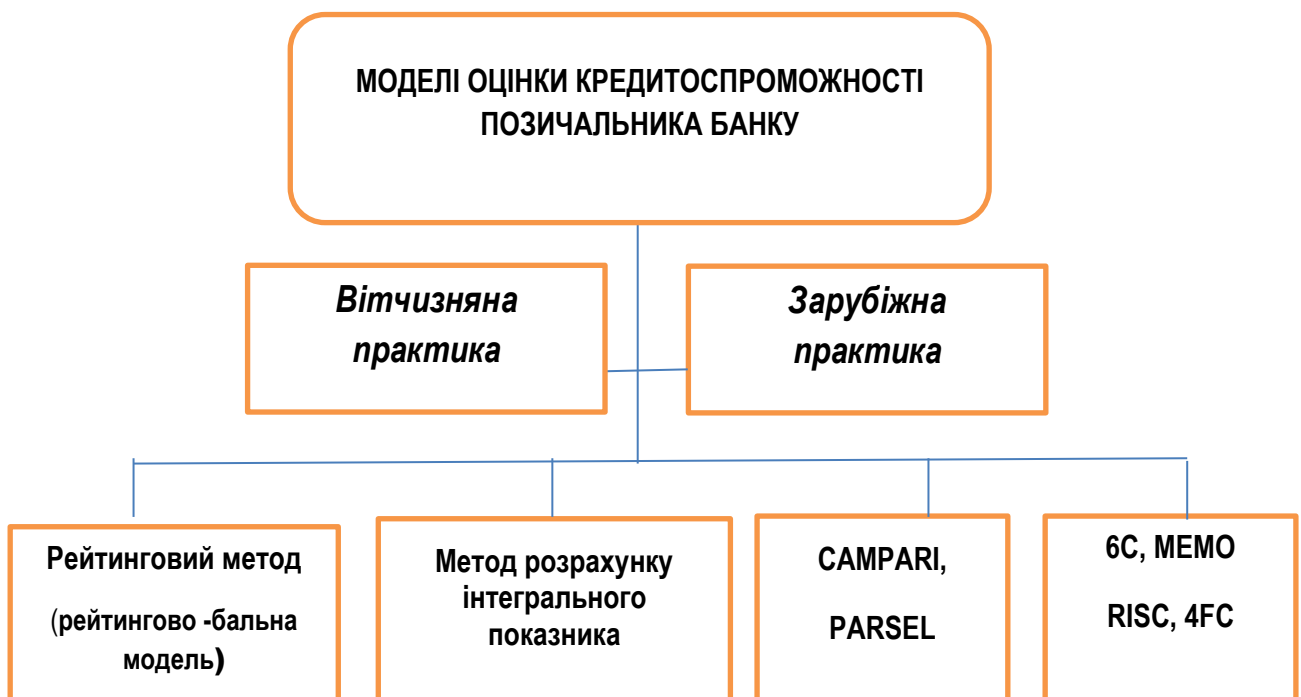

Рис. 1.2. Вітчизняна та зарубіжна практика використання методів оцінки кредитоспроможності позичальника

Поширеною вітчизняною методикою щодо оцінки кредитоспроможності позичальника є рейтингова оцінка, яка дозволяє спрогнозувати здійснення майбутніх платежів за кредитом в строк, оцінити загальний фінансовий стан позичальника, а також визначити межі зниження обсягу прибутку, в яких здійснюється погашення кредиту [1, с. 231]. Даний метод широко застосовується в Україні через його простоту, зручність використання та легкість формалізації інтегральної характеристики фінансово-економічного стану. Загальна процедура рейтингової оцінки позичальника – юридичної особи передбачає таку послідовність дій [14, с. 207-208]:

1. Встановлення меж діапазонів показників з урахуванням галузевої специфіки функціонування господарюючого суб'єкта.

2. Визначення кількості балів показника за відповідність його розрахункового значення встановленим рівням якісної оцінки фінансового стану. При цьому більш високому рівню фінансового стану відповідає більше значення балів, а нижчому – менше.

3. Формування інтервалів сукупного рангу підприємства відповідно до визначених якісних рівнів фінансового стану.

У свою чергу, модель розрахунку інтегрального показника боржника – юридичної особи, закріпленої у Положенні про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, яка ґрунтується на принципах і рекомендаціях Базельського комітету з банківського нагляду, передбачає застосування логістичної моделі (далі - логістична модель) за такою формулою:

$$Z = \beta_0 + \sum_1^n \beta_i x_i \quad (1.2)$$

де - інтегральний показник;

x_i - показники, що визначаються на підставі фінансових коефіцієнтів, розрахованих за даними фінансової звітності боржника - юридичної особи, з

урахуванням установлених Національним банком діапазонів для кожного фінансового показника;

β_i – коефіцієнти логістичної моделі, що визначаються з урахуванням вагомості показників;

β_0 - вільний член логістичної моделі, значення якого актуалізується Національним банком.

Величини x_i , β_0 , β_i щороку актуалізуються Національним банком на підставі даних фінансової звітності боржників - юридичних осіб. Банк для актуалізації логістичної моделі подає до Національного банку України дані про класифікацію боржників - юридичних осіб, а також дані їх фінансової звітності, за формою та в строки, установлені Національним банком України. Дана модель дає змогу оцінити стан кредитоспроможності позичальника та визначити клас його надійності з урахуванням значень коефіцієнтів для відповідного виду підприємства.

Натомість у зарубіжній банківській практиці найчастіше застосовують моделі комплексного аналізу (на основі – напівемпіричних методологій, які базуються на експертних оцінках аналізу економічної доцільності надання кредиту: 6С, КАМПАРИ (CAMPARI), ПАРТС (PARTS), ПАРЗЕР (PARSER) тощо). Особливістю останніх є те, що в рамках комплексних моделей аналізу можливе використання як кількісних, так і якісних характеристик позичальника (табл. 1.3) [11, с.14; 9, с.156].

Рейтингові (бальні) системи оцінки створюють банки на основі емпіричного підходу з використанням регресійного математичного або факторного аналізу. Ці системи використовують історичні дані про банківські «добрі», «надійні» та «неблагополучні» позики й дають змогу визначити критеріальний рівень оцінки позичальників.

Найбільшою популярністю на сьогодні користуються моделі багатфакторного аналізу, рейтингові моделі та кредитний скоринг.

Таблиця 1.3

Порівняльний аналіз зарубіжних методик комплексного оцінювання
позичальників Банку

Критерій співставлення	Модель розрахунку					
	CAMPARI	PARTS	PARSER	MEMO RISK C	Система «6С»	«4FC»
Репутація позичальника, якість менеджменту, управлінські вміння	-	-	+	+	+	+
Досвід	-	-	-	+	+	+
Загальні умови для бізнесу позичальника, галузева спеціалізація	+	+	+	+	+	+
Контролінг (моніторинг)	-	-	-	+	+	-
Фінансовий стан позичальника, оцінка бізнесу, адекватність капіталу	-	-	-	+	+	+
Експозиція грошових потоків та кредитних потреб	+	-	-	-	+	-
Можливість погашення кредиту	+	+	+	-	+	-
Обґрунтування суми кредиту	+	+	+	-	+	-
Винагорода за кредитний ризик, відсоткова ставк	-	-	+	+	-	-
Потреба в наданні позики	-	-	+	+	-	-
Ціль кредиту	+	+	-	-	-	-
Строк кредиту	-	+	-	-	-	-

Моделі Альтмана і Чессера – найвідоміші моделі множинного дискримінантного аналізу. П'ятифакторна модель Альтмана є досить простою у практичному використанні, при цьому побудована на основі оцінки 66 фірм,

дає можливість прогнозувати банкрутство 2-3 роки наперед і практично у 95%. Зміст моделі Чессера у реалізації нагляду за кредитами, тобто прогнозі саме можливостей недотримання клієнтом умов кредитного договору, до яких відноситься не тільки непогашення кредиту, але й будь-які інші викривлення, що роблять кредитування менш вигідним для кредитора, ніж на початковому етапі. Чим ця оцінка є більшою, тим більший ризик невиконання, зокрема, за даними дослідження 74 фірм, в трьох із чотирьох випадків дана модель себе виправдала.

Таким чином, можна зробити висновок, що існуючі зарубіжні моделі оцінювання кредитоспроможності позичальників відрізняються одна від одної кількістю показників, які застосовуються як складові загального рейтингу позичальника, а також різними методиками складання характеристик та визначення їх пріоритетності.

Головними недоліками зарубіжних комплексних методів, наведених в табл. 1.3, при застосуванні у вітчизняній практиці за сучасних умов є:

- орієнтація здебільшого на якісні чинники;
- не адаптованість до вітчизняної економіки і не врахування ряду важливих умов, в яких працюють українські підприємства, а саме: особливостей в системі бухгалтерського обліку і податковому законодавстві, впливу інфляції на формування показників діяльності підприємства, галузевої приналежності підприємства, специфічності національного ринку та інше;
- граничні значення показників, що запропоновані зарубіжними вченими, часто є недосяжними для українських підприємств.

Отже, у вітчизняній банківській практиці здебільшого застосовується рейтингова оцінка кредитоспроможності позичальника, яка є простою у застосуванні та враховує якісні показники, а також модель розрахунку інтегрального показника, що передбачає використання логістичної моделі, яка базується на врахуванні показників фінансового стану позичальника. Натомість у іноземній практиці використовуються комплексні моделі аналізу

кредитоспроможності позичальника, що характеризуються ефективним вирахуванням кількісних та якісних показників одночасно.

Висновки до розділу 1

Узагальнення досліджень теоретичних засад оцінки кредитоспроможності позичальника банком дають змогу сформулювати такі висновки.

1. Кредитоспроможність – це комплексна правова та фінансова характеристика позичальника (як для фізичних, так і для юридичних осіб, зокрема, банків, підприємств), що процесуально має вигляд критеріальної оцінки банком якісних та кількісних параметрів діяльності позичальника та базується на дотриманні принципів платності, строковості та забезпеченості кредиту.

2. В основі оцінювання кредитоспроможності повинно бути застосування передових досягнень вітчизняної та міжнародної наукової спільноти, інформаційні та комунікаційні технології та прогресивне економічне моделювання.

3. Необхідною умовою чіткого проведення кредитних операцій є дотримання банківськими установами нормативних вимог НБУ щодо оцінки та диверсифікації кредитного портфеля банківських установ як запоруки стабільності вітчизняної банківської системи.

4. Функціонування національної системи оцінки кредитоспроможності має значний вплив на процес керування та мінімізації кредитних ризиків, що відображено в нормативних актах центрального регулятора грошового обігу. В основі змісту оцінювання кредитоспроможності як засобу мінімізації кредитних ризиків лежать положення та директиви Базельського комітету з банківського нагляду.

5. У вітчизняній практиці серед методів оцінки кредитоспроможності позичальника банками здебільшого застосовуються метод рейтингової оцінки,

який характеризується легкістю формалізації інтегральної характеристики фінансово-економічного стану позичальника, а також модель розрахунку інтегрального показника, що передбачає використання логістичної моделі.

6. У зарубіжній практиці банківські установи використовують комплексні моделі оцінки кредитоспроможності позичальника, а саме: CAMPARI, PARSEL, MEMO RISK та інші. Відбувається поступове зміщення орієнтирів провідних банків світу в сторону використання стохастичних (комунікативних) методик оцінки. Значною їх перевагою над методами, що застосовуються в Україні, є розрахунок широко спектру якісних показників, а саме: репутація позичальника, якість управління, ринкові позиції, динаміка галузі, особливості ведення господарської діяльності тощо).

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ОЦІНЮВАННЯ ВІТЧИЗНЯНИМИ БАНКАМИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКІВ

2.1. Оцінка впливу якості оцінювання кредитоспроможності позичальників банків на ефективність кредитної діяльності банківської системи України

Основним показником ефективності діяльності банківської системи є кредитна діяльність. Від рівня виконання своїх кредитних функцій та використання кредитного потенціалу залежить не тільки положення банку на ринку, але й економічний стан г регіону, області, в якій цей банк функціонує. Кредитна діяльність банків сприяє розвитку економіки, відкриттю нових підприємств, забезпечуючи економічну стабільність. Банківські кредити сприяють появі нових робочих місць, нових побудов виробничого, соціального та культурного призначення. Кредити є невід'ємною частиною грошово-кредитної політики, яку проводить Національний банк України для підтримки стабільності грошової одиниці, а також розвитку економіки країни. У сучасний період значних економіко-політичних змін важливо розуміти те, які показники впливають на ефективність кредитної діяльності банківської системи України, зокрема, місце показників кредитного моніторингу, серед яких центральне місце належить оцінці кредитоспроможності позичальників банку.

Для розуміння стану кредитного сектору проаналізуємо основні показники. НБУ від 10 лютого 2017 року № 76-рш, визначаються нові критерії розподілу банків на окремі групи [34]. У зв'язку з цим Рішенням проведемо структурний аналіз кількості кредитних ресурсів в банках України з державною часткою, банків іноземних банківських груп, банків з приватним капіталом та неплатоспроможних банків. На 1 серпня 2019 року структура виглядає так, що

переважають банки з державною часткою, що складають 40,3% й мають значення загальних обсягів кредитних ресурсів 228946 296 грн. (рис. 2.1).

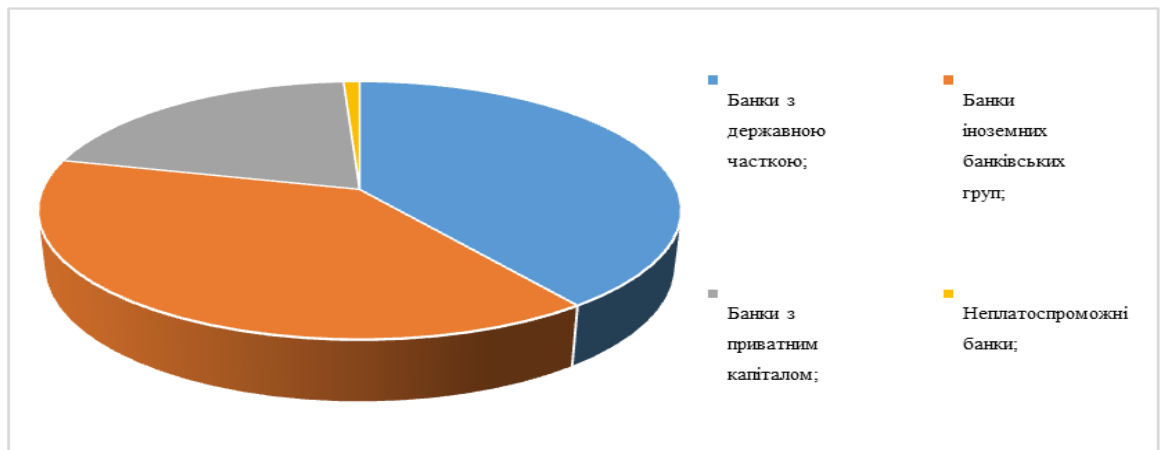

Рис. 2.1. Структура кредитних ресурсів банків України на 1 серпня 2019 року, млн. грн.

З невеликою різницею відстають банки іноземних банківських груп (39,6%). Найменшу частку в структурі мають неплатоспроможні банки, а саме 1%, що є дуже малим показником. На цьому етапі такі банки не можуть бути конкурентоспроможними через їх фінансову не конкурентоспроможність. Частка загальних кредитів в національній валюті складає 56%, що становить 639969 млн. грн. у загальному обсязі кредитних ресурсів і переважає над часткою валютних кредитів на 12% (44%). За останні чотири роки спостерігається постійне зниження частки валютних кредитів в економіці. Одним з пояснень цієї тенденції є те, що в Україні з 2015 року проводиться політика «плаваючого валютного курсу», тобто курс більше не таргетується. Через це у 2015 році валютний курс виріс майже в 3 рази, що й стало причиною зменшення валютних кредитів. За аналізом спрямованості виданих кредитів суб'єктам господарювання найбільше кредитних ресурсів надається у сфері сільського господарства, що складає 36%, або 64801737,9 тис. грн., у загальному обсязі кредитних ресурсів банківської системи України, та

виробництва харчових продуктів, що складає 34% (61805 225,6 тис. грн.) Найменше значення нині мають діяльність громадських організацій, отримуючи 0,01% (6167,9 тис. грн.), та освіта, маючи 0,02% (47372,7 тис. грн.). Можемо помітити, що набагато менше кредитів видається на соціальні потреби, ніж на виробництво. Сьогодні це є великою соціально-економічною проблемою України.

Для того щоби зрозуміти тенденції розвитку кредитної діяльності України, розглянемо динамічний аналіз основних показників банківської активності (табл. 1) [35, 43]

Згідно з даними таблиці 2. 1 кредити за 2015 рік зросли на 12 205 млн. грн., або на 1,2%. Однак у наступному 2016 році спостерігається зниження кредитних залишків на 24 462 млн. грн. (2,4%). Надалі помічаємо тільки збільшення кредитних залишків. Обсяги кредитування залишаються приблизно на одному рівні, але відбувся спад у 2017 році. З 2018 р. з'являється тенденція до зростання обсягів кредитів з кожним роком.

Таблиця 2.1

Аналіз динаміки кредитних вкладень в банківській системі України на початок року за 2015-2019 роки

Роки	Обсяг кредитів, млн. грн.	Абсолютний приріст, млн. грн. (ланцюговий)	Темп приросту, %
2015	1 020 667	-	-
2016	1 032 872	12205	1,2
2017	996 205	-24462	- 3,5
2018	1 057 591	36924	6,2
2019	1 105 954	85287	4,6

Зміни в частці кредитування фізичних осіб впливають на споживчий попит, а в частці юридичних осіб – на обсяги й розвиток виробництва, що

значно впливає на загальну економіку країни. Аналіз структури наданих кредитів свідчить, що частки кредитування фізичних та юридичних осіб майже не змінюються щодо загального обсягу кредитних ресурсів. Можна помітити лише незначні коливання: з 2016 року по 2017 рік кредитування фізичних осіб зменшилось на 10,7%, а кредитування юридичних осіб зменшилось на 1,9%. В наступні роки простежується тенденція до зростання кредитування обох форм. З 2017 року по 2019 рік обсяги кредитування фізичних осіб зросли на 28,2%, а обсяги кредитування юридичних осіб – на 7,7%

Упродовж останніх років сектор фінансових послуг постав перед проблемами, які можуть бути пов'язані з недосконалим кредитуванням, неефективним управлінням ризиками або відсутністю гнучкості в адаптації до економічних змін. Частка непрацюючих кредитів у загальній сумі кредитів банківської системи України протягом останніх трьох років становить понад 50%, що потребує пошуку шляхів вирішення цієї проблеми (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2.

Динаміка наданих кредитів та частка проблемних (непрацюючих) кредитів банків України

Показники	На 01.01.2018	На 01.01.2019
Кредити корпоративному сектору, млн. грн.,	892 900	959 601
- частка непрацюючих кредитів, %	56,03	55,83
Кредити фізичним особам (включно із фізичними особами - підприємцями), млн. грн.	174 448	202 202
- частка непрацюючих кредитів, %	53,51	46,04
Всі кредити, млн. грн..	1 090 914	1 193 558
- частка непрацюючих кредитів, %	54,54	52,85
у т.ч. з державною часткою, з них	71,12	67,92
- ПАТ «КБ «ПриватБанк»	55,75 6	54,96

Ланцюгові темпи приросту проблемної заборгованості банків України за останні роки мали такі показники: у 2015 р. – 93,6%, у 2016 р. – 57%, у

2017 р. – 44,3%, у 2018р. р.93,3%. Загалом за 2015–2018 рр. обсяг проблемних кредитів збільшився у 8,5 рази, що свідчить про низьку якість кредитного портфеля вітчизняних банків та високий ризик. Україна залишається країною з найбільшою часткою проблемних кредитів (NPL) у структурі активів банківської системи: коефіцієнт NPL тут сягає 56,5% [35]. За даними НБУ, частка непрацюючих кредитів у банківській системі України є рекордно. Станом на 01.01.2018 обсяг непрацюючих кредитів становив 500 263 млн. грн (56,03%), тоді як на 01.01.2019 обсяг непрацюючих кредитів становив 535 770 млн. грн, або 55,83% від загального обсягу наданих кредитів, а на 01.04.2019 їхня частка становила 55,24%, що призводить до збільшення непрацюючих активів банків у цілому та скорочує можливості кредитування національної економіки в умовах конкурентного середовища.

Найбільшу частку поганих активів сконцентрували великі банки, які активно надавали мільярдні позики корпоративному сектору, бізнес яких мав збитки. Платоспроможні підприємства, відчуваючи гостру потребу у залученні додаткових фінансових ресурсів, зважаючи на негативну тенденцію в економіці, що складається внаслідок кредитування збиткового бізнесу, змушені скорочувати обсяги виробництва або шукати можливості співпраці з іноземними фінансовими установами для залучення необхідних ресурсів.

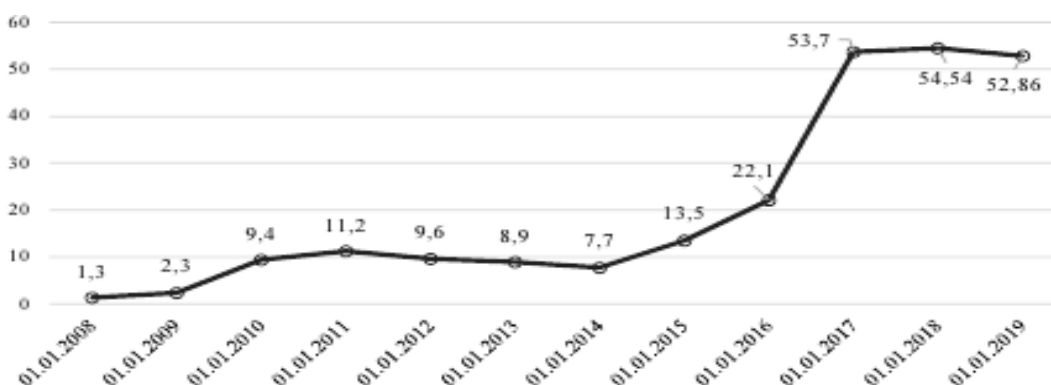

Рис. 2.2. Динаміка частки простроченої заборгованості за кредитами в загальній сумі кредитів банківської системи України

Низька ефективність та високий кредитний ризик банківської системи України обумовлений війною на Сході, анексією Криму, а також спадом економічної активності і девальвацією гривні, що негативно вплинуло на доходи клієнтів банків. З одного боку, економічна та політична нестабільність у державі призвела до погіршення фінансового стану окремих суб'єктів господарювання й банківської системи України загалом, а з другого боку, якість кредитного моніторингу в банках, і насамперед, якість оцінки кредитоспроможності позичальників банку була на низькому рівні.

Щодо методів оцінки й аналізу портфельного кредитного ризику банку, можемо виокремити: статистичний, аналітичний, коефіцієнтний методи та метод експертної оцінки. Загалом кожен із цих методів аналізу та оцінки ризику кредитних вкладень має свої переваги та недоліки, тому вибір певного методу оцінки й аналізу є гарантією вдалої реалізації розробленої кредитної політики банку та підвищення прибутковості.

Я свідчить вітчизняна банківська практика, для оцінки кредитоспроможності позичальника банку здебільшого використовуються бально-рейтингові методи, тобто банки намагаються враховувати як якісні, так і кількісні показники і певним чином сприяти мінімізації своїх кредитних ризиків через більш жорстку кредитну політику (табл. 2.3).

Доречно зауважити, що застосування бально-рейтингових методик, які використовують такі банки, як ПАТ КБ «Райфайзен Банк «Аваль», ПАТ АБ «Укргазбанк» дозволяє здійснити більш точну і якісну оцінку позичальника, ПАТ КБ «Мегабанк», враховуючи показники, пов'язані із станом забезпечення позичальника, прогностичні індикатори розвитку особи, ділової репутації позичальника - суб'єкта господарювання. Однак, у більшості банків не звертається увага на вплив так званих «позабалансових» ризиків діяльності суб'єкта господарювання, в ролі яких можуть виступати залишки амортизаційних фондів, непокрита дебіторська заборгованість, видані гарантійні зобов'язання і т.д. Ці активи практично не враховуються новим

законодавством, однак власне це може мати доволі негативний вплив на кінцевий результат рейтингової оцінки позичальника.

Таблиця 2.3

Методики визначення кредитоспроможності позичальника банківськими установами України [9, с.126]

Банківська установа	Методичне забезпечення оцінювання кредитоспроможності позичальника
ПАТ «Кредобанк»	Бально-рейтингові методи з коригуванням на ділову репутацію позичальника
АТ «Ощадбанк»	Бально-рейтингові методи з коригуванням на ділову репутацію позичальника АТ «Ощадбанк» Бально-рейтингові методи
ПАТ КБ «ПриватБанк»	Рейтингові методи оцінки кредитоспроможності позичальника
ПАТ «Промінвестбанк»	Бально-рейтингові методи на основі кількісної оцінки фінансового стану та якісного аналізу ризиків
ПАТ «Райффайзен Банк «Аваль»	Бально-рейтингові методи з урахуванням об'єктивних та додаткових факторів діяльності підприємства (специфіка діяльності, наявність нерухомості)
ПАТ АБ «Укргазбанк»	Бально-рейтингові методи в залежності від типу позичальника (рейтинговий метод - для суб'єктів малого підприємництва; аналіз показників, кредитний скоринг, прогнозування – для юридичних осіб))
ПАТ «УкрСиббанк»	Бально-рейтингові методи, прогнозування

Отже, підсумовуючи, можемо відзначити наявність різноплановості у характеристиці методичного забезпечення проведення процесу кредитування юридичних осіб вітчизняними банками, оскільки внутрішні методики банків в деякій мірі відходять від нормативних положень НБУ, пристосовуючись до ринкових змін та специфіки діяльності, однак при цьому перебуваючи під постійним наглядом центрального регулятора та корегуючи власні внутрішні методики відповідно до чітко прописаних нормативних вимог та правил.

Сучасна банківська система протягом досліджуваного періоду була недостатньо здоровою та стабільною, а кредитний моніторинг банків не відповідає сучасним викликам. Як наслідок, відбувалося погіршення фінансового стану банківської системи України: за останні роки спостерігалася збитковість активів, яка збільшувалась. Проте у 2017 році збитковість активів значно зменшилась і становила 1,94 %. Протягом 2018 року вдалося досягнути рентабельності активів у розмірі 1,35% та рентабельності капіталу 11,65 %, що є суттєвим позитивним зрушенням у діяльності банківської системи (таблиця 2.4.). Однією із ключових причин такого стану є націоналізація АТ КБ «ПриватБанк», лідера серед банків, та зростання кількості банків з іноземними інвесторами.

Таблиця 2.4

Показники ефективності та кредитного ризику банківської системи
України у 2012–2018 рр.

Показники	Рентабельність активів (ROA), %	Рентабельність капіталу (ROE), %	Частка непрацюючих кредитів, %	Н7, не більше ніж 25 %	Н8, не більше ніж 800 %
01.01.2013	0,45	3,03	8,9	22,1	172,91
01.01.2014	0,12	0,81	7,7	22,33	172,05
01.01.2015	-4,07	-30,46	13,5	22,01	250,04
01.01.2016	-5,46	-51,91	22,1	22,78	364,14
01.01.2017	-12,60	-116,74	53,7	21,48	308,31
01.01.2018	-1,94	-15,96	54,54	20,29	208,31
01.01.2019	1,65	14,26	52,86	19,83	176,23

Джерело: розраховано за даними [35]

Покращення кредитної діяльності банків сприяло зміцненню фінансової стійкості банківської системи. Фінансовий результат банківського сектору у 2018р. досяг рекордного значення – прибуток платоспроможних банків зріс до

21,7 млрд грн. в результаті зростання операційних доходів на 15% до 2017 року, насамперед, завдяки приросту процентного та комісійного доходів, що перевищило темпи зростання витрат - 7%. Операційна ефективність була на рівні 52%. Посилення конкуренції на ринку депозитів призвело до подорожчання гривневих депозитів та рентабельність капіталу, дотримання нормативу адекватності капіталу (Н2) банківів бізнесу до 15,3% річних в грудні 2018, що було позитивним чинником забезпечення доходності банків.

Особливо важливим для оцінки ефективності функціонування кредитного ринку є такі показники, як рентабельність активів, рентабельність капіталу. Рентабельності активів банку (ROA) показує найбільший вплив економічних факторів на банківське кредитування, який використовується для оцінки діяльності управління банку, адже він характеризує здатність менеджменту ефективно управляти активами банку [42, 46]. Оптимальне значення коефіцієнту повинно складати більше 1%. Наведені дані в таблиці 2.4 свідчать про негативні тенденції. Рентабельність активів має негативний тренд змін у фінансовому стані банківських активів. Тенденцію до зменшення має і коефіцієнт рентабельності капіталу (ROE). Починаючи із 2014 року, відбулося системне зниження показників рентабельності: ROA з 0,12 зменшилося до 12,60% на початку 2017 року. Показник ROE, зменшився з 0,81% до -51,91% у 2015 році, що значно вплинуло на фінансову стійкість банків, наслідком цього було те, що більшість банків збанкрутувало. Зростання збитковості банківської системи свідчить про її кризовий фінансовий стан, що є наслідком зростання кредитних ризиків та погіршення якості кредитного портфеля [28, 32].

Коефіцієнт адекватності регулятивного капіталу (Н2), який відображає здатність банку своєчасно та в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями, що випливають з кредитних або інших операцій грошового характеру, скоротився з 18,9% у 2011 році до 12,31% на початок 2016 року.

Тільки на 01.01.2019 відбулася стабілізація ситуації з позитивними показниками рентабельності функціонування банківської системи України,

чому в значній мірі сприяла модернізації вітчизняної системи оцінювання кредитоспроможності позичальників й затвердження якісно нових нормативних документів, які сприяли покращенню методики галузевої специфікації, групуванню коефіцієнтів та зменшенню завантаженості, рівня складності обрахунку числових показників, зокрема, Постанови НБУ № 351 «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» [39], як було зазначено в попередньому розділі кваліфікаційної роботи.

2.2. Аналіз ключових показників діяльності АТ КБ ПриватБанк»

13 травня 2019 року на засіданні рейтингового комітету РА "Стандарт-Рейтинг" було прийняте рішення про оновлення рейтингів АТ КБ ПриватБанк» (код ЄДРПОУ 14360570) за національною шкалою [43]:

- Довгостроковий кредитний рейтинг АТ КБ ПриватБанк» за національною шкалою на рівні uaAA. Банк або окремий борговий інструмент з рейтингом uaAA характеризується дуже високою кредитоспроможністю порівняно з іншими українськими позичальниками або борговими інструментами.
- Короткостроковий кредитний рейтинг АТ КБ ПриватБанк» за національною шкалою Агентства на рівні uaK1.
- Рейтинг депозитів АТ КБ ПриватБанк» підтверджено на рівні ua.1 за шкалою РА «Стандарт-Рейтинг».

Рішення про оновлення рейтингів АТ КБ ПриватБанк» прийняте відповідно до результатів аналізу підсумків роботи Банку за 12 місяців 2018 року, а також даних статистичної звітності Банку за січень-березень 2019 року.

Проаналізуємо ключові показники діяльності АТ КБ ПриватБанк», динаміка яких протягом 2018 року свідчила про такі тенденції.

Власний капітал Банку станом на 31.12.2018 р. склав 31,575 млрд. грн., що на 33,18% більше, ніж станом на 31.12.2017. Протягом 2018 року Банк не збільшував статутний капітал, станом на 31.12.2018 р. його розмір становив 206,060 млрд. грн.

Таблиця 2.5

Основні балансові показники АТ КБ ПриватБанк», млн. грн., %, п.п.

Показники	01.01.2019		01.01.2018		Темп зростання, %
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	
Заборгованість перед НБУ	9817	3,53%	12394	4,88%	-20,79%
Заборгованість перед банками та фін. організаціями	196	0,07%	234	0,09%	-16,24%
Кошти клієнтів	230997	83,06%	212131	83,60%	8,89%
Зобов'язання всього	246545	88,65%	230032	90,66%	7,18%
Статутний капітал банку	206060	74,09%	206060	81,21%	-
Власний капітал банку	31575	11,35%	23708	9,34%	33,18%
Готівкові кошти та їх еквіваленти	27360	9,84%	25300	9,97%	8,14%
Заборгованість банків	-	-	2903	1,14%	-
Кредити та аванси клієнтам	50140	18,03%	38335	15,11%	30,79%
Інвестиційні цінні папери:	180120	64,76%	126676	49,92%	42,19%
Інвестиційна нерухомість	3340	1,20%	3648	1,44%	-8,44%
Інші фінансові активи	2756	0,99%	2981	1,17%	-7,55%
Інші активи	8899	3,20%	8815	3,47%	0,95%
Активи всього	278120	100,00%	253740	100,00%	

Збільшення власного капіталу заслуговує на позитивну оцінку та стало можливим, здебільшого, завдяки прибутковій роботі Банку та зменшенню статті балансу «Накопичений дефіцит». В 2018 році АТ КБ ПриватБанк» не потребував докапіталізації з боку держави.

Ресурсна база Банку показала хороші темпи приросту. Так, обсяг коштів клієнтів АТ КБ ПриватБанк» за результатами 2018 року збільшився на 18,866 млрд. грн. або на 8,89% і станом на 31.12.2018 склав 230,997 млрд. грн. У 2018 році Банк збільшив кількість клієнтів на 1,5 млн. – до близько 22 млн. осіб, при цьому майже кожен другий клієнт (близько 9 млн.) – був активним користувачем Приват24.

Кредити та заборгованість клієнтів Банку за 12 місяців 2018 року зросли на 30,79% до 50,140 млрд. грн., що складає 18,03% чистих активів Банку. Готівкові кошти та їх еквіваленти станом на 31.12.2018 склали 27,360 млрд. грн., що становить 9,84% чистих активів.

Станом на початок 2019 року в порівнянні з тим же періодом 2018 року портфель інвестиційних цінних паперів Банку зріс на 42,19% і склав 180,120 млрд. грн., що становило 64,76% від чистих активів Банку. Портфель інвестиційних цінних паперів АТ КБ ПриватБанк» складався з державних боргових цінних паперів, а також довгострокових облігацій, випущених Державною іпотечною установою. Державні цінні папери, ідентифікуються, як активи з найменшим ступенем ризику. Тому навіть за наявності кредитного портфеля поганої якості, в цілому якість активів Банку можна вважати цілком прийнятною, щоб забезпечити його безперервну роботу.

Заборгованість АТ КБ ПриватБанк» перед НБУ за результатами 2018 року скоротилась на 20,79%: з 12,394 млрд. грн. до 9,817 млрд. грн. При цьому слід нагадати, що за результатами 2017 року заборгованість Банку перед НБУ скоротилась на 31,32%: з 18,047 млрд. грн. до 12,394 млрд. грн. На нашу думку, зменшення заборгованості Банку перед НБУ є позитивним фактором. Банк мав достатньо ліквідності для погашення заборгованості, а необхідність її

підтримки носила технічний характер. В цілому, АТ КБ ПриватБанк» не мав гострої залежності від заборгованості перед НБУ, яка на початок 2019 року не перевищувала 3,53% від зобов'язань Банку.

Станом на 02.01.2019 норматив регулятивного капіталу АТ КБ ПриватБанк» склав 19,556 млрд. грн., що суттєво перевищує встановлене НБУ граничне значення у розмірі 200 млн. грн. Таким чином, АТ КБ ПриватБанк» повністю виконував вимоги НБУ до розміру Н1 та мав дуже великий запас по цьому нормативу.

Норматив адекватності регулятивного капіталу Банку станом на 01.04.2019 становив 16,82%, що було на 6,82 п.п. більше встановленого НБУ граничного значення та майже дорівнювало середньому значенню даного нормативу по банківській системі України (16,96%). Таким чином, Банк сформував та підтримував хороший запас за нормативом адекватності регулятивного капіталу. З липня 2017 року Банк не порушував норматив Н2. Крім того, звертаємо увагу на дані Національного банку України, отримані за результатами оцінки стійкості банків в поточному році, згідно з якими АТ КБ ПриватБанк» не має потреби (нестачі) в капіталі в 2019 році. Отже, Банк був дуже добре забезпечений регулятивним капіталом.

Нормативи ліквідності АТ КБ ПриватБанк» за період з 01.01.2018 по 01.01.2019 продемонстрували наступну динаміку:

- норматив миттєвої ліквідності (Н4) збільшився на 10,99 п.п.: з 32,47% до 43,46%;
- норматив поточної ліквідності (Н5) зменшився на 13,56 п.п.: з 155,54% до 141,98%;
- норматив короткострокової ліквідності (Н6) скоротився на 2,02 п.п.: з 99,76% до 97,74%.

Отже, Банк підтримував дуже хороший запас за усіма нормативами ліквідності: норматив миттєвої ліквідності (Н4) перевищував встановлену НБУ мінімальну позначку на 23,46 п.п., норматив поточної ліквідності (Н5) – на

101,98 п.п., а норматив короткострокової ліквідності (Н6) – на 37,74 п.п. Нормативи Н5 та Н6 Банку станом на 01.01.2019 перевищували не тільки встановлені НБУ граничні значення, але й середні значення цих нормативів по банківській системі України.

Таблиця 2.6

Основні нормативи АТ КБ ПриватБанк», %, п.п

Показник	Нормативне значення	01.01.2019		01.01.2018	
		по системі	банк	по системі	банк
Норматив адекватності регулятивного капіталу (Н2)	>10%	16,18%	17,46%	16,10%	17,33%
Норматив миттєвої ліквідності (Н4)	>20%	68,66%	43,46%	55,55%	32,47%
Норматив поточної ліквідності (Н5)	>40%	99,12%	141,98%	108,08%	155,54%
Норматив короткострокової ліквідності (Н6)	>60%	93,52%	97,74%	98,37%	99,76%
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7)	<25%	19,83%	6,26%	20,29%	5,70%
Норматив великих кредитних ризиків (Н8)	<800%	176,23%	0,00%	208,31%	0,00%

Крім того, станом на 01.04.2019 нормативи ліквідності Банку мали наступні значення: Н4 – 49,58%, Н5 – 139,62%, Н6 – 96,03%. Таким чином, Банк був дуже добре забезпечений ліквідністю протягом 2018 року і січня-березня 2019 року.

За 2018 рік АТ КБ ПриватБанк» отримав прибуток у сумі 12,846 млрд. грн., що в 31,6 рази перевищило прибуток Банку за 2017 рік.

В 2018 році в порівнянні з 2017 роком відбулося суттєве нарощення ключових статей доходів Банку:

- чистий процентний дохід виріс в 2,7 рази: з 6,112 млрд. грн. до 16,758 млрд. грн.;
- чистий комісійний дохід збільшився на 48,99%: з 10,194 млрд. грн. до 15,188 млрд. грн.

Таблиця 2.7

Динаміка ключових статей доходів та витрат АТ КБ «ПРИВАТБАНК»,
млн. грн., %

Показник	2018 рік	2017 рік	Зміна	Темп приросту, %
Процентні доходи	30754	24485	6269	25,60%
Процентні витрати	13996	18373	-4377	-23,82%
Чистий процентний дохід	16758	6112	10646	174,18%
Комісійні доходи	19590	13211	6379	48,29%
Комісійні витрати	4402	3017	1385	45,91%
Чистий комісійний дохід	15188	10194	4994	48,99%
Адміністративні та інші операційні витрати	14041	12240	1801	14,71%
Прибуток / (збиток)	12846	406	12440	3064,04%

Отже, можна високо оцінити фінансові результати Банку, які дозволяють йому нарощувати обсяг власного капіталу та зменшують залежність від підтримки акціонера – Держави Україна в особі Міністерства фінансів.

АТ КБ ПриватБанк» через масштаби своєї діяльності продовжує залишатись стратегічним інтересом Держави Україна. Участь держави у капіталі АТ КБ ПриватБанк» забезпечує основу для стабільного функціонування вітчизняної банківської системи.

Таким чином, можна зробити узагальнюючий висновок: прибуток АТ КБ ПриватБанк» за підсумками 2018 року склав 12,846 млрд. грн., ПРИВАТБАНК» був дуже добре забезпечений регулятивним капіталом та ліквідністю. Банк має високий рівень зовнішньої підтримки від акціонера в особі Держави Україна. Слід чистий процентний дохід зріс в 2,7 рази, а власний капітал Банку виріс на 33,18%. Протягом 2018 року і січня-березня 2019 року АТ КБ «підкреслити, що АТ КБ ПриватБанк» є стратегічним інтересом Держави Україна.

2.3. Аналіз якості кредитного портфеля ПАТ КБ «ПриватБанк»

ПриватБанк регулярно аналізує свій кредитний портфель для визначення знецінення. При визначенні того, чи необхідно відображати збиток від знецінення у складі прибутку чи збитку за період, використовує припущення щодо того, чи є у наявності дані, які вказують на зменшення очікуваних майбутніх грошових потоків від кредитного портфелю, яке можна виміряти до того, як це зменшення можна зіставити з конкретним активом у цьому портфелі. Такі ознаки можуть включати існуючі дані, що вказують на негативні зміни платоспроможності позичальників, що входять до складу групи, або національних чи місцевих економічних умов, що співвідносяться з дефолтами по активах у групі. Методологія та припущення, що використовуються для оцінки як строків, так і сум майбутніх грошових потоків, регулярно переглядаються для зменшення будь-якої різниці між оцінкою збитків та фактичним досвідом збитків. Збитки від знецінення окремих значних кредитів визначені на підставі оцінки дисконтованих майбутніх грошових потоків від

окремих кредитів з урахуванням їх погашення та реалізації будь-яких активів, наданих у заставу як забезпечення кредитів (таблиця 2.8).

Таблиця 2.8

Аналіз кредитного портфеля АТ КБ «ПриватБанк» у 2014-2018 рр.

Показники	2014 .	2015	2016	2017	2018
Загальна сума кредитів клієнтам, млн. грн.	180 714	217 689	227 924	237 181	291 936
Кредити юридичним особам, млн. грн.	149 365	184 193	2 639	3 330	5 648
Питома вага кредитів юридичним особам в загальній сумі кредитів банку	82,7%	84,6%	1,2%	1,4%	1,9%
Кредити фізичним особам, млн. грн.	29 274	31 244	31 652	44 066	65 242
Питома вага кредитів фізичним особам в загальній сумі кредитів банку	16,2%	14,4%	13,9%	18,6%	22,3%
Кредити підприємствам малого та середнього бізнесу, млн. грн.	2 075	2 252	2 494	4 210	8 251
Питома вага кредитів підприємствам малого та середнього бізнесу в загальній сумі кредитів банку	1,1%	1,0%	1,1%	1,8%	2,8%
Кредити, що управляються як окремий портфель	-	-	191 139	185 575	212 795
Питома вага кредитів, що управляються як окремий портфель в загальній сумі кредитів банку	-	-	83,9%	78,2%	72,9%

Джерело: складено на основі [50]

В 2017 р. та 2018 р. ми спостерігаємо нарощування кредитного портфеля ПриватБанку. Так, приріст кредитних операцій банк в 2017 році склав 26,4% (5

719 млн. грн.), в 2018 році – 21,6% (11 805 млн. грн.). Щодо позичальників, то чітко простежується зміна орієнтирів кредитної політики АТ КБ «ПриватБанк» після націоналізації 2016р. Так, в 2014-2015 рр. надавав пріоритет юридичним особам, які працюють переважно у сфері торгівлі нафтопродуктами (табл. 2.8). У складі торгівлі нафтопродуктами розкриті кредити та аванси клієнтам у сумі 40 645 мільйонів гривень або 19% від загальної суми кредитів та авансів клієнтам (у 2014 році – 22%), видані компаніям, які займаються гуртовою та роздрібною торгівлею нафтою і нафтопродуктами. Кредити були забезпечені запасами сирової нафти, нафтопродуктів та продуктів газопереробки, а також корпоративними правами на частки (акції) позичальників та їхніх поручителів заставною вартістю 52 245 мільйонів гривень (у 2014 році – 39 671 мільйон гривень та в січні 2015 року після закінчення звітнього року за цими кредитами було одержано додаткове забезпечення у вигляді запасів нафтогазових продуктів вартістю 852 мільйона гривень).

У складі промислового виробництва та хімічної промисловості розкриті кредити та аванси клієнтам у сумі 23 423 мільйона гривень (у 2014 році – 17 246 мільйонів гривень), видані компаніям в Україні, які об'єднані в одну структуру, але які виробляють та реалізують різноманітну продукцію на ринках Західної, Центральної та Східної Європи. Споживачами цієї продукції є компанії, які працюють у харчовій промисловості на вказаних ринках. Станом на 31 грудня 2015 року кредити, видані цим клієнтам, були забезпечені корпоративними правами на акції заставною вартістю 30 385 мільйонів гривень (у 2014 році – 18 673 мільйона гривень).

Загальна сума кредитів найбільшим 10 клієнтам Банку на 31 грудня 2015 року складала 23% від загальної вартості кредитного портфеля (на 31 грудня 2014 року – 18%). Резерв на знецінення кредитів, виданих цим позичальникам, становить 4 849 мільйонів гривень (на 31 грудня 2014 року – 4 455 мільйонів гривень). Станом на 31 грудня 2015 року у Банку було 8 позичальників (на 31 грудня 2014 року – 6 позичальник) із загальною сумою виданих їм кредитів, яка

перевищує 10% чистих активів Банку. Сума цих кредитів становила 45 928 мільйонів гривень (на 31 грудня 2014 року – 25 414 мільйонів гривень), а сума сформованого резерву на знецінення кредитів, виданих цим позичальникам, становила 2 572 мільйона гривень (у 2014 році – 3 125 мільйонів гривень).

Внаслідок проведення реструктуризації Банк змінив валюту кредитів на гривню, знизив процентні ставки, збільшив термін погашення кредитів до 2024 і 2025 років, конвертував частину кредитів у фінансовий лізинг і змінив заставне майно за кредитами. Станом на 31 грудня 2016 року Банк визнав знецінення за цими кредитами в сумі 135 018 мільйонів гривень.

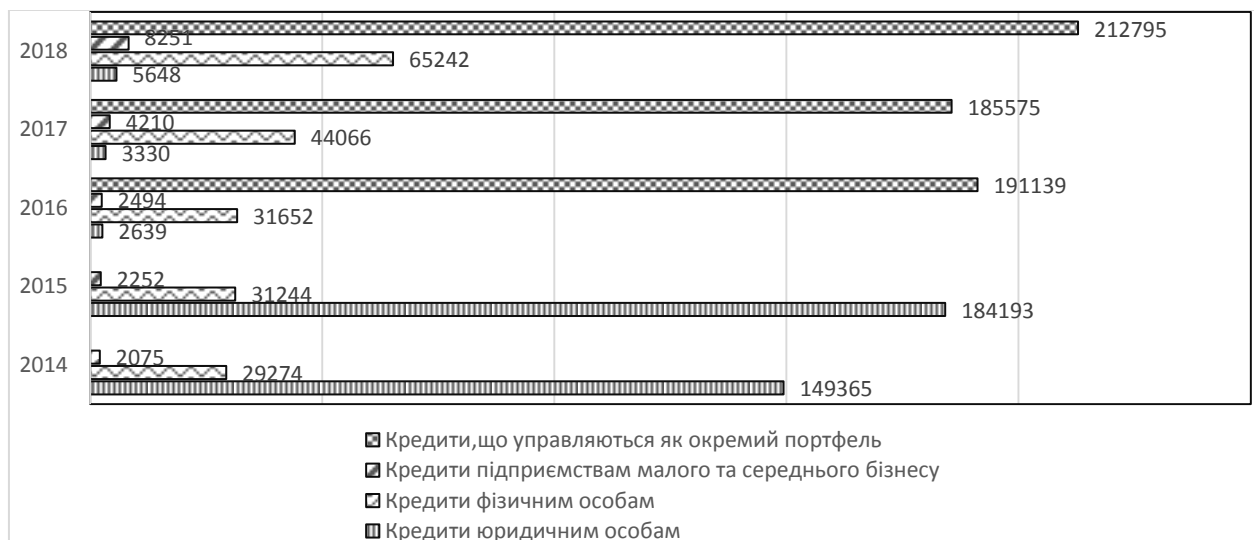

Рис. 2.9. Аналіз структури кредитного портфеля
АТ КБ «ПриватБанк» за видами позичальників у 2014-2018 рр.

Джерело: на основі [50]

Як бачимо з рис. 2.9., в структурі кредитного портфеля АТ КБ «ПриватБанк» з'явилася така складова, як «Кредити, що управляються як окремий портфель». Станом на 31 грудня 2016, 2017 та 2018 років категорія «Кредити, що управляються як окремий портфель» включає в себе непрацюючі кредити, які були видані до 19 грудня 2016 року [50]. Цей портфель має

аналогічні показники кредитного ризику, незалежно від класифікації за галуззю економіки та напрямом комерційної діяльності на дату видачі таких кредитів.

Таблиця 2.10

Напрями кредитування фізичних осіб АТ КБ «ПриватБанк» у 2014-2018 рр.

Показники	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Загальна сума кредитів фізичним особам	29 274	31 244	31 652	44 066	65 242
Кредити фізичним особам – кредитні картки	22 092	20 884	19 749	30 354	45 314
Питома вага карткових кредитів в загальній сумі кредитів фізичним особам	75,5%	66,8%	62,6%	68,9%	69,8%
Кредити фізичним особам – іпотечні кредити	5 228	8 099	9 045	9 130	12 923
Питома вага іпотечних кредитів в загальній сумі кредитів фізичним особам	17,9%	25,9%	28,8%	20,9%	20,3%
Кредити фізичним особам – споживчі кредити	171	88	1 069	3 144	4 193
Питома вага споживчих кредитів в загальній сумі кредитів фізичним особам	0,6%	0,3%	3,6%	7,3%	6,4%
Кредити фізичним особам на придбання автомобіля	232	261	264	264	332
Питома вага кредитів на придбання автомобіля в загальній сумі кредитів фізичним особам	0,8%	0,8%	0,9%	0,7%	0,9%
Інші кредити фізичним особам	1 141	1 648	1 054	660	672
Питома вага інших кредитів в загальній сумі кредитів фізичним особам	3,9%	5,3%	3,5%	1,6%	1,4%
Фінансовий лізинг	410	264	164	197	654
Питома вага фінансового лізингу в загальній сумі кредитів фізичним особам	1,4%	0,8%	0,6%	0,5%	1,2%

Станом на 31 грудня 2018 року Банк визнав збитки 209 453 мільйони гривень резерву під очікувані кредитні збитки за цими кредитами (31 грудня 2017 року: резерву під зменшення корисності - 181 887 мільйонів гривень; 31 грудня 2016 року: резерву під зменшення корисності - 180 114 мільйона гривень). У 2016 р. внаслідок загрози втрати платоспроможності АТ КБ «ПриватБанк» був змушений обмежити пропозицію кредитних продуктів, проте не блокував повністю канали доступу до позичкових коштів, оскільки банк в першу чергу лояльний до клієнтів, які мають позитивну кредитну історію. В кредитній стратегії та політиці ПриватБанку є обмеження на фінансування великого бізнесу (від 50 млн. грн. річної виручки) та кредитування державного сектору. Це пов'язано з тим, що у великих компаній є можливість шантажувати банк: якщо позичальник винен незначну суму, він є залежним від дій кредитора, якщо ж позичальник винен мільйон і більше, то це стає проблемою банку. Корпоративний бізнес кредитується лише за умови, якщо клієнт обслуговує в ПриватБанку зарплатні проекти.

Через півроку після націоналізації, Банк відновив кредитування, тобто з середини 2017 року. Тоді було встановлено ліміт у 7,5 млрд. грн. На сьогодні Банк вийшов на сальдо 5,223 млрд. грн., загалом було видано 2448 кредитів.

Слід відмітити, що 81% портфеля позичок ПриватБанку – це кредити менше 10 млн грн. Найбільший – 370 млн грн. Кредити понад 400 млн грн Банк взагалі не розглядає. Через виважену кредитну політику, доля проблемних, так звана NPL, по нових кредитах наразі складає менше 1%. Дуже обережно ПриватБанк підходить до кредитування у валюті: наразі 3 млн євро – найбільший валютний кредит.

Відносно вартості кредиту по корпоративному бізнесу, можна зазначити, що робоча ставка складає 19%, без додаткових комісій. Що стосується строковості, то більш довгі лізингові кредити – до п'яти років з авансом 30%; більшість – це кредити до одного року, багато овердрафтів, середня ставка складає 17%. Працюючи з корпоративним сегментом, Банк підтримує свій

основний сегмент – роздрібний бізнес. Напрями кредитування фізичних осіб ми можемо спостерігати в табл. 2.10. Як свідчать дані табл. 2.10, найбільш популярним кредитним продуктом у фізичних осіб є карткові кредити, обсяг яких щороку збільшується. За п'ять останніх років вони зросли удвічі. Так, якщо в 2014 в абсолютному вираженні карткові кредити склали 22 092 млн. грн., то в 2018 році вони становили 45 314 млн. грн. Стабільно високою є також частка іпотечних кредитів – в 2018 році кожна п'ята гривня позичалася на придбання нерухомості. В абсолютному вираженні це склало 5 228 млн. грн. в 2014 році, 8 099 млн. грн. в 2015 році та 9 045 млн. грн. в 2016 році. В 2017 році обсяг іпотечних кредитів змінився незначно і склав 9 130 млн. грн., а в 2018 році зріс втричі – до 12 923 млн. грн. Спостерігається стабільне зростання споживчих кредитів – від 0,6% в 2014 році до 6,4% в 2018 році. В 2015 році спостерігалось найменше значення цього показника – 88 млн. грн. Із зміною клієнторієнтованості ПриватБанку в 2016 частка споживчих кредитів склала 3,6%, тобто 1 069 млн. грн. В 2017 році їх обсяг зріс майже втричі і досяг 3 144 млн. грн., а в 2018 році – 4 193 млн. грн. З метою прискорення обслуговування клієнтів, а також здешевлення обслуговування, 82% рішень з видачі кредитів було прийнято в автоматичному режимі. З кредитних продуктів найбільш популярним у корпоративного бізнесу є КУБ (країна успішного бізнесу), який складає 42%; потім – кредит на лімітний рахунок; інших кредитів – 18%. Частка лізингу поки що незначна, але Банк планує її нарощувати. Кредити нижчі 5 млн грн ПриватБанк не розглядає, бо трудозатрати на перевірку клієнта – надто великі. Слід відмітити позитивну тенденцію в нарощуванні кредитування фізичних осіб через фінансовий лізинг, який визначено як пріоритет.

Тим чином, можна зробити висновок, що протягом останніх п'яти років кредитна стратегія АТ КБ «ПриватБанк» зазнала значних змін, що пов'язано з націоналізацією Банку. Так, якщо в 2014 році кредитні операції займали майже 75% від сукупних активів, то в 2018 році їх обсяг скоротився до 18%. Змінилася також клієнтоорієнтованість банку. Якщо раніше ПриватБанк зосереджувався

на кредитування корпоративного бізнесу, в основному тих, які спеціалізувалися на торгівлі нафтопродуктами, то зараз в пріоритеті Банка роздрібний бізнес. У фізичних осіб найбільш популярним кредитним продуктом є карткові кредити, тоді як юридичні особи надають перевагу кредиту «КУБ» (країна успішного бізнесу). При кредитному обслуговуванні клієнтів ПриватБанк виходить з принципу економічної доцільності, тому намагається максимально автоматизувати процес кредитного обслуговування клієнтів з метою його здешевлення. Для зменшення ризиковості кредитних операцій ПриватБанк не надає великі кредити і надає перевагу в кредитуванні гривнею.

Для оцінки ефективності кредитних операцій важливим є визначення якості кредитних операцій, розрахувавши обсяг непрацюючих кредитів, так званих NPL. Як свідчать дані табл. 2.11, найменша питома вага проблемних кредитів спостерігалася в 2014 році, але це було пов'язано, головним чином, з недостовірною оцінкою рівня ризику позичок. Останні два роки кредитні операції банку демонструють максимальний рівень токсичності – 71,8% та 77,2% відповідно при рекомендованому значенні – до 5% [35, 50].

Таблиця 2.11

Аналіз якості кредитних операцій АТ КБ «ПриватБанк» у 2014-2018 рр.

Показники	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Непрацюючі кредити (NPL), млн. грн.	9 953	26 706	19 281	170 266	225432
Загальна сума кредитів клієнтам, млн. грн.	180 714	217 689	227 924	237 181	291 936
Питома вага непрацюючих кредитів (NPL) в загальній сумі кредитів клієнтам	5,5%	12,3%	8,5%	71,8%	77,2%

Токсичний портфель банку, отриманий у «спадок», був у розмірі 213 млрд грн: це 206 млрд грн кредитів і майже 7 млрд. грн. непрофільних

банківських активів. Це 1147 об'єктів: житлова іпотека, паркомісця, АЗС, нафтобази, готелі, 2/3 гірськолижного курорту Буковель разом з підйомниками і лижними трасами. Створено спецпідрозділ, який займається продажем непрофільних активів на трьох майданчиках.

Значна частина проблемних кредитів забезпечена менше ніж на 2% - кредити на 206 млрд грн забезпечено заставою лише на суму 4,4 млрд грн. Але вірогідність, що вони будуть відібрані та продані мінімальна [35, 43, 50].

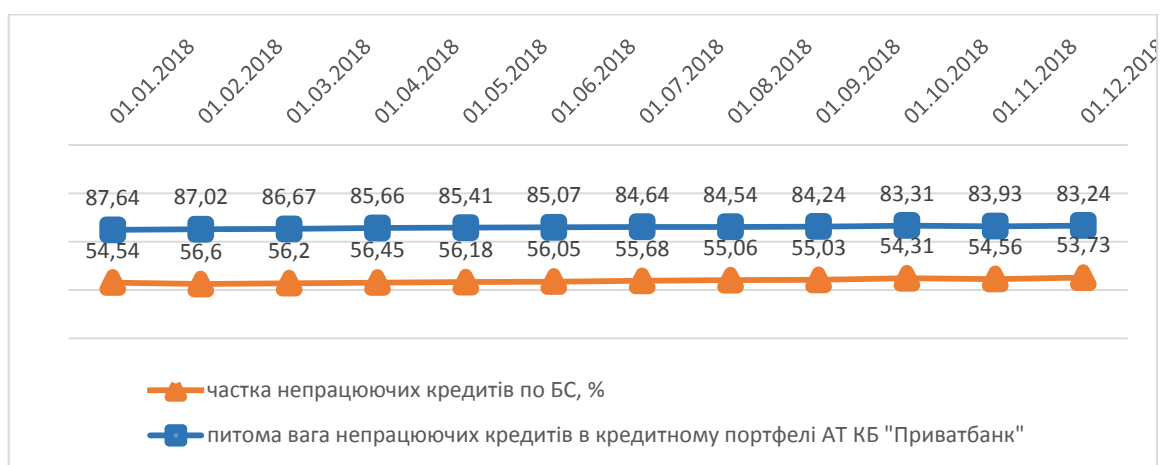

Рис. 2.10. Питома вага «непрацюючих» кредитів АТ КБ «ПриватБанк» на 01.01.2019р.

Висновки до розділу 2

За результатами аналізу кредитних ризиків в банківській системі України відмітимо, що починаючи з 2014 р, відбувалося погіршення економічної ситуації в країні та не ефективне управління портфелем позик в банківській системі України, зокрема, в АТ КБ «ПриватБанк», що значним чином позначилося на якості кредитних операцій.

Сучасна банківська система протягом досліджуваного періоду була недостатньо здоровою та стабільною, а кредитний моніторинг банків не відповідає сучасним викликам. Як наслідок, відбувалося погіршення

фінансового стану банківської системи України: за останні роки спостерігалася збитковість активів, яка збільшувалась.

2. Україна залишається країною з найбільшою часткою проблемних кредитів (NPL) у структурі активів банківської системи: коефіцієнт NPL тут сягає 56,5%. За даними НБУ, частка непрацюючих кредитів у банківській системі України є рекордно.

3. В результаті, починаючи із 2014 року, відбулося системне зниження показників рентабельності: ROA з 0,12 зменшилося до 12,60% на початку 2017 року. Показник ROE, зменшився з 0,81% до -51,91% у 2015 році, що значно вплинуло на фінансову стійкість банків, наслідком цього було те, що більшість банків збанкрутувало. Зростання збитковості банківської системи свідчить про її кризовий фінансовий стан, що є наслідком зростання кредитних ризиків та погіршення якості кредитного портфеля

4. Протягом останніх 5 років діяльності АТ КБ «ПриватБанк» значно зросла питома вага прострочених кредитів, рівень кредитного ризику відповідно також мав тенденцію до зростання. З метою зниження ризикованості кредитної діяльності АТ КБ «ПриватБанк» використовує різні варіанти повернення боргів, наразі обмежено кредитування корпоративних клієнтів, валютне кредитування, кредитування великих кредитів, підвищено вимоги до забезпечення кредиту та вжито ряд інших заходів. У 2019 році банку вдалося покращити захищеність кредитного портфеля та отримати прибуток, найбільшій по банківській системі України. Таким чином, АТ КБ «ПриватБанк» є лідером на вітчизняному ринку банківських послуг. Інноваційність його діяльності та ефективне управління дозволило в 2018 році отримати 12,79 млрд. грн. чистого прибутку, що забезпечило 1 місце по цьому показнику серед банків України. Це рекордний показник для банківської системи України з початку економічної кризи.

5. В теперішній час оцінювання кредитоспроможності стало займати ключову позицію не тільки у виборі раціональних форм і методів кредитування,

а й при розробленні кредитної політики як кредиторів, так і позичальників та механізмів їх реалізації. Ефективна політика залучення позикових коштів суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності передбачає визначення підприємством – позичальником власної кредитоспроможності для розв'язання питань про умови залучення тих чи інших позикових ресурсів і вибір найбільш оптимальних посеред них.

6. На цьому етапі стає актуальною наявність відносно простої і надійної методики оцінки кредитоспроможності, яка б дала можливість здійснити попередній (експрес) аналіз кредитоспроможності як для підприємства-потенційного позичальника, так і комерційному банку. Для останнього такий крок дозволить прийняти рішення про припинення чи продовження розгляду кредитної заявки від клієнта на ранньому етапі її вивчення, що упередить проведення більш вартісного поглибленого аналізу в умовах застосування комплексних методик оцінки кредитоспроможності.

РОЗДІЛЗ

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКІВ БАНКУ

3.1. Сучасна практика оцінки кредитоспроможності позичальників – юридичних осіб в АТ КБ «ПриватБанк»: ефективні методи і моделі

З розвитком ризик-менеджменту кредитоспроможність розглядається по-новому - як етап процесу управління кредитним ризиком, як було вже зазначено в попередніх розділах кваліфікаційної роботи. Будь-яка кредитна операція передбачає збалансованість інтересів пари кредитор/позичальник. Передумовою забезпечення такого балансу є оцінка кредитоспроможності підприємства – потенційного позичальника. Основна мета АТ КБ «ПриватБанк» – виявити недоліки у діяльності контрагента, які можуть спричинити неповернення кредиту. Це передбачає застосування комплексного підходу до оцінки кредитоспроможності з позиції визначальних положень категорії кредиту: зворотність, строковість, платність, забезпеченість і цільовий характер.

Оцінка рівня кредитоспроможності позичальника повинна здійснюватися, виходячи зі спільних інтересів суб'єктів кредитних відносин. Надто високі вимоги до позичальника кредитних ресурсів з боку кредитодавця призводять до втрати клієнтів, спільність мети кредитора і позичальника при формуванні кредитних відносин виявляється в намаганні досягнення ними максимальної прибутковості. У першому випадку це досягається за рахунок раціонального розміщення кредитних ресурсів, а в другому – за рахунок їх ефективного використання на виробництві, включаючи розширення обсягів виробництва і ринків збуту, підвищення якості та конкурентоспроможності продукції, здійснення активної інноваційної діяльності тощо; кредитоспроможність позичальників тісно пов'язується з вартістю кредитних послуг, видами

кредитів, формами кредитування, залежить від розвитку інфраструктури кредитних ринків, попиту і пропозиції кредитних ресурсів на кредитних ринках

Кредитування є важливим джерелом прибутків Банку та важливим компонентом відносин Банка з клієнтами. Кредитна політика є внутрішнім нормативним документом Банку - «Положення про кредитну політику АТ КБ «ПриватБанк», обов'язковим для виконання всіма працівниками Банку, які залучені до кредитного процесу. Положення про кредитну політику АТ КБ «ПриватБанк» створено з метою контролю ризиків, що виникають в процесі розміщення кредитних ресурсів Банку.

Банком визначені наступні цільові ринки для надання кредитних послуг:

- Кредитування фізичних осіб, в тому числі споживче
- Активні операції малому та середньому бізнесу в тому числі надання лізингу
- Фінансування корпоративного бізнесу на вибірковій основі через надання кредитів та лізингу

Однією з основних передумов для належного управління кредитними ризиками Банку, відповідно до його кредитної політики, є підтримка належного процесу адміністрування, оцінки та моніторингу кредитів, що означає:

- належну організацію кредитного процесу (від першого контакту з клієнтом до погашення заборгованості за кредитною операцією);
- забезпечення відповідності рішень про кредитування чинному законодавству України та внутрішнім нормативним документам Банку;
- встановлення належного внутрішнього контролю за прийняттям рішень, що є виключеннями з Кредитної політики;
- наявність системи заходів по роботі з проблемною заборгованістю та з кредитами, якість обслуговування яких погіршується;
- наявність системи незалежної оцінки процесу управління кредитними ризиками Банку

Отже, оцінювання кредитоспроможності юридичних осіб на сьогодні є одним із важливих елементів реалізації кредитної політики АТ КБ «ПриватБанк». Оцінюючи кредитоспроможність позичальника, кредитні менеджери Банку керуються власними положеннями та методиками, в основу яких покладено методичні рекомендації НБУ.

Оцінка кредитоспроможності позичальника проводиться на систематичній основі. Для кожного позичальника за допомогою внутрішньої системи проводиться оцінка фінансового стану. Оцінка фінансового стану клієнта визначає стандартну вартість ризиків та є значним параметром для управління кредитним портфелем. Оцінка фінансового стану проводиться (переглядається) у випадках та із періодичністю, визначеними відповідними внутрішньобанківськими нормативними документами.

Оцінка фінансового стану позичальника ґрунтується на двох головних модулях:

1. Кількісний аналіз: відображає кредитоспроможність клієнта згідно з фінансовою інформацією за попередні періоди;
2. Якісний аналіз: включає не фінансову інформацію щодо поточного та майбутнього розвитку клієнта.

Комбінація цих двох модулів визначає оцінку фінансового стану клієнта.

Для оцінки кредитоспроможності позичальника, Банк використовує систему оцінки кредитного ризику, розроблену на основі нормативних документів НБУ [39].

Можливість надання кредитних продуктів для конкретного клієнта залежить від класу клієнта. Відповідні вимоги описані в документації щодо продукту. Процес оцінки кредитоспроможності всіх типів позичальників і поточна рейтингова система оцінки кредитного ризику описана у відповідних внутрішніх нормативних документах Банку.

Методики АТ КБ «ПриватБанк» щодо діагностики кредитоспроможності юридичних осіб ґрунтуються на положеннях Постанови НБУ № 351 «Про

затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями», в якому розрахунок кредитоспроможності позичальника-юридичної особи здійснюється із присвоюванням даному позичальнику певного рейтингового класу в залежності від отриманого значення інтегрального комплексного показника, на розрахунок якого впливає і величина ринкового масштабу діяльності підприємства (велике, середнє чи мале). При цьому обчислення числових індикаторів реалізується за допомогою моделі багатofакторного дискримінантного аналізу. За результатами оцінювання позичальника відносять до того чи іншого класу оцінки кредитоспроможності (в Положенні виділяється 10 класів) [39].

При цьому в залежності від диференціювання форми багатofакторних моделей та галузевої приналежності виділено чотири моделі для великих та середніх підприємств, а також чотири моделі для малих. Поділ за секторами економіки залишається незмінним, але варіюють константи у побудові дискримінантної моделі для оцінки кредитоспроможності позичальника, оскільки в даному випадку існує більша ймовірність позичальника, оскільки в даному випадку існує більша ймовірність виникнення різного роду похибок та уточнень згідно аналізу фінансової звітності та даних безпосередньої експертизи. Зокрема, стосовно секторального поділу прийнято розподілити суб'єктів підприємницької діяльності наступним чином (рис.3.1) [39].

За структурою моделі до її складу для оцінювання великих та середніх підприємств входить: для першої групи — 5 фінансових показників (MKn) і 5 показників корегуючого (якісного) характеру (Xn), для другої — 8, для третьої — 7, і для четвертої — по 6 показників двох типів відповідно. Стосовно суб'єктів господарювання із малим масштабом діяльності, то в їхньому випадку виділяється, в першій по 7, і в наступних 3 по 5 показників. При цьому в порівнянні із старим Положенням [40] зменшилася загальна кількість коефіцієнтів: 6 фінансових та 14 якісних. Виділяється 21 показник, на основі якого необхідно здійснювати визначення фінансових коефіцієнтів

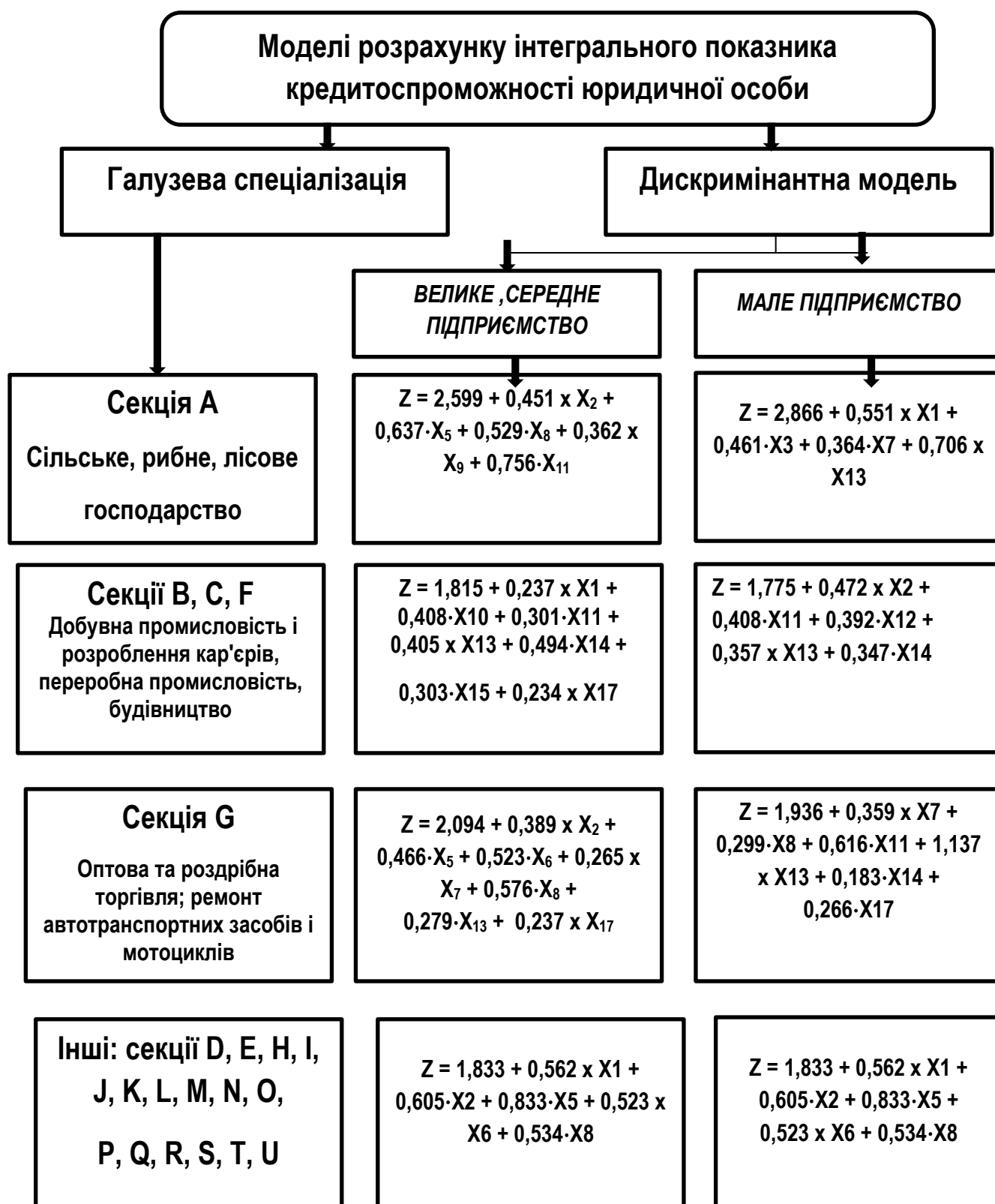

Рис. 3.1. Механізм розрахунку інтегрального показника оцінки
кредитоспроможності позичальника-юридичної особи згідно
з вітчизняним законодавством

Розглянемо практичне застосування різних механізмів оцінки кредитоспроможності позичальника – юридичної особи на прикладі ТОВ ВИРОБНИЧЕ ПІДПРИЄСТВО "БУДЕНЕРГОРЕСУРС", яке за масштабами діяльності відноситься до групи великих та середніх підприємств.

Види діяльності: основний - 45.20 Технічне обслуговування та ремонт автотранспортних засобів;

- інші: 45.19 Торгівля іншими автотранспортними засобами; 45.31 Оптова торгівля деталями та приладдям для автотранспортних засобів; 46.13 Діяльність посередників у торгівлі деревиною, будівельними матеріалами та санітарно-технічними виробами.

Проведемо порівняльний аналіз кредитоспроможності ТОВ ВП "БУДЕНЕРГОРЕСУРС" за додатковими математичними інструментами, а саме: Z - моделлю Бівера; Z - моделлю Альтмана, за допомогою якої ймовірність настання банкрутства суб'єкта господарювання. Доречно зауважити, що п'ятифакторна модель Альтмана є досить простою у практичному використанні, при цьому побудована на основі оцінки 66 фірм, дає можливість прогнозувати банкрутство 2-3 роки наперед і практично у 95%.

Традиційно Z-модель Альтмана має наступний вигляд [23]:

$$Z = 1,2 x_1 + 1,4 x_2 + 3,3 x_3 + 0,6 x_4 + 1,0 x_5 \quad (3.1),$$

де x_1 – частка обігових коштів в активах;

x_2 – рентабельність активів, обчислена за нерозподіленим прибутком;

x_3 – рентабельність активів;

x_4 – відношення ринкової вартості капіталу до довгострокових зобов'язань;

x_5 – коефіцієнт фондівдачі.

Правила для класифікації рівняння повинні бути наступні:

1. Якщо $Z < 2,675$, фірму відносять до групи банкрутів.
2. Якщо $Z > 2,675$, фірму відносять до групи успішних.

Свого часу Е. Альтман стверджував, що його модель може бути використана як додатковий інструмент для оцінки: ділових кредитів; процедур внутрішнього контролю; управління очікуваними надходженнями. З огляду на це, у процесі оцінки кредитоспроможності позичальника банку з метою мінімізації кредитних ризиків та приведення комерційними банками у відповідність до міжнародних стандартів ведення своєї діяльності, і тому числі кредитної, застосування додаткового математично-статистичного інструментарію є виправданим та в умовах фінансової нестабільності обґрунтовано необхідним.

Для використання вказаних моделей стосовно діяльності конкретного підприємства, ТОВ ВП "БУДЕНЕРГОРЕСУРС", проведемо фінансовий аналіз його діяльності в динаміці за 2017 -2019 роки.

Для розрахунку фінансових коефіцієнтів, що характеризують фінансовий стан позичальника, який відноситься до великого або середнього підприємства, банківські установи використовують дані звітності, складеної відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», яке затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 року № 73 (Додаток Б).

Проаналізувавши джерела фінансування підприємства за 2017-2019 рр., можна виявити, що капітал підприємства мав тенденцію до зростання. У 2018 році у порівнянні з 2017 роком він зріс на 75176 тис. грн. (на 11,96%), а у 2019 році у порівнянні з 2018 на 257324 тис. грн. (на 36,57%), що, безумовно, позитивно характеризує діяльність підприємства. Спостерігається позитивна тенденція до зростання власного капіталу у 2018 році на 289288 грн. (на 13,97%), та у 2019 році на 164475 тис. грн. (69,54%).

Слід відмітити, що найбільшу питому вагу в структурі пасивів займає позичковий капітал, а саме довгострокові та поточні зобов'язання та забезпечення, частка яких у 2019 році становила 20,99% та 37,29% відповідно. Довгострокові поточні зобов'язання і забезпечення зменшились на 2,58% у

2019 році у порівнянні з 2018, а поточні збільшились у 2019 році у порівнянні з 2018 на 37,75%. Перевищення питомої ваги позичкового капіталу над власним говорить про залежність ТОВ ВП «БУДЕНЕРГОРЕСУРС» від зовнішніх джерел фінансування. Позитивним моментом фінансової діяльності є відсутність короткострокових кредитів у 2018 році, а також зменшення поточної кредиторської заборгованості підприємства за такими видами як заборгованість за розрахунками з бюджетом, розрахунками зі страхування, внутрішніх розрахунків та за розрахунками з учасниками на кінець 2019го року. Негативним явищем є значне зростання інших поточних зобов'язань на 233,26%. Найбільшу питому вагу в структурі власного капіталу займає нерозподілений прибуток, його частка 41,33% у 2019 році. Висока частка прибутку характеризує високу ділову стійкість підприємства та її успішне функціонування. Нерозподілений прибуток має тенденцію до зростання: у 2018 році зріс на 13,97%, а у 2019му на 69,54%. Частка зареєстрованого (пайового) капіталу на кінець 2019го року склала найменшу питому вагу у 0,4%.

Проаналізуємо дані фінансової звітності щодо формування основних джерел фінансування ТОВ (рис. 3.2).

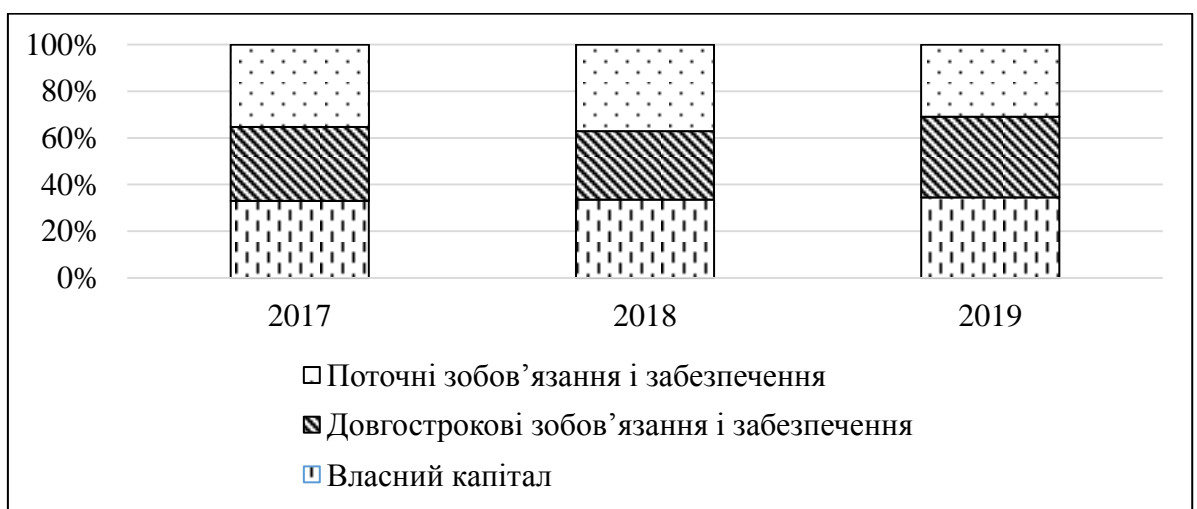

Рис. 3.2. Динаміка структури джерел фінансування ТОВ ВП «БУДЕНЕРГОРЕСУРС», %

Як видно з рисунку 3.2, істотних змін у формування джерел формування фінансових ресурсів підприємства не спостерігається. У цьому аспекті підприємство функціонувало відносно стабільно.

Аналізуючи динаміку власного, позичкового та сукупного капіталу ТОВ ВП «БУДЕНЕРГОРЕСУРС» (рис. 3.3), ми бачимо зростання всіх джерел капіталу. Зростання позичкового капіталу не є позитивним моментом для підприємства, адже це говорить про зростання його залежності від кредиторів.

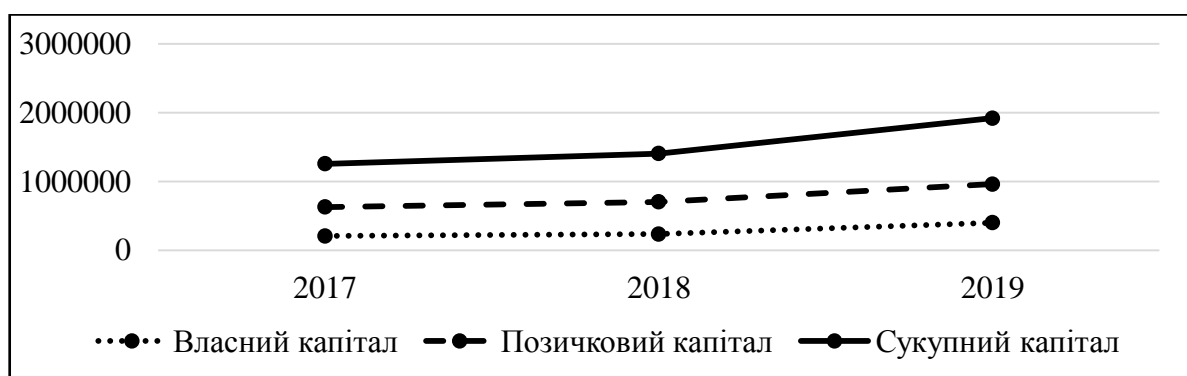

Рис. 3.3. Динаміка обсягів капіталу за джерелами формування підприємства, тис. грн.

Важливим елементом аналізу капіталу є дослідження темпів зміни власного, позичкового та сукупного капіталу (рис. 3.4).

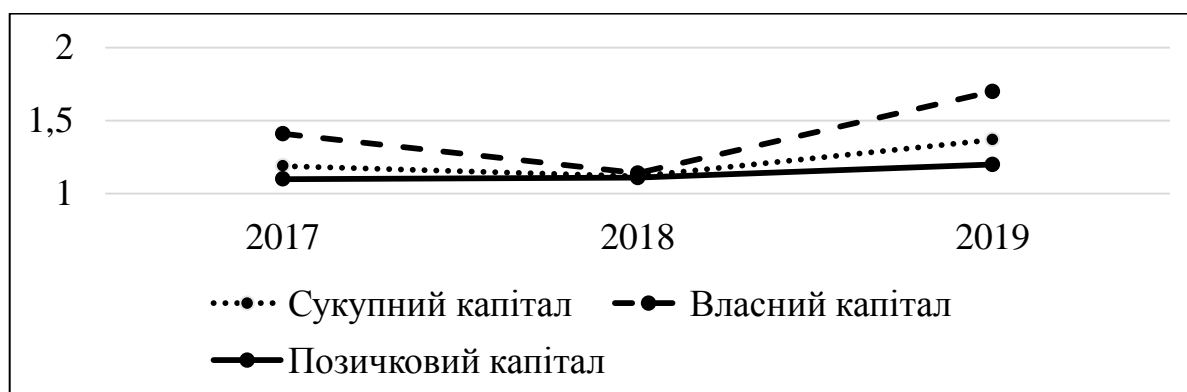

Рис. 3.4. Динаміка темпів зміни сукупного, власного та позичкового капіталу, один.

За досліджуваний період майже повністю власний капітал формувався виключно з нерозподіленого прибутку – і це є абсолютно прийнятним для діяльності підприємства явищем.

Рис. 3.5. Структура джерел формування власного капіталу підприємства, %

Відбулося значне зменшення темпів зростання власного капіталу у 2018 році (з 1,41 до 1,14) та активне його зростання у 2019 році (до 1,7). Це говорить про те, що в силу різних факторів підприємство втратило значну частину свого капіталу, але у 2019 році досить швидко його відновило шляхом зростання нерозподіленого прибутку.

Власний оборотний капітал, сформований за рахунок довгострокових джерел фінансування, (власні оборотні кошти) представляє собою частину оборотних активів, профінансовану на довгострокових засадах. Він відображає достатньо стійку частину оборотних коштів. Чим більшою є його величина, тим стабільнішою буде діяльність підприємства. Проаналізувавши динаміку власного оборотного капіталу (рис. 3.6), спостерігаємо його постійний ріст, що є показником стабільної діяльності підприємства.

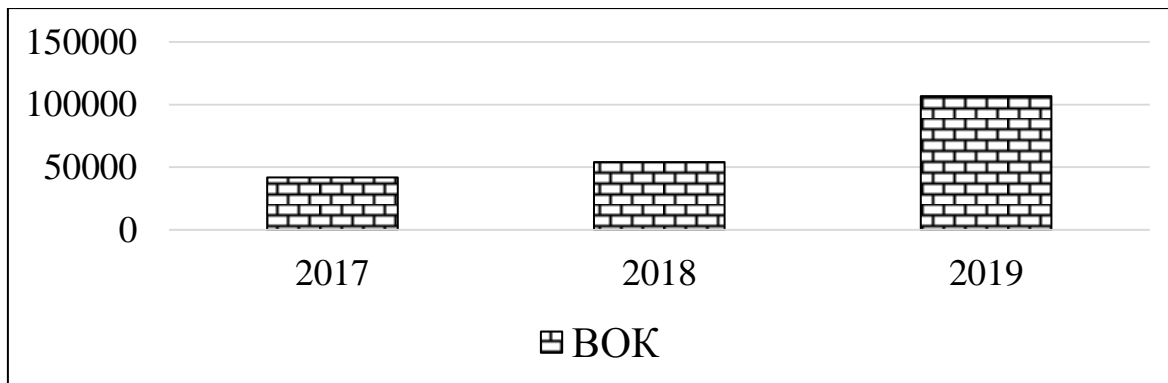

Рис. 3.6. Динаміка власного оборотного капіталу підприємства, тис. грн.

Наявність власного оборотного капіталу є важливою характеристикою фінансового стану підприємства. За її допомогою визначають різноманітні показники діагностики фінансового стану. Так, на підставі розрахунку величини власного оборотного капіталу обчислюються показники маневреності, джерел фінансування важко ліквідних активів й деякі інші. Тому результати оцінювання власного оборотного капіталу використовуються при аналізі фінансової стійкості, ліквідності і платоспроможності (таблиця 3.1; рис. 3.7).

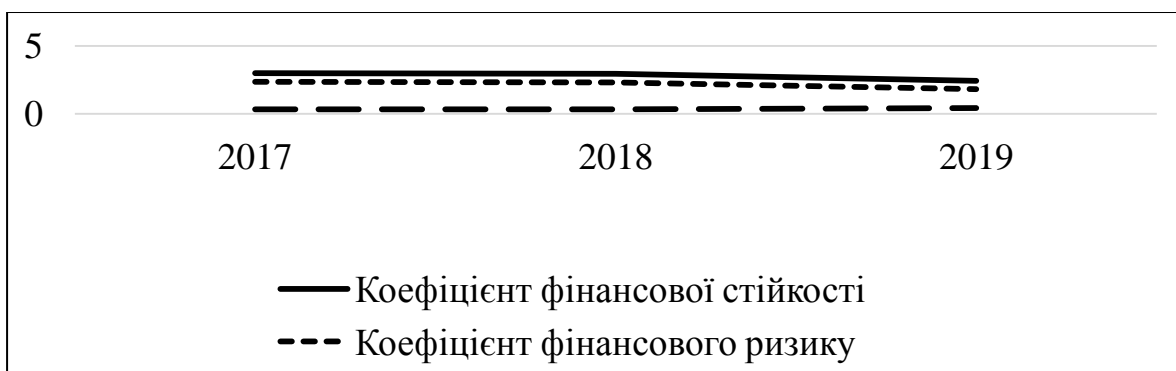

Рис. 3.7. Динаміка показників капіталізації ТОВ ВП «БУДЕНЕРГОРЕСУРС»

На основі проведеного дослідження коефіцієнтів фінансової стійкості ТОВ ВП «БУДЕНЕРГОРЕСУРС» можна сказати, що підприємство має достатньо задовільний рівень фінансової стійкості, але, вивчивши динаміку

зміни таких основних показників як коефіцієнти фінансової стійкості, фінансового ризику та фінансової незалежності спостерігаємо тенденцію до зменшення, що є негативним фактом та означає, що підприємству слід звернути особливу увагу на управління власними та залученими коштами, що безпосередньо впливають на стійкість.

Таблиця 3.1

Розрахунок коефіцієнтів фінансової стійкості підприємства

Показник	Значення			Абсолютне відхилення		Відносне відхилення	
	2017	2018	2019	2018/ 2017	2019/ 2018	2018/ 2017	2019/ 2018
Коефіцієнт автономії	0,33	0,336	0,417	0,01	0,08	1,02	1,24
Коефіцієнт концентрації позичкового капіталу	0,669	0,663	0,582	-0,01	-0,08	0,99	0,88
Коефіцієнт фінансової залежності	3,028	2,975	2,396	-0,05	-0,58	0,98	0,81
Коефіцієнт фінансового ризику	2,028	1,975	1,396	-0,05	-0,58	0,97	0,71
Коефіцієнт платоспроможності	0,492	0,506	0,716	0,01	0,21	1,03	1,42
Коефіцієнт поточної заборгованості	0,352	0,369	0,372	0,02	0,00	1,05	1,01
Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел	0,51	0,533	0,665	0,02	0,13	1,05	1,25
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,647	0,630	0,627	-0,02	0,00	0,97	1,00

Аналізуючи напрями інвестування капіталу підприємства у досліджуваному періоді, констатуємо, що найбільшими темпами змінювався обсяг нематеріальний активів (у 2019му році у порівнянні з 2018 збільшилися на 1999 тис. грн. (400,6%)), значно скоротився обсяг готівки на кінець 2019 року (на 382 тис. грн. (96,5%) у порівнянні з 2018 роком), рахунки в банках

скоротилися у 2018 році на 34308 тис. грн. (96,7%) у порівнянні з 2017, дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом у 2018 році збільшилася на 900 тис. грн. (1764,7%), а у 2019 зменшилась на 927 тис. грн. (97,5%). Найбільш помітно змінилася (зменшилася) частка дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги у 2018 році у порівнянні з 2017 на 5,48%, а також збільшилася частка обсягу інших фінансових інвестицій на 7,17% у 2019 році у порівнянні з 2018.

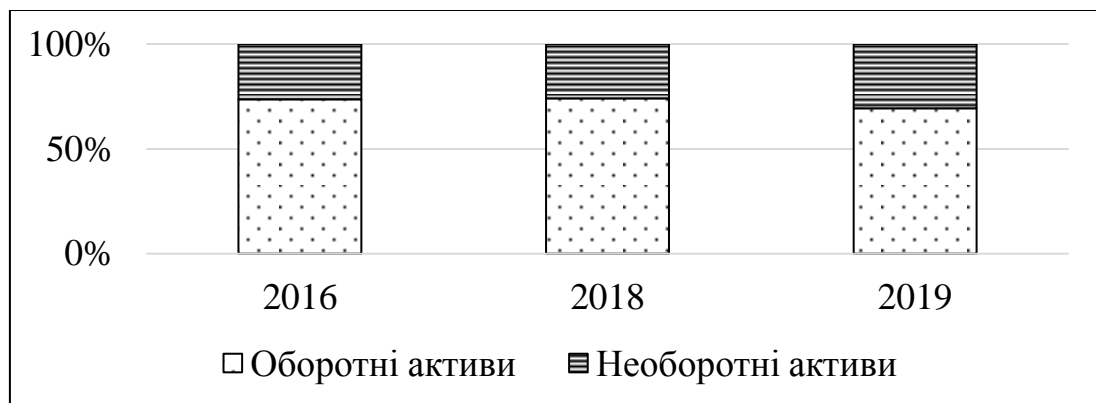

Рис. 3.8. Частка оборотних та необоротних активів в структурі підприємства, %

З рис. 3.8 видно, що оборотні активи займають значну частку в сукупних активах. Від раціонального їхнього розміщення й ефективності використання значною мірою залежать фінансові результати діяльності підприємства. Сам ріст обсягу оборотних активів на 58484 тис. грн. у 2018 році і на 145564 тис. грн. у 2019 році пов'язані в основному із збільшенням дебіторської заборгованості за розрахунками, а також із збільшенням обсягу готової продукції. Наприкінці 2019 року спостерігається незначне збільшення частки необоротних активів, що пов'язано із збільшенням обсягу інших фінансових інвестицій.

Дані таблиці 3.2 говорять про те, що коефіцієнт зносу знаходиться на межі норми, тобто суттєвого оновлення матеріально-технічної бази за досліджувані роки не відбувалося. У такій ситуації підприємству у подальшому

необхідно проводити більшу активність щодо діяльності, пов'язаної із модернізацією та оновленням технічної бази підприємства.

Таблиця 3.2

Динаміка показників майнового стану ТОВ ВП «БУДЕНЕРГОРЕСУРС»

Показник	2017	2018	2019	Абсолютне відхилення	
				2018/2017	2019/2018
1. Сума наявних у підприємства господарських коштів	628457	703633	960957	75176	257324
2. Питома вага активної частини основних засобів	0,29	0,27	0,29	-0,02	0,02
3. Коефіцієнт зносу	0,43	0,45	0,44	0,02	-0,01
4. Коефіцієнт придатності	0,57	0,55	0,56	-0,02	0,01
5. Коефіцієнт оновлення	1,04	1,13	1,2	0,09	0,07

Важливим етапом аналізу кредитоспроможності позичальника Банку є аналіз його оборотних активів.

Таблиця 3.3

Динаміка обсягів та структури оборотних активів ТОВ ВП «БУДЕНЕРГОРЕСУРС» за 2017-2019 рр., тис. грн.,%

Найменування статі	Код рядка	2017		2018		2019	
		Значення	%	Значення	%	Значення	%
Запаси	1100	133603	28,87	104155	19,95	122105	18,31
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	155329	33,57	212497	40,70	285378	42,80
із внутрішніх розрахунків	1145	137340	29,68	151493	29,02	233296	34,99
Гроші та їх еквіваленти	1165	17455	3,77	34704	6,65	13430	2,01
Оборотні активи, всього	1195	462728	100,00	522114	100	666776,00	100

На основі проведеного дослідження коефіцієнтів фінансової стійкості ТОВ ВП «БУДЕНЕРГОРЕСУРС» можна сказати, що підприємство має достатньо задовільний рівень фінансової стійкості, але, вивчивши динаміку зміни таких основних показників як коефіцієнти фінансової стійкості, фінансового ризику та фінансової незалежності спостерігаємо тенденцію до зменшення, що є негативним фактом та означає, що підприємству слід звернути особливу увагу на управління власними та залученими коштами, що безпосередньо впливають на стійкість.

Найменші коливання у цьому відношенні – та підприємство зазнає значних збитків, пов'язаних з нестачею оборотного капіталу.

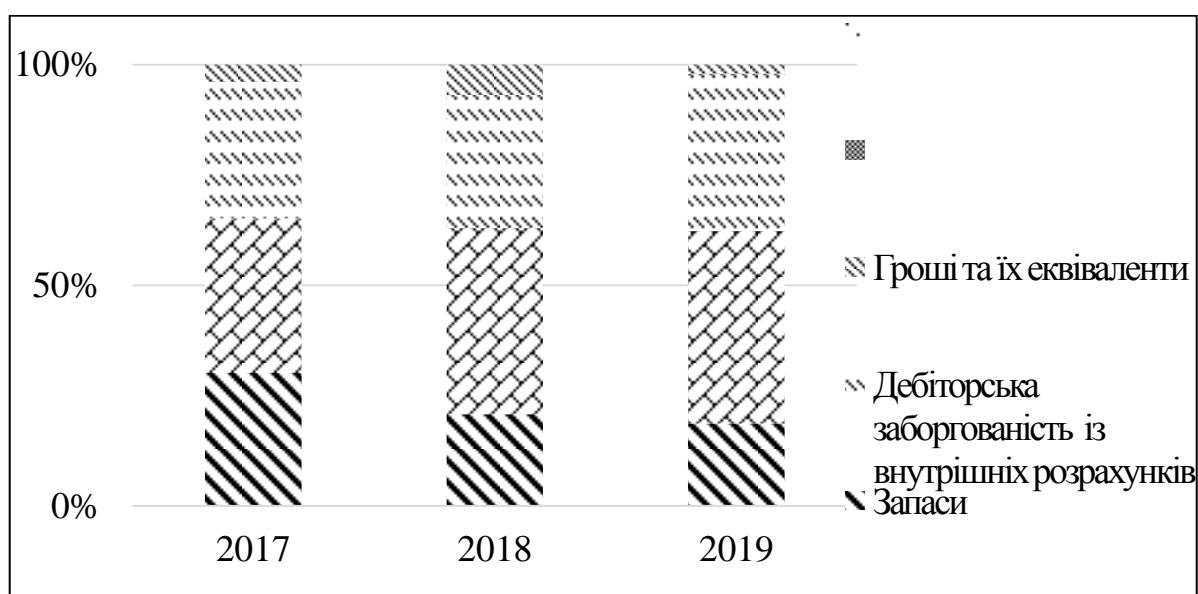

Рис. 3.9. Структура оборотних активів, %

Проаналізуємо динаміку фінансових результатів ТОВ ВП «БУДЕНЕРГОРЕСУРС» за 2017-2019 роки (рис.3.10), як основних показників, що впливають на його кредитоспроможність. З рис. спостерігається постійний ріст валового прибутку, прибутку від іншої операційної діяльності, прибутку від фінансової діяльності та прибутку до оподаткування. Це говорить про успішну діяльність підприємства щодо фінансових результатів.

Рис. 3.10. Динаміка фінансових результатів діяльності ТОВ ВП «БУДЕНЕРГОРЕСУРС», тис. грн.

На основі проведеного аналізу формування фінансових результатів, можна сказати, що впродовж досліджуваних періодів спостерігається динаміка зростання чистого доходу від реалізації. У 2018р. він зріс в порівнянні з 2017р. на 21,99%, у 2019р. чистий дохід від реалізації зріс на 533,66%. Валовий прибуток зріс у 2018р. на 29,44% і у 2019р. на 29,9%, що відбулося за рахунок збільшення як чистого доходу від реалізації, так і збільшення собівартості продукції. Це негативно впливає на темпи росту прибутку. У 2017-2019 рр. підприємство отримувало прибуток. Чистий дохід підприємства у 2018р. збільшився на 113,4%.

У 2019р. чистий дохід підприємства збільшився на 26,92%, що також є позитивним фактом. Проаналізувавши склад прибутку до оподаткування, можна зробити висновки, що у 2017-2019 рр. прибуток мав позитивне значення, але прибуток від фінансової діяльності у структурі займає більшу вагомість, ніж прибуток від операційної діяльності, що є свідченням низької якості прибутку підприємства. У 2019 р. підприємство збільшило валовий прибуток та прибуток від операційної діяльності 259436 тис. грн., що підтверджує позитивні тенденції щодо покращення якості прибутку. Розрахунок інтегрального показника ефективності використання визначається інтегральний показник ефективності використання оборотних активів підприємства (табл.3.4).

Таблиця 3.4

Розрахунок інтегрального показника ефективності використання оборотних активів ТОВ ВП «БУДЕНЕРГОРЕСУРС» за 2017 -2019 рр.

Показники	2017	2018	2019	Відхилення 2019 року від		2019 рік у % від	
				2017 року	2018 року	2017 року	2018 року
1. Середні залишки оборотних активів	578835,5	491970	593994	15158,50	102024,00	102,62	120,74
2. Виручка від реалізації	1415690,5	1842166,5	2365393,5	949703,00	523227,00	167,08	128,40
3. Прибуток	51413	116751,5	179381	127968,00	62629,50	348,90	153,64
4. Віддача оборотних активів	2,45	3,74	3,98	1,54	0,24	-	-
5. Рентабельність оборотних активів	0,09	0,24	0,30	0,21	0,06	-	-
6. Інтегральний показник ефективності використання оборотних активів	0,47	0,94	1,10	0,63	0,15	-	-
7. Чиста рентабельність продаж		0,0640	0,0608		-0,0032		
8. Ресурсовіддача		3,0399	3,2514		0,2115		
9. Коефіцієнт фінансової залежності		2,8162	2,0756		-0,7405		
10. Рентабельність власного капіталу		0,5481	0,4103		-0,1378		

У 2019р. чистий дохід підприємства збільшився на 26,92%, що також є позитивним фактом. Проаналізувавши склад прибутку до оподаткування, можна зробити висновки, що у 2017-2019 рр. прибуток мав позитивне значення, але прибуток від фінансової діяльності у структурі займає більшу вагомість, ніж прибуток від операційної діяльності, що є свідченням низької якості прибутку підприємства. У 2019 р. підприємство збільшило валовий прибуток та

прибуток від операційної діяльності 259436 тис. грн., що підтверджує позитивні тенденції щодо покращення якості прибутку.

Розрахунок інтегрального показника ефективності використання. Визначається інтегральний показник ефективності використання оборотних активів підприємства (табл.3.4). Для того, щоб більш досконально оцінити ефективність використання фінансових ресурсів підприємства виконаємо розрахунок впливу факторів (чистої рентабельності продаж, ресурсовіддачі, коефіцієнту фінансової звітності) на рентабельність власного капіталу підприємства (таблиця 3.5). Даний вплив у сукупності повинен показати зміну коефіцієнта рентабельності власного капіталу, зазначений у попередній таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Вплив факторів показників ефективності використання оборотних активів на фінансові показники діяльності ТОВ ВП «БУДЕНЕРГОРЕСУРС»

Показники	Вплив
Чиста рентабельність продаж	-0,0276
Ресурсовіддача	0,0362
Коефіцієнт фінансової залежності	-0,1464
Усього (зміна коефіцієнта рентабельності власного капіталу)	-0,1378

Таким чином, за рахунок зниження коефіцієнта чистої рентабельності продаж показник рентабельності власного капіталу знизився на 0,0276 пункту. Зміна показника ресурсовіддачі привела до збільшення коефіцієнта рентабельності власного капіталу на 0,0362 пункту. В даних розрахунках простежується зворотно пропорційний зв'язок між коефіцієнтом фінансової залежності підприємства та зміною рентабельності власного капіталу: збільшення ступеню фінансової залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування призводить до росту рентабельності власного капіталу.

Одним з найголовніших показників ефективності використання фінансових ресурсів підприємства є рентабельність. Існує безліч коефіцієнтів рентабельності, використання кожного з яких залежить від характеру оцінки ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства. Від цього в першу чергу залежить вибір оціночного показника (прибутку), використовуваного в розрахунках. Залежно від того, з чим порівнюється обраний показник прибутку, виділяють три групи коефіцієнтів рентабельності: - рентабельність інвестицій (капіталу); - рентабельність продажів; - рентабельність виробництва. При аналізі коефіцієнтів рентабельності найбільш широке поширення отримала факторна модель фірми «DuPont». Призначення моделі – визначити фактори, що впливають на ефективність роботи підприємства і оцінити його вплив. Оскільки існує різноманітність показників рентабельності, аналітиками цієї фірми обраний один, найбільш значимий – рентабельність власного капіталу.

Розрахуємо для ТОВ ВП «БУДЕНЕРГОРЕСУРС» показники рентабельності капіталу, активів, продаж та виробництва за досліджувані роки (2017 – 2019) та розглянемо їх відхилення та динаміку (таблиця 3.6). Більш детально вивчити динаміку головних коефіцієнтів рентабельності можна за допомогою рис. 3.11.

Рис. 3.11. Динаміка показників рентабельності ТОВ ВП «БУДЕНЕРГОРЕСУРС»

Таблиця 3.6

Динаміка показників рентабельності ТОВ ВП «БУДЕНЕРГОРЕСУРС» за 2017-2019рр.

Показники	2017.	2018.	2019.	Відхилення 2018./2017.	Відхилення 2019./2018.
Рентабельність сукупного капіталу	0,10	0,19	0,20	0,09	0,003
Рентабельність власного капіталу	0,29	0,55	0,41	0,26	-0,138
Рентабельність необоротних активів	0,35	0,74	0,69	0,39	-0,054
Рентабельність оборотних активів	0,15	0,26	0,28	0,11	0,013
Валова рентабельність продаж	0,17	0,25	0,24	0,08	-0,007
Операційна рентабельність продаж	0,10	0,10	0,09	0,01	-0,013
Чиста рентабельність продаж	0,04	0,06	0,06	0,03	-0,003
Чиста рентабельність виробництва	0,05	0,09	0,08	0,04	-0,005

Спостерігається спочатку значний ріст рентабельності у 2018 році, а потім її падіння у 2019 році. Це, звичайно, говорить про недосконалу роботу підприємства, то ж, у подальшому необхідно звернути увагу на комплексний аналіз показників рентабельності та діяльність підприємства у цілому задля забезпечення належного рівня рентабельності.

Таблиця 3.7

Динаміка коефіцієнтів ліквідності підприємства

Показники	2017	2018	2019
Коефіцієнт покриття (поточний коефіцієнт ліквідності), КП	1,48	1,6	1,52
Коефіцієнт швидкої ліквідності (проміжний коефіцієнт покриття), КЛ _{сп.}	0,492	0,506	0,716
Коефіцієнт абсолютної (миттєвої) ліквідності, КЛ _{абс.}	0,08	0,13	0,04
Чистий оборотний капітал, ЧОК, (тис.грн)	241051	-77686	-64123

Таблиця 3.8

Аналізу ліквідності балансу ТОВ ВП «БУДЕНЕРГОРЕСУРС», тис. грн.

Показники активу балансу	2015	2016	2017	Показники пасиву балансу	2015	2016	2017	Платіжний надлишок (недолік), тис. грн.		
								2015	2016	2017
1. Найбільш ліквідні активи (А1)	17455	34704	13430	1. Найбільш термінові пасиви (П1)	186366	260107	291073	-168911	-225403	-277643
2. Швидко реалізовані активи (А2)	336422	426845	597557	2. Короткострокові пасиви (П2)	35341	0	75964	301081	426845	521593
3. Повільно реалізовані активи (А3)	108851	60565	55789	3. Довгострокові пасиви (П3)	199260	207018	201670	-90409	-146453	-145881
4. Важко реалізовані активи (А4)	165729	182421	294181	4. Постійні пасиви (П4)	207520	236508	400983	-41791	-54087	-106802
Усього	628457	704535	960957	Усього	628487	703633	969690	-30	902	-8733

Таблиця 3.9

Порівняння абсолютно ліквідного балансу з фактичним

Абсолютно ліквідний баланс	Співвідношення активів та пасивів фактичного балансу		
	2017.	2018.	2019
$A1 \geq P1$	не виконується	не виконується	не виконується
$A2 \geq P2$	виконується	виконується	виконується
$A3 \geq P3$	не виконується	не виконується	не виконується
$A4 \leq P4$	не виконується	не виконується	не виконується

Коефіцієнт швидкої ліквідності підприємства за всі три роки є більшим за норму, але коефіцієнти загальної та абсолютної ліквідності є значно меншими за нормативний показник. Це, безумовно, говорить нам про неплатоспроможність підприємства за досліджуваний період часу.

Таблиця 3.10

Розрахунок інтегрального показника ймовірності затримки платежів ТОВ ВП «БУДЕНЕРГОРЕСУРС» у 2017 -2019 рр.

Показники	Методика розрахунку	2017	2018	2019	Відхилення	
					2018/2017	2019/2018
У1	$\frac{\text{Грошові кошти} + \text{Дебіторська заборгованість}}{\text{Баланс}}$	0,27	0,05	0,3	-0,23	0,25
У2	$\frac{\text{Власний капітал} + \text{Довгострокові пасиви}}{\text{Баланс}}$	0,65	0,63	0,63	-0,02	0,00
У3	$\frac{\text{Фінансові витрати}}{\text{Виручка від реалізації}}$	0,04	0,03	0,03	-0,01	0,00
У4	$\frac{\text{Витрати на персонал}}{\text{Прибуток після оподаткування}}$	1,17	0,58	0,55	-0,59	-0,03
У5	$\frac{\text{Прибуток до оподаткування} + \text{Фінансові витрати}}{\text{Прибуток після оподаткування}}$	0,32	0,45	0,47	0,13	0,02
Інтегральний показник ймовірності затримки платежів	$Q = -0,16U_1 - 0,22U_2 + 0,87U_3 + 0,1U_4 - 0,04U_5$	-0,047	-0,15	-0,20	-0,08	-0,05

Для прогнозування банкрутства виконується розрахунок інтегрального показника за п'ятифакторною Z - моделлю Альтмана, (формула 3.1).

Критерії оцінювання: $Z < 2,675$ - фірма в групі банкрутів з високою ймовірністю банкрутства; $Z > 2,675$ - фірма в групі успішних з низькою низьку ймовірністю банкрутства.

За результатами розрахунків інтегрального показника ймовірності банкрутства за моделлю Альтмана можна спостерігати негативну тенденцію зниження показника до критичного значення - 2,68, тобто в 2019 році

підприємство відноситься до групи успішних з низькою імовірністю банкрутства, але за умови збереження негативної тенденції до погіршення інтегрального показника, потрапить в зону підвищеного фінансового ризику з імовірністю банкрутства.

Таблиця 3.11

Розрахунок інтегрального показника ймовірності банкрутства за моделлю Альтмана ТОВ ВП «БУДЕНЕРГОРЕСУРС» у 2017 -2019 рр.

	Методика розрахунку	2017	2018	2019
K1	Прибуток до оподаткування/Активи	0,12	0,22	0,2
K2	Виручка від реалізації/Активи	2,64	2,88	1,22
K3	Ринкова вартість власного капіталу/Залучений капітал	0,057	0,051	0,13
K4	Реінвестований прибуток/Активи	0,31	0,32	0,41
K5	Власні обігові кошти/Активи	0,07	0,08	0,11
Z	$Z=3,3*K1+1*K2+0,6*K3+1,4*K4+1,2*K5$	3,6	4,47	2,68

Перевіримо фінансову стійкість за моделлю Бівера. Для своєчасного визначення формування незадовільної структури балансу в прибутково працюючого підприємства, здатної в перспективі привести до появи ознак поточної, критичної, а потім і понад критичної неплатоспроможності, необхідно проводити систематичний експрес-аналіз фінансового стану підприємства. Це дозволить здійснити попереджувальні заходи, спрямовані на запобігання банкрутства. Такий аналіз відповідно до Методичних рекомендацій по виявленню при знаків неплатоспроможності підприємства і признакою дії по приховуванню банкрутства, фіктивного банкрутства, або доведення до банкрутства, затвердженні наказом Мінекономіки України від 17.01.2001 р.

№10 (далі – Методичні рекомендації) проводиться за допомогою коефіцієнта Бівера що розраховується в такий спосіб:

$$K_B = \frac{(\text{Чистий прибуток} + \text{Амортизація})}{(\text{Довгострокові зобов'язання} - \text{Поточні зобов'язання})} \quad (3.2)$$

Таблиця 3.12

Розрахунок інтегрального показника ймовірності банкрутства за моделлю Бівера ТОВ ВП «БУДЕНЕРГОРЕСУРС» у 2017 -2019 рр.

Роки	2017	2018	2019
Значення показника	0,21	0,33	0,6

У Методичних рекомендаціях зазначено, що якщо значення цього показника протягом тривалого часу (1,5 – 2 роки) не перевищує 0,2, то це свідчить про формування незадовільної структури балансу.

Значення коефіцієнта Бівера, що рекомендується за міжнародними стандартами, знаходиться в інтервалі 0,17 - 0,4. Як видно з табл. 3.11 у 2017-2019 рр. спостерігається позитивна тенденція зростання значення коефіцієнту Бівера з 0,21 у 2017 році до 0,6 у 2019 році. За даним критерієм можна зробити висновок, що підприємство фінансово стійке та має задовільну структуру балансу.

Розглянемо методику визначення інтегрального показника та рейтингу (класу) позичальника-юридичної особи ТОВ ВП «БУДЕНЕРГОРЕСУРС» за методикою АТ КБ «ПриватБанк». Банк здійснює оцінку фінансового стану боржника - юридичної особи шляхом розрахунку інтегрального показника фінансового стану боржника (далі - інтегральний показник) із застосуванням логістичної моделі (далі - логістична модель) за такою формулою:

$$Z = \beta_0 + \sum_1^n \beta_i x_i \quad (3.3)$$

де - інтегральний показник;

x_i - показники, що визначаються на підставі фінансових коефіцієнтів, розрахованих за даними фінансової звітності боржника - юридичної особи, з урахуванням установлених Національним банком діапазонів для кожного фінансового показника;

β_i – коефіцієнти логістичної моделі, що визначаються з урахуванням вагомості показників;

β_0 - вільний член логістичної моделі, значення якого актуалізується Національним банком.

Величини x_i , β_0 , β_i щороку актуалізуються Національним банком на підставі даних фінансової звітності боржників - юридичних осіб. Банк для актуалізації логістичної моделі подає до Національного банку України дані про класифікацію боржників - юридичних осіб, а також дані їх фінансової звітності, за формою та в строки, установлені Національним банком України. Дана модель дає змогу оцінити стан кредитоспроможності позичальника та визначити клас його надійності з урахуванням значень коефіцієнтів для відповідного виду підприємства [39].

Підприємство, ТОВ ВП «БУДЕНЕРГОРЕСУРС», за масштабами діяльності відноситься до групи великих та середніх підприємств, за галузевою спеціалізацією (за видом основної діяльності - 45.20 Технічне обслуговування та ремонт) до 3 групи - Секція G (оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів), для якої використовуємо відповідну дискримінантну модель для розрахунку інтегрального показника фінансового стану:

$$Z = 2,094 + 0,389 X_2 + 0,466 \cdot X_5 + 0,523 \cdot X_6 + 0,265 X_7 + 0,576 \cdot X_8 + \quad (3.3) \\ + 0,279 \cdot X_{13} + 0,237 x X_{17}$$

Де 2,094 (β_0) - вільний член логістичної моделі, значення якого актуалізовано Національним банком.

x_5 - показники оборотності запасів; x_2 - показник загальної ліквідності;
 x_6 - показник покриття боргу валовим прибутком; x_7 - показник заборгованості; x_8 - період повного обороту кредиторської заборгованості;
 x_{13} - показники частки не операційних елементів балансу;
 x_{17} - показники покриття фінансових витрат валовим прибутком.

Розрахунок фінансових коефіцієнтів, що входять до складу запропонованої моделі, представлено в таблиці 3.13.

Таблиця 3.13

Методика розрахунку фінансових показників, що використовуються для обчислення інтегрального показника фінансового стану боржника – юридичної особи [39]

Фінансовий коефіцієнт	Формула розрахунку	Алгоритм розрахунку
1	2	3
2. K_5 - показники оборотності запасів (період повного обороту запасів)	$\frac{\text{Запаси}}{\text{Собівартість реалізованої продукції}}$	$\frac{(\text{ф. 1 р. 1100} + \text{р. 1110 гр. 4}) : 2 \cdot 365}{\text{ф. 2 р. 2050 гр. 3}}$
1. K_2 показники загальної ліквідності	$\frac{\text{Оборотні активи}}{\text{Поточні зобов'язання}}$	$\frac{\text{ф. 1 р. 1195 гр.4}}{\text{ф. 1 р. 1695 гр. 4}}$
3. K_6 - показники покриття боргу валовим прибутком (спроможність обслуговування боргу валовим прибутком)	$\frac{\text{Валовий прибуток}}{\text{Чисті короткострокові та довгострокові зобов'язання}}$	$\frac{\text{ф. 2 р. 2090} - \text{р. 2095 гр. 3}}{\text{ф. 1 р. 1510} + \text{р. 1515} + \text{р. 1600} + \text{р. 1610} - \text{р. 1165 гр. 4}}$
4. K_7 - показники заборгованості (частка боргу підприємства до активів)	$\frac{\text{Короткострокові та довгострокові зобов'язання}}{\text{Валюта балансу (пасив)}}$	$\frac{\text{ф. 1 р. 1510} + \text{р. 1514} + \text{1600} + \text{1610}}{\text{ф. 1 р. 1300 гр. 4}}$
5. K_8 - показники оборотності кредиторської заборгованості (період повного обороту кредиторської заборгованості)	$\frac{\text{Поточна кредит. заборгованість за товари, роботи, послуги}}{\text{Собівартість продукції(послуг)}}$	$\frac{\text{ф. 1 р. 1 615 гр. 4} \cdot 365}{\text{ф. 2 р. 2050 гр. 3}}$

Продовження таблиці 3.13

6 К ₁₃ - показники частки не операційних елементів балансу (частка активів, яка не має прямого відношення до операційної діяльності підприємства)	<u>Не операційні активи</u> Валюта балансу	ф. 1 р. 1000 + р. 1030 + р. 1035 + р. 1040 + р. 1045 + р. 1050 + р. 1090 + р. 1155 + <u>р. 1160 + р.</u> <u>1190 гр. 4</u> ф.1 р.1300 гр.4
7. К ₁₇ - показники покриття фінансових витрат валовим прибутком (спроможність фінансування фінансових витрат валовим прибутком)	Валовий <u>прибуток (збиток)</u> Чисті фінансові витрати	ф. 2 р. 2090 (р.2095) гр. 3 ф. 2 р.2250 гр. 3- р.2220 гр.3

Результати розрахунку фінансових показників ТОВ ВП «БУДЕНЕРГОРЕСУРС» представимо в таблиці 3.14.

Результат розрахунку інтегрального показника фінансового стану за встановленою для підприємства логістичною Z - моделлю:

$$Z = 2,094 + 0,389 * 1,52 + 0,466 * 27,1 + 0,523 * 0,9 + 0,265 * 0,58 + \\ + 0,576 * 22,5 + 0,279 * 0,524 + 0,237 * 10,16 = 31,46$$

Клас боржника - юридичної особи визначається залежно від значення інтегрального показника з урахуванням величини підприємства (велике, середнє або мале) згідно з Методикою Банку (таблиця 3.15).

Таким чином, відповідно до встановленого діапазону значень інтегрального показника за класами, відносимо ТОВ ВП «БУДЕНЕРГОРЕСУРС» до 1 класу боржника - юридичної особи для великого або середнього підприємства із значенням інтегрального показника – 31,46.

Наступним етапом оцінки кредитоспроможності боржника є врахування факторів коригування при визначенні інтегрального показника фінансового стану позичальника, яке відбувається з використанням таких коригуючих факторів:

- своєчасність сплати боргу позичальником-юридичною особою з дотриманням таких вимог:

Таблиця 3.14

Результати розрахунку фінансових показників, ТОВ ВП «БУДЕНЕРГОРЕСУРС», що використовуються для обчислення інтегрального показника фінансового стану

Фінансовий коефіцієнт	Алгоритм розрахунку	Значення
1	2	3
2 К ₅ - показники оборотності запасів (період повного обороту запасів)	$\frac{(\text{ф. 1 р. 1100} + \text{р. 1110 гр. 4}) : 2 * 365}{\text{ф. 2 р. 2050 гр. 3}}$	27,1
1. К ₂ показники загальної ліквідності	$\frac{\text{ф. 1 р. 1195 гр.4}}{\text{ф. 1 р. 1695 гр. 4}}$	1,52
3. К ₆ - показники покриття боргу валовим прибутком (спроможність обслуговування боргу валовим прибутком)	$\frac{\text{ф. 2 р. 2090} - \text{р. 2095 гр. 3}}{\text{ф. 1 р. 1510} + \text{р. 1515} + \text{р. 1600} + \text{р. 1610} - \text{р. 1165 гр. 4}}$	0,90
4. К ₇ - показники заборгованості (частка боргу підприємства до активів)	$\frac{\text{ф. 1 р. 1510} + \text{р. 1514} + \text{1600} + \text{1610}}{\text{ф. 1 р. 1300 гр. 4}}$	0,58
5. К ₈ - показники оборотності кредиторської заборгованості (період повного обороту кредиторської заборгованості)	$\frac{\text{ф. 1 р.1 615 гр. 4} * 365}{\text{ф. 2 р. 2050 гр. 3}}$	22,5
6 К ₁₃ - показники частки не операційних елементів балансу (частка активів, яка не має прямого відношення до операційної діяльності підприємства)	$\frac{\text{ф. 1 р. 1000} + \text{р. 1030} + \text{р. 1035} + \text{р. 1040} + \text{р. 1045} + \text{р. 1050} + \text{р. 1090} + \text{р. 1155} + \text{р. 1160} + \text{р. 1190 гр. 4}}{\text{ф.1 р.1300 гр.4}}$	0,524
7. К ₁₇ - показники покриття витрат валовим прибутком (спроможність фінансування витрат валовим прибутком)	$\frac{\text{ф. 2 р. 2090 (р.2095) гр. 3}}{\text{ф. 2 р.2250 гр. 3- р.2220 гр.3}}$	10,16

- у разі наявності факту прострочення боргу від 31 до 60 днів - банк визначає клас не вище 5; від 61 до 90 днів - не вище 8; 91 та більше днів - не вище 10;
- приналежність позичальника до групи юридичних осіб під спільним контролем/групи пов'язаних контрагентів;
- виявлення факторів, що свідчать про високий кредитний ризик позичальника/контрагента ;
- наявність вимог щодо визнання/припинення визнання банком дефолту позичальника/контрагента.

Таблиця 3.15

Визначення класу боржника - юридичної особи для великого або середнього підприємства за інтегральним показником

Вид економічної діяльності	Діапазони значень інтегрального показника за класами								
	клас 1	клас 2	клас 3	клас4	клас 5	клас 6	клас 7	клас8	Клас9
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство- секція А	+4,46	3,79	+3,12	+2,45	+1,77	+1,10	+0,43	-0,24	-
Добувна промисловість, переробна промисловість, будівництво: секції В, С, F	+3,55	+2,90	+2,25	+1,60	+0,95	+0,31	-0,34	-0,99	-
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів - секція G	3,77	+3,12	+2,46	+1,80	+1,14	+0,49	-0,17	-0,83	-

Фінансовий стан позичальника, ТОВ ВП «БУДЕНЕРГОРЕСУРС», протягом досліджуваного періоду не викликає особливо критичних зауважень. Дане підприємство в минулі періоди користувалося позикою від банку в розмірі 524тис. грн. на модернізацію виробничих потужностей під заставу майна підприємства, та вчасно і в повному обсязі повернуло отримані кредитні ресурси. Комплексний аналіз фінансового стану підприємства свідчить про задовільну фінансову стійкість, позитивну динаміку валового прибутку та зростання рентабельності власного капіталу. В 2019 році погіршилася платоспроможність підприємства, але не до критичної позначки, що потребує впровадження заходів з прискорення ділової активності та вдосконалення управління грошовими потоками та оборотними активами, зокрема, дебіторською заборгованістю підприємства. Це призводить до пониження класу боржника до 2 класу.

Таблиця 3.16

Порівняльна характеристика моделей оцінки кредитоспроможності ТОВ ВП «БУДЕНЕРГОРЕСУРС»

Назва методики	Розрахунок індикаторів	Рівень кредитоспроможності
Логістична модель Банку	$Z = 2,094 + 0,389 X_2 + 0,466 \cdot X_5 + 0,523 \cdot X_6 + 0,265 X_7 + 0,576 \cdot X_8 + 0,279 \cdot X_{13} + 0,237 x X_{17}$	Значення $Z = 31,46$ Позичальника слід віднести до 2 класу; параметри ризику: PD-0,1; LGD- 0,51
Модель Бівера	Коефіцієнт Бівера = 0,6	Підприємству фінансово стійке, має задовільну структуру балансу, але загрожує банкрутство через через 5 років (коефіцієнт фінансового лівериджу, коефіцієнт покриття активів власними оборотними коштами),
	Рентабельність активів - 0,2	
	Коефіцієнт фінансового левериджу - 1,4	
	Коефіцієнт покриття короткострокових зобов'язань оборотними активами 1,52	
Модель Альтмана	$Z = 1,2 x_1 + 1,4 x_2 + 3,3 x_3 + 0,6 x_4 + 1,0 x_5$	$Z > 2,675$ - фірма в групі успішних з низькою низьку імовірністю банкрутства.

Отже, станом на кінець 2019р. у ТОВ відсутні прострочена дебіторська заборгованість та прострочений борг понад 30 днів із рівнем покриття боргу заставою від 80% до 99%, тому в межах встановленого діапазону значень коефіцієнтів PD та LGD боржників за групами кредитів боржників - юридичних осіб, констатуємо, що даний момент видача кредиту для нього є можливою та визначаємо для ТОВ ВП «БУДЕНЕРГОРЕСУРС» такі параметри кредитного ризику:

- значення коефіцієнта PD для гривневого кредиту (коефіцієнт імовірності дефолту боржників/контрагентів) - 0,1;
- значень коефіцієнта LGD із рівнем покриття боргу заставою від 80% до 99% (коефіцієнт, що відповідає рівню збитків за групою фінансових активів у разі дефолту)- 0,51.

3.2. Напрями вдосконалення механізму оцінки кредитоспроможності позичальників – юридичних осіб АТ КБ «ПриваБанк»

Як свідчать результати досліджень щодо практичного застосування методик оцінки кредитоспроможності позичальника Банку, проведених в попередніх розділах роботи, в кожного банку діяла своя власна методика розрахунку рейтингового бального показника.

З внесенням змін у вітчизняну законодавчу базу, і, насамперед, із затвердженням Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями [39], яке на даний момент вважається базовим документом, що врегульовує всі можливі суперечності, які виникають в процесі формування банками власної кредитної політики, оцінки та числового виміру кредитного ризику, почав застосовуватися принцип побудови дискримінантної моделі розрахунку імовірності банкрутства (дефолту) позичальника. До цього за співпадання тих чи інших фінансово-економічних умов кредитоспроможності, яким мала

відповідати сформована заявка на отримання кредиту, тобто для оцінювання юридичних осіб застосовувалася функціональна залежність, але склад показників залишав бажати кращого. Але методика аналізу кредитоспроможності позичальника-юридичної особи, яку на сьогодні активно впроваджує НБУ, характеризується і багатьма недоліками:

- під час аналізу фінансового стану позичальника не враховується значна кількість коригуючих коефіцієнтів. В методиці оцінки кредитоспроможності позичальників доцільно аналізувати не тільки фінансовий стан безпосереднього позичальника, а і комплексно оцінювати вплив зовнішніх факторів, які оточують підприємство та впливають на його діяльність;

- відсутні уніфіковані діагностичні процедури у сфері оцінювання кредитоспроможності позичальників – юридичних осіб, що зумовлює можливість розроблення комерційними банками власних підходів та методик та створює умови для маніпулювання результатами;

- питанню оцінювання та реалізації забезпечення приділено багато уваги, але всі рекомендації є здебільшого технічними і не враховують рівень забезпечення за кредитною угодою;

- існує ймовірність отримання одним підприємством різних класів позичальника у різних банківських структурах;

- не виключена суб'єктивність оцінки позичальника та іноді свідоме погіршення результатів діагностики кредитоспроможності підприємства банківськими структурами, що надалі створює умови для підвищення вимог щодо заставного забезпечення кредиту та пропонування несприятливих для підприємства умов співпраці;

- не виключена можливість маніпулювання результатами діагностики кредитоспроможності та викривлення інформації про реальну кредитоспроможність підприємств. висновки і пропозиції.

- вітчизняна банківська практика основний акцент робить на ретроспективний аналіз, заснований на інформації минулих періодів, тоді як

за методикою міжнародного банківського бізнесу основний акцент робиться на перспективний аналіз та прогнозування результатів майбутньої діяльності, визначення перспектив розвитку бізнесу та виробничих потужностей, можливостей його диверсифікації.

В теперішній час важливим методологічним аспектом формування методик оцінки кредитоспроможності позичальника є оптимізація складу наявної на сьогодні великої кількості різнорідних показників, на основі значень яких визначається якість фінансового стану суб'єктів господарювання.

На нашу думку, аналіз кредитоспроможності за допомогою фінансових коефіцієнтів має низку недоліків. По-перше, не можна обмежуватися чи віддавати перевагу жодному з показників, оскільки ці коефіцієнти неповно характеризують кредитоспроможність позичальника. Є ще багато критеріїв, які треба враховувати при аналізі, наприклад, позицію цього підприємства на ринку, його конкурентів, а також рівень маркетингу і менеджменту. По-друге, в умовах нестабільної економіки та високих темпів інфляції фактичні показники не можуть бути єдиною базою оцінки здатності позичальника погасити позику в установленій строк. По-третє, відсутня єдина база оптимальних значень фінансових показників, їх рівень змінюється залежно від стану економіки країни. По-четверте, розраховані коефіцієнти фіксують лише певний момент економічного часу. аналіз кредитоспроможності методом коефіцієнтів передбачає розрахунок показників, що характеризують різноманітні аспекти фінансового стану позичальника. однак на основі такого аналізу зробити однозначний висновок про кредитоспроможність вдається не завжди, оскільки одні показники можуть лежати у критичній зоні, а інші – бути цілком задовільними.

Підводячи підсумки, слід зазначити, що допоки методики оцінки кредитоспроможності позичальників, якими користуються вітчизняні банки, обмежуються лише коефіцієнтними або рейтинговими методами, кредитний сектор економіки залишатиметься на стадії стагнації. Запровадження синтезу

методик діагностики кредитоспроможності юридичних осіб – позичальників банку з урахуванням зарубіжного досвіду дозволить в короткострокові терміни розвиватись як банківському сектору, так й економіці в цілому.

Ефективний механізм кредитоспроможності підприємства повинен базуватися на якісному, системному аналізі його фінансових показників, а також на оцінці ринкового середовища. Через динамічний розвиток економіки та суспільства в цілому, досить складно використовувати універсальний підхід до оцінки конкурентоспроможності підприємства. Проте можна виокремити ключові принципи, на яких повинна базуватися методика його оцінки:

- забезпечення максимальної достовірності оцінки, яка базується на системному аналізі всіх необхідних інформаційних даних;

- визначення широкого кола показників, які всебічно характеризують кредитоспроможність підприємства, ураховуючи специфіку діяльності підприємства, та середовища, в якому воно функціонує, на основі даних показників здійснювати коефіцієнтний аналіз;

- диференційований підхід до оцінювання кредитоспроможності щодо підприємства (обов'язково враховувати специфіку виробництва, форму забезпечення поточного й прогнозованого оцінювання кредитоспроможності підприємства);

- використання сучасних наукових методів, моделей оцінювання, залучення незалежних експертів, застосування сучасних інноваційних підходів до здійснення оцінки та оптимізації процесів управління кредитоспроможністю підприємства.

Враховуючи досвід вітчизняної практики, а також міжнародний досвід організації кредитних відносин, доцільно створити єдину нормативну базу для визначення кредитоспроможності позичальників, вдосконалити методику оцінки кредитоспроможності, яка буде містити в собі певний набір часткових показників та розрахунок інтегрального показника, який буде враховувати вплив на кредитоспроможність різних кількісних та якісних факторів. У

зв'язку з цим необхідно сконцентрувати увагу банківських працівників на необхідності підготовки положення, в якому детально розкрити питання кредитної політики банку з позицій мінімізації кредитного ризику, підготувавши необхідні методики оцінки кредитоспроможності позичальників, аналізу грошового потоку позичальника і самого банку з метою мінімізації ризиків. Розробити єдину систему оцінку кредитоспроможності позичальника з об'єднанням цифрових і нецифрових даних, забезпечивши кількісне вираження якісних характеристик позичальника при здійсненні оцінки його діяльності (ділова репутація клієнта, характеристика бізнесу, стан фінансової звітності, ринкова позиція позичальника та інші параметри зовнішнього середовища, в якому функціонує підприємство).

При оцінці кредитоспроможності позичальників Банку, необхідним є врахування у його чинних методиках термінів надання кредиту. У разі надання короткострокового кредиту важливе значення мають показники ліквідності та фінансової стійкості, за довгострокового кредитування – ефективності виробництва, прибутковості та рентабельності.

Важливим етапом процесу оцінки повинно бути вдосконалення інформаційного поля, тобто забезпечення банківських аналітиків достатнім обсягом якісної інформації про позичальника, яка б відповідала критеріям повноти, достовірності, актуальності, об'єктивності та надавала б можливість визначити кредитоспроможність підприємства;

На державному рівні можна виділити перспективний напрям удосконалення аналізу кредитоспроможності суб'єктів господарювання - розроблення та подальше вдосконалення єдиної комплексної системи оцінки, яка б поєднувала кількісні та якісні індикатори, враховувала рівень ділового ризику підприємств та терміни надання кредиту. Вітчизняна практика має підготувати підґрунтя для вдосконалення механізму обміну інформацією про кредитоспроможність для забезпечення точності її оцінки, об'єктивності та неупередженості кредитних рішень.

Висновки до розділу 3

На основі результатів дослідження щодо практичного застосування методики оцінки кредитоспроможності позичальників – юридичних осіб в АТ КБ «ПриватБанк» встановлено таке.

1 Кредитна політика є внутрішнім нормативним документом Банку - «Положення про кредитну політику АТ КБ «ПриватБанк», обов'язковим для виконання всіма працівниками Банку, які залучені до кредитного процесу. Положення про кредитну політику АТ КБ «ПриватБанк» створено з метою контролю ризиків, що виникають в процесі розміщення кредитних ресурсів Банку.

2. Оцінювання кредитоспроможності юридичних осіб є одним із важливих елементів реалізації кредитної політики АТ КБ «ПриватБанк». Оцінюючи кредитоспроможність позичальника, кредитні менеджери Банку керуються власними положеннями та методиками, в основу яких покладено методичні рекомендації НБУ. Банк використовує систему оцінки кредитного ризику, розроблену на основі нормативних документів НБУ, зокрема, положеннях Постанови НБУ № 351 «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями».

3. Практичне застосування механізму оцінки кредитоспроможності позичальника – юридичної особи проведено в роботі на прикладі ТОВ ВИРОБНИЧЕ ПІДПРИЄМСТВО "БУДЕНЕРГОРЕСУРС" за трьома економіко-математичними моделями.

З використанням методики прогнозування на основі дискримінантної моделі Альтмана виконано розрахунок інтегрального показника ймовірності банкрутства. За результатами розрахунків встановлено, що в 2019 році підприємство відноситься до групи успішних з низькою імовірністю банкрутства, але за умови збереження виявленої негативної тенденції до

погіршення інтегрального показника, потрапить в зону підвищеного фінансового ризику з імовірністю банкрутства.

4. З використанням методики прогнозування на основі дискримінантної моделі Бівера встановлено, що підприємство має нормальну фінансову стійкість з низькою імовірністю банкрутства та задовільну структуру балансу. Спостерігається позитивна тенденція зростання значення коефіцієнту Бівера з 0,21 у 2017 році до 0,6 у 2019 році.

Згідно з методикою АТ КБ «ПриватБанк», Банк Банк здійснює оцінку фінансового стану боржника - юридичної особи шляхом розрахунку інтегрального показника фінансового стану боржника (далі - інтегральний показник) із застосуванням логістичної моделі, яка дає змогу оцінити стан кредитоспроможності позичальника та визначити клас його надійності з урахуванням значень фінансових коефіцієнтів для відповідного виду підприємства

5. Підприємство, ТОВ ВП «БУДЕНЕРГОРЕСУРС», за масштабами діяльності відноситься до групи великих та середніх підприємств, за галузевою спеціалізацією (за видом основної діяльності - 45.20 Технічне обслуговування та ремонт) до 3 групи - Секція G з відповідною логістичною моделлю для розрахунку інтегрального показника фінансового стану.

Клас боржника, ТОВ ВП «БУДЕНЕРГОРЕСУРС» визначено в залежності від значення інтегрального показника та з урахуванням величини підприємства (велике, середнє або мале) згідно з Методикою Банку. Відповідно до встановленого діапазону значень інтегрального показника за класами, відносимо ТОВ ВП «БУДЕНЕРГОРЕСУРС» до 1 класу боржника - юридичної особи для великого або середнього підприємства із значенням інтегрального показника фінансового стану – 31,46.

6. З урахуванням факторів коригування при визначенні інтегрального показника фінансового стану позичальника, а саме, погіршення платоспроможності підприємства, клас боржника був понижений до другого

з встановленням таких параметрів кредитного ризику: значення коефіцієнта PD для гривневого кредиту (коефіцієнт імовірності дефолту боржників/контрагентів) 0,1; значення коефіцієнта LGD із рівнем покриття боргу заставою від 80% до 99% (коефіцієнт, що відповідає рівню збитків за групою фінансових активів у разі дефолту) 0,51.

7. Основними напрямками вдосконалення методики оцінки кредитоспроможності боржника - юридичної особи є:

забезпечення максимальної достовірності оцінки, яка базується на системному аналізі всіх необхідних інформаційних даних;

визначення широкого кола показників, які всебічно характеризують кредитоспроможність підприємства, ураховуючи специфіку діяльності підприємства, та середовища, в якому воно функціонує;

диференційований підхід до оцінювання кредитоспроможності щодо підприємства (обов'язково враховувати специфіку виробництва, форму забезпечення поточного й прогнозованого оцінювання кредитоспроможності підприємства);

розроблення та подальше вдосконалення єдиної комплексної системи оцінки, яка б поєднувала кількісні та якісні індикатори, враховувала рівень ділового ризику підприємств та терміни надання кредиту.

ВИСНОВКИ

Узагальнення досліджень теоретичних засад оцінки кредитоспроможності позичальника банком дають змогу сформулювати такі висновки.

Кредитоспроможність – це комплексна правова та фінансова характеристика позичальника (як для фізичних, так і для юридичних осіб, зокрема, банків, підприємств), що процесуально має вигляд критеріальної оцінки банком якісних та кількісних параметрів діяльності позичальника та базується на дотриманні принципів платності, строковості та забезпеченості кредиту.

В основі оцінювання кредитоспроможності повинно бути застосування передових досягнень вітчизняної та міжнародної наукової спільноти, інформаційні та комунікаційні технології та прогресивне економічне моделювання.

Необхідною умовою чіткого проведення кредитних операцій є дотримання банківськими установами нормативних вимог НБУ щодо оцінки та диверсифікації кредитного портфеля банківських установ як запоруки стабільності вітчизняної банківської системи.

Функціонування національної системи оцінки кредитоспроможності має значний вплив на процес керування та мінімізації кредитних ризиків, що відображено в нормативних актах центрального регулятора грошового обігу. В основі змісту оцінювання кредитоспроможності як засобу мінімізації кредитних ризиків лежать положення та директиви Базельського комітету з банківського нагляду.

У вітчизняній практиці серед методів оцінки кредитоспроможності позичальника банками здебільшого застосовуються метод рейтингової оцінки, який характеризується легкістю формалізації інтегральної характеристики фінансово-економічного стану позичальника, а також модель розрахунку інтегрального показника, що передбачає використання логістичної моделі.

У зарубіжній практиці банківські установи використовують комплексні моделі оцінки кредитоспроможності позичальника, а саме: CAMPARI, PARSEL, MEMO RISK та інші. Відбувається поступове зміщення орієнтирів провідних банків світу в сторону використання стохастичних (комунікативних) методик оцінки. Значною їх перевагою над методами, що застосовуються в Україні, є розрахунок широко спектру якісних показників, а саме: репутація позичальника, якість управління, ринкові позиції, динаміка галузі, особливості ведення господарської діяльності тощо).

За результатами аналізу кредитних ризиків в банківській системі України відмітимо, що починаючи з 2014 р, відбувалося погіршення економічної ситуації в країні та не ефективне управління портфелем позик в банківській системі країни, зокрема, в АТ КБ «ПриватБанк», що значним чином позначилося на якості кредитних операцій.

Сучасна банківська система протягом досліджуваного періоду була недостатньо здоровою та стабільною, а кредитний моніторинг банків не відповідає сучасним викликам. Як наслідок, відбувалося погіршення фінансового стану банківської системи України: за останні роки спостерігалася збитковість активів, яка збільшувалась.

Україна залишається країною з найбільшою часткою проблемних кредитів (NPL) у структурі активів банківської системи: коефіцієнт NPL тут сягає 56,5%. За даними НБУ, частка непрацюючих кредитів у банківській системі України є рекордно.

В результаті, починаючи із 2014 року, відбулося системне зниження показників рентабельності: ROA з 0,12 зменшилося до 12,60% на початку 2017 року. Показник ROE, зменшився з 0,81% до -51,91% у 2015 році, що значно вплинуло на фінансову стійкість банків, наслідком цього було те, що більшість банків збанкрутувало. Зростання збитковості банківської системи свідчить про її кризовий фінансовий стан, що є наслідком зростання кредитних ризиків та погіршення якості кредитного портфеля

Протягом останніх 5 років діяльності АТ КБ «ПриватБанк» значно зросла питома вага прострочених кредитів, рівень кредитного ризику відповідно також мав тенденцію до зростання. З метою зниження ризикованості кредитної діяльності АТ КБ «ПриватБанк» використовує різні варіанти повернення боргів, наразі обмежено кредитування корпоративних клієнтів, валютне кредитування, кредитування великих кредитів, підвищено вимоги до забезпечення кредиту та вжито ряд інших заходів. У 2019 році банку вдалося покращити захищеність кредитного портфеля та отримати прибуток, найбільшій по банківській системі України.

Таким чином, АТ КБ «ПриватБанк» є лідером на вітчизняному ринку банківських послуг. Інноваційність його діяльності та ефективне управління дозволило в 2018 році отримати 12,79 млрд. грн. чистого прибутку, що забезпечило 1 місце по цьому показнику серед банків України. Це рекордний показник для банківської системи України з початку економічної кризи

В теперішній час оцінювання кредитоспроможності стало займати ключову позицію не тільки у виборі раціональних форм і методів кредитування, а й при розробленні кредитної політики як кредиторів, так і позичальників та механізмів їх реалізації. Ефективна політика залучення позикових коштів суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності передбачає визначення підприємством – позичальником власної кредитоспроможності для розв'язання питань про умови залучення тих чи інших позикових ресурсів і вибір найбільш оптимальних посеред них.

На цьому етапі стає актуальною наявність відносно простої і надійної методики оцінки кредитоспроможності, яка б дала можливість здійснити попередній (експрес) аналіз кредитоспроможності як для підприємства-потенційного позичальника, так і комерційному банку. Для останнього такий крок дозволить прийняти рішення про припинення чи продовження розгляду кредитної заявки від клієнта на ранньому етапі її вивчення, що упередить

проведення більш вартісного поглибленого аналізу в умовах застосування комплексних методик оцінки кредитоспроможності.

На основі результатів дослідження щодо практичного застосування методики оцінки кредитоспроможності позичальників – юридичних осіб в АТ КБ «ПриватБанк» встановлено таке.

Кредитна політика є внутрішнім нормативним документом Банку - «Положення про кредитну політику АТ КБ «ПриватБанк», обов'язковим для виконання всіма працівниками Банку, які залучені до кредитного процесу. Положення про кредитну політику АТ КБ «ПриватБанк» створено з метою контролю ризиків, що виникають в процесі розміщення кредитних ресурсів Банку.

Оцінювання кредитоспроможності юридичних осіб є одним із важливих елементів реалізації кредитної політики АТ КБ «ПриватБанк». Оцінюючи кредитоспроможність позичальника, кредитні менеджери Банку керуються власними положеннями та методиками, в основу яких покладено методичні рекомендації НБУ. Банк використовує систему оцінки кредитного ризику, розроблену на основі нормативних документів НБУ, зокрема, положеннях Постанови НБУ № 351 «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями».

Практичне застосування механізму оцінки кредитоспроможності позичальника – юридичної особи проведено в роботі на прикладі ТОВ ВИРОБНИЧЕ ПІДПРИЄМСТВО "БУДЕНЕРГОРЕСУРС" за трьома економіко-математичними моделями.

З використанням методики прогнозування на основі дискримінантної моделі Альтмана виконано розрахунок інтегрального показника ймовірності банкрутства. За результатами розрахунків встановлено, що в 2019 році підприємство відноситься до групи успішних з низькою імовірністю банкрутства, але за умови збереження виявленої негативної тенденції до

погіршення інтегрального показника, потрапить в зону підвищеного фінансового ризику з імовірністю банкрутства.

З використанням методики прогнозування на основі дискримінантної моделі Бівера встановлено, що підприємство має нормальну фінансову стійкість з низькою імовірністю банкрутства та задовільну структуру балансу. Спостерігається позитивна тенденція зростання значення коефіцієнту Бівера з 0,21 у 2017 році до 0,6 у 2019 році.

Згідно з методикою АТ КБ «ПриватБанк», Банк здійснює оцінку фінансового стану боржника - юридичної особи шляхом розрахунку інтегрального показника фінансового стану боржника (далі - інтегральний показник) із застосуванням логістичної моделі, яка дає змогу оцінити стан кредитоспроможності позичальника та визначити клас його надійності з урахуванням значень фінансових коефіцієнтів для відповідного виду підприємства

Підприємство, ТОВ ВП «БУДЕНЕРГОРЕСУРС», за масштабами діяльності відноситься до групи великих та середніх підприємств, за галузевою спеціалізацією (за видом основної діяльності - 45.20 Технічне обслуговування та ремонт) до 3 групи - Секція G з відповідною логістичною моделлю для розрахунку інтегрального показника фінансового стану.

Клас боржника, ТОВ ВП «БУДЕНЕРГОРЕСУРС» визначено в залежності від значення інтегрального показника та з урахуванням величини підприємства (велике, середнє або мале) згідно з Методикою Банку. Відповідно до встановленого діапазону значень інтегрального показника за класами, відносимо ТОВ ВП «БУДЕНЕРГОРЕСУРС» до 1 класу боржника - юридичної особи для великого або середнього підприємства із значенням інтегрального показника – 31,46.

З урахуванням факторів коригування при визначенні інтегрального показника фінансового стану позичальника, а саме, погіршення платоспроможності підприємства, клас боржника був понижений до другого

з встановленням таких параметрів кредитного ризику: значення коефіцієнта PD для гривневого кредиту (коефіцієнт імовірності дефолту боржників/контрагентів) 0,1; значення коефіцієнта LGD із рівнем покриття боргу заставою від 80% до 99% (коефіцієнт, що відповідає рівню збитків за групою фінансових активів у разі дефолту) 0,51.

Таким чином, методику АТ КБ «ПриватБанк» щодо оцінки фінансового стану боржника - юридичної особи пропонується доповнити додатковими математичними інструментами, а саме, дискримінальними моделями Альтмана та Бівера, які є досить простими у практичному використанні та достатньо ефективними для прогнозування імовірності дефолту боржника.

Основними напрямками з вдосконалення методики оцінки кредитоспроможності боржника - юридичної особи Банку є:

забезпечення максимальної достовірності оцінки, яка базується на системному аналізі всіх необхідних інформаційних даних;

визначення широкого кола показників, які всебічно характеризують кредитоспроможність підприємства, ураховуючи специфіку діяльності підприємства, та середовища, в якому воно функціонує;

диференційований підхід до оцінювання кредитоспроможності щодо підприємства (обов'язково враховувати специфіку виробництва, форму забезпечення поточного й прогнозованого оцінювання кредитоспроможності підприємства).

розроблення та подальше вдосконалення єдиної комплексної системи оцінки, яка б поєднувала кількісні та якісні індикатори, враховувала рівень ділового ризику підприємств та терміни надання кредиту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азаренкова Г. М. Кредит як інструмент фінансування діяльності суб'єкта господарювання [Електронний ресурс] / Г. М. Азаренкова, І. Ю. Дудник // Сталий розвиток економіки. - 2014. - № 3. - С. 229-234. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre_2014_3_39.
2. Банківська система України : становлення і розвиток в умовах глобалізації економічних процесів : монографія / О. В. Дзюблюк, Б. П. Адамик, Г. Р. Балянт [та ін.] ; за ред. О. В. Дзюблюка. – Тернопіль : Астон, 2012. – 358 с.
3. Берегова Г. І. Методи аналізу кредитного ризику та побудова моделі оцінки кредитоспроможності позичальника [Текст] / Г. І. Берегова, Л. М. Лабецька // Регіональна економіка. – 2005. – № 4. – С. 113–122.
4. Бланк И. А. Словарь-справочник финансового менеджера [Текст] / И. А. Бланк. – К.: “Ника-Центр”. – 1998. – 480 с.
5. Бондаренко Ю.В. Порівняльний аналіз підходів щодо оцінки кредитоспроможності позичальника – юридичної особи [Текст] / Ю.В. Бондаренко // Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ. Серія: Економічні науки. – 2012. - № 1. – С. 18-25.
6. Бордюг В. В. Теоретичні основи оцінки кредитоспроможності позичальника банку / В. В. Бордюг // Проблеми розвитку банківської системи в сучасних умовах: Вісник університету банківської справи НБУ. – 2008. – № 3. – С. 112-115
7. Быкова О. Совершенствование стандартизированного подхода к оценке кредитного риска в банках Республики Беларусь. Банкаўскі веснік. – 2016, ліпень. – С. 38-46.
8. Виговська Н. Г. Формування механізму оцінки кредитоспроможності позичальника в умовах економічної нестабільності [Текст] / Н.Г. Виговська, Г.Сімеонова (Республіка Болгарія) // Вісник Житомирського державного технологічного університету. - 2016. - №2. - С. 117-129.

9. Виговський В.Г. Методичні підходи до оцінки кредитоспроможності суб'єктів господарювання комерційними банками [Текст] / В.Г. Виговський // Облік і фінанси АПК. – 2012. – №3. – С.125-128.
10. Владимирська Н. І. Особливості сучасних методичних підходів до оцінки кредитоспроможності позичальника [Текст] / Н. І. Владимирська // Науковий вісник: зб. наук. праць. - Одеса: ОНЕУ, 2013. – Вип. 27(206). - С. 236-243.
11. Вовчак О. Модернізація підходів до оцінки кредитоспроможності позичальників банків [Текст] / О.Вовчак, Н. Меда // Вісник НБУ. – 2013. – №12 (грудень). – С.11-15.
12. Галасюк В. Оцінка кредитоспроможності позичальників: що оцінюємо? [Текст] / В. Галасюк, В. Галасюк // Вісник Національного банку України. – 2007. – 103 № 5. – С. 54-56.
13. Гідулян А. Поліпшення методики оцінки кредитоспроможності позичальників [Текст] / А. Гідулян // Вісник НБУ. – 2012. - № 1. – С. 53.
14. Гриценко Л. Л. Комплексна експрес-методика оцінки кредитоспроможності підприємства з урахуванням приналежності до виду економічної діяльності / Л. Л. Гриценко, І. М. Боярко, В. Л. Лиштван // Гроші, фінанси і кредит. – 2010. – № 7 (109). – С. 206-211.
15. Дзюблюк, О. В. Оцінка ефективності кредитних вкладень комерційних банків / О. В. Дзюблюк // Фінанси України. – 2000. – №9. – с. 149-154.
16. Дзюблюк, О. В. Управління ліквідністю банківської системи України : монографія / О. В. Дзюблюк, В. Я. Рудан. - Тернопіль : Вектор, 2016. - 290 с.
17. Дзюблюк, О. Розвиток банківської системи в умовах інтеграції економіки України у світове господарство і лібералізації міжнародного руху капіталу / Олександр Дзюблюк, Любов Прийдун // Світ фінансів. – 2008. – № 2. – С. 8-20.31.
18. Дзюблюк О.В. Ринок банківських послуг: теоретичні аспекти організації і стратегія розвитку в Україні». Банківська справа. – 2005. – № 3. – С. 40-52.

19. Інтегрована система управління ризиками банку: монографія / Н.П. Шульга, В.І. Міщенко, Л.Л. Анісімова та ін.; за заг. ред. Н.П. Шульги. – Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. – 440 с.
20. Зінченко О. А. Узагальнення теоретичних підходів до визначення сутності категорії "кредитоспроможність" [Електронний ресурс] / О. А. Зінченко, С. В. Святенко, В. С. Марчукова. // Економіка. Управління. Інновації. - 2013. - № 1. - Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2013_1_23
21. Ильясов С.М. Об оценке кредитоспособности банковского заемщика [Текст] / С.М. Ильясов // Деньги и кредит (рус.). - 2005. - №9. - С.28-35.
22. Кіріна Ю.С. Визначення змістовного наповнення поняття «кредитоспроможність позичальника банку» [Електронний ресурс] / Ю. С. Кіріна // Управління розвитком. - 2013. - № 19. - С. 149-150. - Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uproz_2013_19_54
23. Ковальчук А. В. Вітчизняний досвід оцінки кредитоспроможності позичальника [Електронний ресурс] / А.В. Ковальчук. Режим доступу : <http://khibs.ubs.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/4.-Vitchiznyaniy-dosvid.pdf>
24. Ковальчук Н.О. Удосконалення методик оцінки рівня кредитоспроможності вітчизняних підприємств / Н. О. Ковальчук, М. О. Паскар // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – № 11. – С. 91-94.
25. Козубович Л. Моделі оцінки кредитоспроможності позичальника [Текст] / Л. Козубович // Збірник тез X Всеукраїнської студентської науково-технічної конференції „Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання“, 25-26 квітня 2017 року. — Т. : ТНТУ, 2017. — Том 2. — С. 66–67
26. Кредитний ризик і ефективність діяльності банку: монографія / О.В. Дзюблюк, Л.М. Прийдун. Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2015. – 295 с.
27. Лисенок О.В. Управління фінансово-економічною діяльністю банків: теорія, методологія, практика: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2014. – 424 с.

28. Малій О. Г. Використання багатофакторного дискримінантного аналізу в процесі оцінювання кредитоспроможності [Електронний ресурс]/ О. Г. Малій // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. - 2017. - Вип. 185. - С. 259-268. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhdtusg_2017_185_32
29. Манжос С. Б. Проблеми оцінки кредитоспроможності позичальника з урахуванням галузевих особливостей [Текст] / С. Б. Манжос // Сталий розвиток економіки. – 2013. – № 4. – С. 351-356.
30. Маркович Т.Г. Стан та перспективи формування комплексної методології оцінки кредитоспроможності суб'єктів господарювання. European Cooperation, 2016. – Vol 12. – P. 102-118.
31. Меда Н.С. Поняття банківського товару і його зв'язок з категоріями “банківський продукт”, “банківська послуга” та “банківська операція”. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Збірник наукових праць. 2014, Випуск 38. – С. 196-204.
32. Мещеряков А.А. Дискусійні проблеми визначення сутності банку і банківського продукту в сучасних умовах. Вісник Дніпровського державного фінансового економічного інституту. – 2003. – № 2(10). – С. 68-72.
33. Мошенский С.З. Хаос и синергия. Рынок ценных бумаг постиндустриальной эпохи. К.: ВБ «Випол», 2018. – 504 с.
34. Офіційний сайт Законодавства України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/d> (дата звернення: 18.04.2020)
35. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://www.bank.gov.ua> (дата звернення: 22.04.2020)
36. Покідін Д. Економетрична модель Національного банку України для оцінки кредитного ризику банку та альтернативний метод опорних векторів. Вісник НБУ. – 2015. – № 12. – С. 53-75.

37. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку [Текст]/ Л.О. Примостка. – К.: КНЕУ, 2004. – 468 с
38. «Про банки і банківську діяльність»: закон України: прийнятий від 07.12.2000 року, №2121-III; з станом на 16.01.2018 / Верховна Рада України. – Офіційний текст. – Режим доступу до закону: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
39. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями: постанова НБУ: затверджена 30.06.2016 №351 [Електронний ресурс] /Правління Національного банку України: Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16/page>
40. Положення Національного банку України «Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями» № 23 від 25.01.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
41. Положення про організацію операційної діяльності в банках України. [Електронний ресурс]: Затверджено Постановою Правління НБУ від 18.06.2003 № 254. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0559-03>.
42. Принципи управління кредитними ризиками. Базельський комітет з банківського нагляду. Базель, вересень 2000. [Електронний ресурс]: Документ 996_035, від 01.09.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996_035.
43. Рейтинги банків України. /Standard-Rating (Ukraine) LLC. URL: <https://standard-rating.biz/> (дата звернення: 12.10.2018).
44. Старченко Л.В., Старовойт Е.В., Семидоцька І.І. Використання методу нечітких множин для діагностики ризику банкрутства підприємства. Механізм регулювання економіки. 2012, №3. С. 83-91.

45. Табачук Г.П. Механізм забезпечення кредитоспроможності підприємницьких структур: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук спец: 08.00.09. Львів, 2001. 23 с.
46. Терещенко О. Нові підходи до оцінки кредитоспроможності позичальників – юридичних осіб [Текст] / О. Терещенко // Вісник Національного банку України. – 2012. – № 1 – С. 26-30.
47. Терещенко О. О. Оцінка кредитних ризиків: відповідність новацій НБУ міжнародній практиці [Текст]// Вісник НБУ. – 2012. - №9. – С.4 -8.
48. Управління ризиками банків [Текст]: монографія у 2 томах. Т. 1: Управління ризиками базових банківських операцій / [А.О. Єпіфанов, Т.А. Васильєва, С.М. Козьменко та ін.] / за ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова і д-ра екон. наук, проф. Т.А. Васильєвої. Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2012. 283 с.
49. Управління ризиками банку: навч. Посібник. / Н.П. Шульга, Т.М. Гордієнко, М.В. Мельничук та ін.; за наук. ред. Н.П. Шульги. К.: КНТЕУ, 2016. 628 с.
50. Фінансова звітність Публічного Акціонерного Товариства КБ «Приватбанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://privatbank.ua/about/fnansovaja-otchetnost/>
51. Фридинський В. А. Методичні підходи до оцінки кредитоспроможності позичальників [Текст] / В. А. Фридинський, Я. Ю. Потолова // Вісник Нац. техн. ун-ту "ХПІ" : зб. наук. пр. Темат. вип. : Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків : НТУ "ХПІ". – 2014. – № 64 (1106). – С. 3-6.
52. Фурик В. Г. Комплексна оцінка кредитоспроможності підприємств-позичальників комерційним банком [Електронний ресурс] / В. Г. Фурик, Т. К. Калугаряну // Вісник Вінницького політехнічного інституту. - 2014. - № 6. - С. 63-68. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvpi_2014_6_11
53. Чернышова Л.А., Кот Е.В., Козуб В.А. Политика привлечения кредитных ресурсов предприятий – субъектов внешнеэкономической деятельности.

- «Глобальні та національні проблеми економіки». Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. – 2017. – № 17. – С. 110-115.
54. Шаталова Е.П., Шаталов А.Н. Кредитоспроможность и кредитный риск в банковском риск-менеджменте. Финансы и кредит. – 2010. – № 17 (401). – С. 46-53.
55. Шило Ж. С. Проблеми оцінки кредитоспроможності корпоративних клієнтів банку [Текст] / Ж.С. Шило // Зайнятість та соціальна інфраструктура. – Луцьк : Надстир'я. – 2011. – Вип. XVII. – № 4. – С. 154–163.
56. Шовкун І. Кредитоспроможність підприємств у контексті формування фінансових джерел відтворення переробної промисловості у регіонах України [Електронний ресурс] / І. Шовкун // Вісник Національного банку України. - 2014. - № 2. - С. 54-61. - Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnbu_2014_2_21

ДОДАТОК А
ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

Таблиця А. 1

Консолідований звіт про фінансовий стан

ГРУПА "ПРИВАТБАНК"**Консолідований звіт про фінансовий стан**

<i>У мільйонах українських гривень</i>	Прим.	31 грудня 2018	31 грудня 2017 (перераховано)	31 грудня 2016 (перераховано)
АКТИВИ				
Грошові кошти та їх еквіваленти та обов'язкові резерви		27 360	25 300	30 159
Заборгованість банків			2 903	
Кредити та аванси клієнтам	8	50 140	38 335	32 615
Інвестиційні цінні папери:				
- за справедливою вартістю через прибуток чи збиток	9	86 244		
- наявні для продажу	9		90 354	64 409
- за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	9	79 299		
- утримуються до погашення	9		36 322	
- за амортизованою собівартістю	9	14 577		
Вбудовані похідні фінансові активи	9		34 336	27 044
Передплата з поточного податку на прибуток	24	184	184	181
Інвестиції в асоційовану компанію				216
Інвестиційна нерухомість	10	3 340	3 648	691
Приміщення, вдосконалення орендованого майна, обладнання та нематеріальні активи	11	3 843	3 376	3 472
Інші фінансові активи	12	2 756	2 981	2 679
Інші активи	13	8 899	8 815	9 585
Майно, що перейшло у власність банку як заставодержателя		1 361	7 069	8 782
Активи, утримувані для продажу		117	117	
ВСЬОГО АКТИВІВ		278 120	253 740	179 833
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ				
Заборгованість перед НБУ	14	9 817	12 394	18 047
Заборгованість перед банками та іншими фінансовими організаціями	15	196	234	2 667
Кошти клієнтів	16	230 997	212 131	180 651
Випущені боргові цінні папери		2	2	2
Поточне зобов'язання з податку на прибуток	24	6	3	1
Відстрочене зобов'язання з податку на прибуток	24	137	151	139
Інші фінансові зобов'язання	17	2 255	1 689	1 935
Резерви та нефінансові зобов'язання	18	3 135	3 299	2 552
Субординований борг			129	122
ВСЬОГО ЗОБОВ'ЯЗАНЬ		246 545	230 032	206 116
КАПІТАЛ				
Акціонерний капітал	19	206 060	206 060	50 695
Емісійний дохід	19	23	23	23
Внески у капітал, отримані за випущені, але не зареєстровані нові акції	19			111 591
Резерв переоцінки приміщень	11	722	804	842
Нереалізований (збиток)/прибуток від інвестиційних цінних паперів		(3 303)	(479)	521
Результат від операцій з акціонером		12 174	12 174	9 934
Резерв переоцінки валют		27	27	29
Накопичений дефіцит		(184 129)	(194 902)	(199 919)
Чисті активи, що належать акціонеру Банку		31 574	23 707	(26 284)
Частка неконтролюючих учасників		1	1	1
ВСЬОГО КАПІТАЛУ		31 575	23 708	(26 283)
АЛУ		278 120	253 740	179 833

23 квітня 2019

Г. Ю. Самаріна
Заступник Голови Правління
(з питань фінансів)

В. В. Ярмоленко
Головний бухгалтер

ГРУПА "ПРИВАТБАНК"**Консолідований звіт про прибуток чи збиток та інший сукупний дохід**

У мільйонах українських	Поим.	2018 рік	2017 рік (перераховано)
Процентні доходи	20	30 754	24 485
Процентні витрати	20	(13 996)	(18 373)
Чистий процентний дохід		16 758	6 112
Відрахування до резерву на зменшення корисності	21	(6 089)	(7 379)
Чисті процентні доходи після вирахування резерву на зменшення корисності		10 669	(1 267)
Доходи за виплатами та комісійними	22	19 590	13 211
Витрати за виплатами та комісійними	22	(4 402)	(3 017)
Прибутки мінус збитки від вбудованих похідних фінансових інструментів	9		3 491
Прибутки мінус збитки від операцій з іноземною валютою та своп-контрактів		1 983	1 084
Прибутки мінус збитки від переоцінки іноземної валюти		1 145	(2 501)
Прибутки мінус збитки від реалізації інвестиційних цінних паперів за справедливою вартістю через інший сукупний дохід		3	
Збитки мінус прибутки від переоцінки інвестиційних цінних паперів за справедливою вартістю через прибуток чи збиток	9	(3 085)	-
(Збитки)/прибутки від оцінки приміщень та інвестиційної нерухомості		(553)	247
Зменшення корисності нематеріальних активів			(1)
Зменшення корисності майна, що перейшло у власність банку як заставодержателя		(13)	(71)
Зменшення корисності інвестиції в асоційовану компанію			(51)
Частка збитку від асоційованої компанії			(46)
Адміністративні та інші операційні витрати	23	(14 041)	(12 240)
Інші доходи		1 570	1 607
Інші витрати		(11)	(14)
Прибуток до оподаткування		12 855	432
Витрати з податку на прибуток	24	(9)	(26)
Чистий прибуток за рік		12 846	406
Інші сукупні доходи/(витрати):			
<i>Статті, які будуть у подальшому рекласифіковані у прибуток чи збиток:</i>			
Курсові різниці при перерахунку у валюту подання:			
- Курсові різниці при перерахунку у валюту подання, що виникли протягом року			(2)
Фінансові інструменти, що визнаються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід:			
- Нереалізований збиток від інвестиційних цінних паперів		(1 872)	(1 000)
- Прибуток, що рекласифіковано до складу прибутків чи збитків		(3)	
- Зміни у резерві під очікувані кредитні збитки			
- Податковий ефект			
<i>Статті, які не будуть рекласифіковані у прибуток чи збиток:</i>			
Приміщення:			
- Переоцінка приміщень		2	(22)
- Податковий ефект		(1)	4
Інші сукупні витрати		(1 874)	(1 020)
ВСЬОГО СУКУПНИХ ДОХОДІВ/(ВИТРАТ) ЗА РІК		10 972	(614)
Прибуток, що належить:			
Акціонеру Банку		12 846	406
Прибуток за рік		12 846	406
Всього сукупних доходи, що належать:			
Акціонеру Банку		10 972	(614)
Всього доходи/(витрати)		10 972	(614)
Базисний та скоригований дохід на акцію щодо прибутку, який належить акціонеру Банку (у гривнях на акцію)	19	17,46	0,97

підписано 23 квітня 2019 року

Г. Ю. Самаріна
Заступник Голови Правління
(з питань фінансів)

В. В. Ярмоленко
Головний бухгалтер

ДОДАТОК Б

Таблиця Б. 1

Звіт про фінансові результати діяльності ТОВ ВП
«БУДЕНЕРГОРЕСУРС» за 2019 р.

Показники	Код рядка	За звітний період
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	2706103
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(2052854)
1. Валовий: прибуток	2090	653249
збиток	2095	
Інші операційні доходи	2120	3220
Адміністративні витрати	2130	(22668)
Витрати на збут	2150	(363425)
Інші операційні витрати	2180	(10940)
2. Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	259436
збиток	2195	
Дохід від участі в капіталі	2200	
Інші фінансові доходи	2220	3382
Інші доходи	2240	619
Фінансові витрати	2250	(62046)
Втрати від участі в капіталі	2255	
Інші витрати	2270	(688)
3. Фінансовий результат від звич. діяльності до оподаткування: прибуток	2290	
збиток	2295	
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	36180
4. Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	164523
збиток	2355	